

11 травня
2023

КОНЦЕПТУАЛЬНІ,
МЕТОДОЛОГІЧНІ
ТА ПРАКТИЧНІ ПРОБЛЕМИ
СОЦІАЛЬНОЇ ФІЛОСОФІЇ,
ФІЛОСОФІЇ ОСВІТИ
IV МІЖНАРОДНА НАУКОВО-
ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ

УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ МИХАЙЛА
ДРАГОМАНОВА | 01601 Україна, м. Київ, вул. Пирогова, 9

МІНІСТЕРСТВО
ОСВІТИ І НАУКИ
УКРАЇНИ

**УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА ДРАГОМАНОВА
ННІ «Інститут філософії та освітньої політики»
Кафедра соціальної філософії, філософії освіти та освітньої політики**

IV МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ

**«КОНЦЕПТУАЛЬНІ, МЕТОДОЛОГІЧНІ
ТА ПРАКТИЧНІ ПРОБЛЕМИ
СОЦІАЛЬНОЇ ФІЛОСОФІЇ, ФІЛОСОФІЇ ОСВІТИ
ТА ОСВІТНЬОЇ ПОЛІТИКИ»**

11 травня 2023 року

Матеріали доповідей та виступів

Київ
2023

УДК 1: 37 (075.8)

ISBN – 9-789-40368-859-5

Концептуальні, методологічні та практичні проблеми соціальної філософії, філософії освіти та освітньої політики: матеріали доповідей та виступів учасників Міжнародної-науково практичної конференції, м. Київ, Український державний університет імені Михайла Драгоманова, 11 травня 2023 року. – К.: Вид-во УДУ імені Михайла Драгоманова, 2023. – 171 с.

Друкується за авторською редакцією

Автори опублікованих матеріалів несуть повну відповідальність за підбір і точність наведених фактів, цитат, статистичних даних, власних імен та інших відомостей.

ISBN – 9-789-40368-859-5

© УДУ імені Михайла Драгоманова, 2023

© Автори, 2023

Зміст

АНДРУЩЕНКО В.П. РАШИЗМ: СУЧАСНІ ТА ІСТОРИЧНІ ПРОЯВИ АГРЕСІЇ....	6
БОБРИЦЬКА В.І. СУЧАСНА ОСВІТНЯ ПОЛІТИКА УКРАЇНИ В КОНТЕСТІ АКТУАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ: ПІДХОДИ ДО РОЗВ’ЯЗАННЯ	9
БОБРИЦЬКА В.І., ЛИСОКОНЬ І.О. НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСНОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ УПРАВЛІННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....	16
РІДЕЙ Н.М, ТИТОВА Н.М., ЦИМБАЛ С.М., ГОНЧАР О.А. ОРІЄНТИРИ ОСВІТНЬОЇ ПОЛІТИКИ ЯКОСТІ І БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ.....	22
ВАШКЕВИЧ В.М. МОВНА ОСВІТА У ПЕДАГОГІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ.....	30
ТЕРЕПИЩІЙ С.О. АКАДЕМІЧНА НЕСТАБІЛЬНІСТЬ В УМОВАХ ВІЙНИ В УКРАЇНІ	33
ДОНОСО С. ШКІЛЬНЕ ЦЬКУВАННЯ У КЛАСАХ ПОЧАТКОВОЇ ТА СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ.....	36
МАТУСЕВИЧ Т.В. ТЕХНОЛОГІЇ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ОСВІТІ ДЛЯ ВІДПОВІДАЛЬНОГО ГРОМАДЯНСТВА: КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПЕРСПЕКТИВИ ТА ЕТИЧНІ ПЕРЕСТОРОГИ	41
БОБРИЦЬКА В.І., ГОРБАНОВСЬКА О.В. РЕАЛІЗАЦІЯ ОСВІТНЬОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ У СФЕРІ ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ АВТОНОМІЇ ЗАКЛАДІВ ПОВНОЇ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ: АКТУАЛЬНИЙ ДОСВІД В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ	46
БОБРИЦЬКА В.І., КУЗЬМИЧ К.В. ПРАВОВІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ОСВІТНЬОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ: ВИКЛИКИ Й ПІДХОДИ ДО РОЗВ’ЯЗАННЯ	54
БОБРИЦЬКА В.І., ТКАЧЕНКО Д.А. АНАЛІЗ СУЧАСНОГО РІВНЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ ІСПАНІЇ НА ОСНОВІ СВІТОВИХ РЕЙТИНГІВ	61
ОТРЕШКО В.С. ІНФОРМАЦІЙНА РЕВОЛЮЦІЯ ТА АКАДЕМІЧНА СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ: НОВІ ВИКЛИКИ ДЛЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ	67
ТЕРЕПИЩІЙ С.О., ЗАБЛОЦЬКИЙ В.П. МЕДІАГРАМОТНІСТЬ В КОНТЕКСТІ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ	70
NOZHOVNIK O. M CHALLENGES AND OPPORTUNITIES FOR STATE EDUCATION POLICY IN THE DIGITAL AGE	73
ВАСИЛЕНКО К.С. ОЗВИТОК У СТУДЕНТІВ-ПСИХОЛОГІВ ЗДАТНОСТІ ДО КРИТИЧНОГО ОСМИСЛЕННЯ ІНФОРМАЦІЇ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ СПЕЦКУРСУ «ДОСЛІДНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ПСИХОЛОГА»	78

ЗАБЛОЦЬКИЙ В.П. ОБРАЗ ЗНАННЯ ЯК ОСНОВА ОСВІТНЬОГО СТРАТЕГІЄТВОРЕННЯ	82
ПРОЦЬКА С.М. ОСВІТНЯ ПОЛІТИКА УКРАЇНИ З ПИТАНЬ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ ЗВО: ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ОНЛАЙН НАВЧАННЯ	85
ПРОЦЬКА С.М., АББАСОВ А.К. ЗАКОНОДАВЧІ МЕХАНІЗМИ ПЛАНУВАННЯ Й РЕАЛІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ НА ЗАСАДАХ ЛІДЕРСТВА.	89
ПРОЦЬКА С.М., БОБИЛЬОВ Д.О. ОСВІТНЯ ПОЛІТИКА УКРАЇНИ З ПИТАНЬ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ПРОЯВАМ БУЛІНГУ В ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ: НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ПІДГРУНТЯ.....	95
ГРИЦІВ Т.Г., ВОНІТОВА Н.Д. ІДЕЯ ПОВЕРНЕННЯ ДО ДУХОВНОСТІ НА ОСНОВІ НАРОДОЗНАВЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ УКРАЇНИ: ОСВІТНІЙ ТА СОЦІАЛЬНИЙ ПРОСТІР.....	99
ШТОПЯ Т.В. ІНФОРМАЦІЙНО-ТЕХНОЛОГІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОФЕСІЙНО-МЕТРИЧНОГО РЕНОМЕ ВИКЛАДАЧІВ ЗВО.....	107
КУЗЬМЕНКО О.М. МЕДІАГРАМОТНІСТЬ У СВІТЛІ ПОСТМОДЕРНІЗМУ ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ РЕВОЛЮЦІЇ: МІЖНАРОДНИЙ АСПЕКТ.....	114
КОСТЕНКО А.М. АКТУАЛЬНІСТЬ ОСМИСЛЕННЯ ОСВІТИ В ЕПОХУ ТЕХНОЛОГІЧНОГО ПРОГРЕСУ ТА ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ	116
ВОРОНОВА Г.В. ІННОВАЦІЙНІ ОСВІТНІ ТЕХНОЛОГІЇ: СУТНІСТЬ, ЗМІСТ ТА ОСОБЛИВОСТІ	118
ЄЖЕЛЬ І.М. МЕДІАГРАМОТНІСТЬ ВЧИТЕЛІВ БІОЛОГІЇ	121
БЕСЕДА Н.А. СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ РЕАБІЛІТАЦІЇ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ В УМОВАХ ВІЙНИ	123
ЗАЇЧКО В.В. ВПЛИВ ГЕОПОЛІТИЧНОГО КОНФЛІКТУ НА МОВУ І ІДЕНТИЧНІСТЬ В УКРАЇНІ.....	127
ІВАНЕЦЬ Н.В. ГРОМАДЯНСЬКА ОСВІТА І ЦИФРОВІЗАЦІЯ: ВИКЛИКИ І ПЕРСПЕКТИВИ	129
КАРПЕНКО О.В. МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ УЧНІВ ДО НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗАСОБАМИ ГІС ТА ДЗЗ.....	132
МОХОНЬКО В.А. ДИЗАЙН ТА ОСВІТНІ ПРОСТОРИ В ЕПОХУ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ	136
КРУПКО С. МЕДІАГРАМОТНІСТЬ У РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ МОБІЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ	139
ПОНОМАРЕНКО Д.Ю. ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПРОГРАМИ СТАТЕВОГО ВИХОВАННЯ В УКРАЇНІ.....	143
КИВЛЮК І.М. МЕДІАГРАМОТНІСТЬ ЯК ГАРАНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ ВІЙНИ.....	146
РАДЧЕНКО А.О. ПРОБЛЕМА ІСТОРИЧНОЇ ПРИЧИННОСТІ.....	150
ЧЖАО Г. ЕТИКО-ВИХОВНИЙ АСПЕКТ МОВНОЇ ОСВІТИ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ В СУЧАСНІЙ ФІЛОСОФСЬКІЙ ПАРАДИГМІ	154

АЛЕКСАНДРОВА Ю.М. ДЕЯКІ АСПЕКТИ ЕТИКИ НАУКОВОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ	163
ЗАВODOVСЬКИЙ І.А. ГЕНЕЗА ПІДХОДУ – “ВІДПОВІДАЛЬНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ІНОВАЦІЇ”, ЯК ОДНОГО З МЕХАНІЗМІВ ВІДПОВІДАЛЬНОГО ГРОМАДЯНСТВА.....	165

*Андрущенко В.П.,
академік НАПН України, член-кореспондент НАН України, доктор
філософських наук, професор, ректор Українського державного
університету імені Михайла Драгоманова (м. Київ, Україна)*

РАШИЗМ: СУЧАСНІ ТА ІСТОРИЧНІ ПРОЯВИ АГРЕСІЇ

Стаття аналізує концепцію «рашизму» як сучасного злочинного явища в історії людської цивілізації. «Рашизм», впливаючи на міжнародну стабільність та безпеку, має ряд особливостей, що відзначають його в контексті інформаційної революції та глобальних економічних взаємовідносин. В статті розглядаються також механізми дії «рашизму», його вплив на громадське свідомість, а також потенційні шляхи протидії цьому явищу на міжнародному рівні.

***Ключові слова:** рашизм, міжнародна безпека, інформаційна революція, дезінформація, світова економіка, міжнародне право, демократія, стратегічні ресурси, міжнародна співпраця.*

В історії людства існують періоди, коли глобальні політичні та соціокультурні рухи набувають агресивних форм. Особливо відзначається ера фашизму ХХ століття, коли під впливом економічних, політичних та культурних криз Європа стала свідком виникнення ідеології, що претендувала на контроль над континентом, активно втручалась у справи сусідніх країн, призводила до масових вбивств та культурних втрат.

Сучасний контекст глобалізації, інформаційних технологій та соціальної турбулентності породжує новий феномен, який отримав назву «рашизм». Як і «фашизм», «рашизм» характеризується насильством, масовими вбивствами, руйнацією культурних об'єктів та прагненням до гегемонії. Проте їхня природа та методи дії різняться.

Перш за все, «рашизм» проявляє більшу агресію, що відображається у масовій дезінформації, використанні сучасних технологій для маніпулювання свідомістю мас та погрозами використання зброї масового знищення. Основна мета «рашизму» відізняється від «фашизму»: якщо останній прагнув до підкорення народів, то «рашизм» прагне до їхнього повного знищення.

Важливо підкреслити, що ідеологічні корені «рашизму» не є унікальними для конкретної держави чи регіону, а є виявом загальної проблеми, пов'язаної з кризами ідентичності та глобальними викликами в умовах глобалізації. Для глибокого розуміння «рашизму» важливо вивчати його в контексті світової історії та порівняти з іншими агресивними ідеологіями минулого.

Дослідницький підхід до цього феномену вимагає багатоаспектного аналізу, включаючи історичний, соціологічний, психологічний та культурологічний аспекти. Зокрема, дослідження праць таких українських авторів, як Володимир Горбулін, Борис Гуменюк, Михайло Журба та інші, може принести значний вклад у розуміння цього явища в українському контексті.

Маючи на увазі глобальний контекст «рашизму», важливо розуміти його наслідки для міжнародних відносин та глобального порядку. «Рашизм» не лише перекреслює стабільність в окремих регіонах, але і стає викликом для міжнародної системи, яка базується на принципах міжнародного права, суверенітету держав та мирного вирішення конфліктів.

Іншим ключовим аспектом є взаємозв'язок між «рашизмом» та інформаційною ерою. Сучасні технології забезпечують платформу для масової дезінформації, маніпулювання свідомістю громадян та формування соціальних діалектик, що підкріплюють агресивні ідеології. Це створює незвичайні виклики для демократійних суспільств, які намагаються зберегти свою інформаційну прозорість та цінності.

Також важливо звернути увагу на економічні аспекти «рашизму». Оскільки агресія завжди має економічні мотиви та наслідки, «рашизм», як і інші агресивні ідеології, намагається контролювати стратегічні ресурси, торгові маршрути та ключові економічні активи. Це, у свою чергу, призводить до глобальних економічних коливань, що впливають на стабільність світової економіки.

Культурні та ідентичні аспекти «рашизму» також вимагають детального аналізу. Нарешті, необхідно розуміти, що протистояння «рашизму» вимагає глобальної співпраці, об'єднання зусиль демократичних країн та міжнародних інституцій. Тільки спільними зусиллями можливо зупинити розповсюдження цієї агресивної ідеології та відновити міжнародний порядок на принципах миру, стабільності та взаємоповаги.

Дослідження концепцій, як «рашизм», та їх вплив на міжнародну стабільність є вкрай актуальними у сучасному глобалізованому світі. Зростаюча міжзалежність країн зумовлює необхідність глибокого розуміння агресивних ідеологій, які можуть загрожувати міжнародному миру, впливати на глобальні економічні процеси, а також змінювати соціокультурний ландшафт спільнот. Вивчення цих ідеологій допомагає у формуванні ефективних стратегій протидії дезінформації, розробці законодавчих рамок та прогнозуванні можливих сценаріїв розвитку подій у майбутньому, що, в свою чергу, сприяє забезпеченню стабільності та процвітання на міжнародній арені.

«Рашизм», як сучасне глобальне явище, впливає на стабільність та безпеку в міжнародних відносинах. Ця агресивна ідеологія, зароджена в

умовах інформаційної революції, не лише порушує суверенітет окремих держав, але й підриває основи міжнародного права. Інформаційна ера в свою чергу надає «рашизму» інструменти для масштабної дезінформації та маніпулювання громадською думкою. Захист інформаційного простору від такого втручання стає пріоритетом для збереження демократії та цінностей відкритого суспільства.

З іншого боку, «рашизм» має економічні мотиви та викликає економічні наслідки на глобальному рівні. Стабільність світової економіки потребує захисту від такої агресії та підконтрольності стратегічних ресурсів. Враховуючи все вищезазначене, можна стверджувати, що протидія «рашизму» вимагає міжнародної співпраці, об'єднання зусиль та розробки спільних стратегій для збереження міжнародного порядку та гуманітарних цінностей.

Джерела:

1. Андреев Н. Обыкновенный рашизм: Заметки на полях милитаристского сочинения (По поводу статьи К. Раша «Армия и культура»). Огонёк. 1990, № 8, с. 8.
2. Ващенко Г. Виховна роля української подсовецької літератури». Визвольний шлях. Т. 1-6.- Лондон, 1957. с. 22
3. Гарин И. Почему рашизм страшнее фашизма. Новое время. 19 серпня 2015.
4. Горбулин В. Как победить Россию в войне будущего. Киев: Брайт Букс, 2020. 256 с.
5. Горбулін В. Україна стала ключовою державою протистояння Заходу і України. Урядовий кур'єр. 2017. 8 лютого (№ 24).
6. Дорошенко К. «Русский мір» – ересь чи неонацизм? Suspilne.media. 31.03.2022
7. Кізілов Є. Зеленський: Слово «рашизм» увійде в підручники з історії в усьому світі. Українська правда. 23 квітня 2022.
8. Кривдик О. Рашизм. Українська правда. 2010. 18 травня.
9. Обыкновенный рашизм: Путин хочет стребовать с Украины газовый аванс [Архівовано 23 березня 2014 у Wayback Machine.] (рос.)
10. Прокоп М. «Україна і українська політика Москви». Сучасність. 1981.
11. Рашизм URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Рашизм>
12. Світлевська А. Це не блеф: чи дозволять Путіну натиснути на ядерну кнопку. URL: <https://www.unian.ua/politics/putin-pogrozhuye-yadernoyuzbroyeu-chi-dozvolyat-yomu-natisnuti-na-yadernuknopku-11987310.html>
13. Штепа, Павло. Московство. 4-те вид. – Дрогобич; Львів: Видавнича фірма «Відродження», 2003. – 416 с. URL: <http://irbis-nbuv>.

gov.ua/ulib/item/UKR0000630

14. Штепа П. Українець і москвин. Дві протилежності Дрогобич. Вид-во «Відродження». 2010. 398 с. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Shtepa_Pavlo/Ukrainets_i_Moskvyn_dvi_protylezhnosti

The article analyzes the concept of «rashism» as a modern criminal phenomenon in the history of human civilization. «Rashism», influencing international stability and security, possesses several characteristics that highlight it within the context of the information revolution and global economic relations. The article also examines the mechanisms of «rashism» action, its impact on public consciousness, and potential ways to counteract this phenomenon on the international level.

Keywords: *rashism, international security, information revolution, disinformation, global economy, international law, democracy, strategic resources, international cooperation.*

Бобрицька В. І.,
професор кафедри соціальної філософії, філософії освіти та освітньої політики Навчально-наукового інституту філософії та освітньої політики Українського державного університету імені Михайла Драгоманова, доктор педагогічних наук, професор (м. Київ, Україна).

СУЧАСНА ОСВІТНЯ ПОЛІТИКА УКРАЇНИ В КОНТЕСТІ АКТУАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ: ПІДХОДИ ДО РОЗВ'ЯЗАННЯ

У статті обґрунтовано, що сучасна освітня політика України здійснюється з урахуванням новітніх суспільних викликів і пріоритетних завдань законодавчої і виконавчої гілок влади, зокрема щодо поліпшення ефективності освіти в умовах воєнного стану та змінної динаміки поширення пандемії коронавірусної хвороби в країні. Через призму поглядів майбутніх й практикуючих освітян виявлено перелік запитів і очікувань держави, громадянського суспільства до реформ у сфері освіти.

Ключові слова: *освітня політика; реформи в системі освіти.*

Постановка й обґрунтування актуальності проблеми. Сучасна освітня політика України базується на віднайденні ефективних управлінських та організаційно-педагогічних механізмів подолання проблем територіальних відмінностей у якості надання освітніх послуг, модернізації змісту освіти відповідно до безпекової ситуації в країні в умовах воєнного стану та змінної динаміки поширення пандемії

коронавірусної хвороби в країні тощо. Пошуки й відбір означених механізмів є підґрунтям для упровадження результативних підходів до розв'язання завдань освіти з орієнтацією на необхідність прогнозування та врахування загальноосвітніх тенденцій розвитку освіти з одного боку, а з іншого – збереження властивого країні науково-освітнього потенціалу як важливого важеля у розбудові системи національної освіти. З огляду на це, нагальним є дослідження підходів до розв'язання проблем освітньої політики України в контексті актуальних викликів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій засвідчив, що проблема реформування системи освіти в Україні досліджується вітчизняними ученими, зокрема такими як В. Андрущенко [1], В. Кремень & Ільїн [8], колективами науковців [9; 11; 14]. Гарантії та відповідальність держави щодо здійснення освітніх реформ в країні визначено в нових редакціях Законів України «Про освіту» (2017), «Про вищу освіту» (2014), «Про повну загальну середню освіту» (2020), а також Концепції «Нова українська школа» (2016), «Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки» (2022) тощо.

Основним методологічним орієнтиром у дослідження підходів до розв'язання проблем освітньої політики України в контексті актуальних викликів є обґрунтована авторкою позиція щодо ціннісних вимірів освітньої політики у контурах сучасних суспільних запитів [2], пріоритетів державної освітньої політики [3], аналізу сучасних освітніх реформ національної системи освіти [4; 5]; критеріїв вивчення системи освіти України як об'єкту моніторингу [6].

Викладення основного матеріалу. Передусім зазначимо, що у теперішній складній ситуації у країні, спричиненої воєнним станом й невизначеністю динаміки перебігу пандемії COVID-19, доцільною є комунікація між законодавчою й виконавчою владою, академічною та освітянською спільнотою з тим, щоб віднайти найбільш ефективні підходи до розв'язання актуальних проблем реформування системи освіти, поліпшення якості надання освітніх послуг. Тож, громадське обговорення, експертне оцінювання, фокус-групові дискусії мають стати невід'ємним етапом реалізації пріоритетів освітньої політики в частині запровадження реформ, змін, інновацій в системі освіти.

У процесі вивчення навчальної дисципліни «Освітня політика та лідерство» студентам, які навчаються на денній та заочній формі навчання на другому (магістерському) рівні вищої освіти, а також слухачам, що здобувають другу вищу освіту (практикуючим учителям) Українського державного університету імені Михайла Драгоманова було запропоновано обговорити ініціативи Міністерства освіти та науки України щодо організації освітнього процесу у закладах загальної середньої та вищої освіти у 2022-2023 н.р.). Із використанням сервісу Google Meet у форматі відео конференції зі студентами й учителями було

проведено навчальні дискусії в рамках програми вивчення навчальної дисципліни «Освітня політика та лідерство» на тему: «Освітній процес 2022-2023 н.р. в Україні в оцінках учасників освітнього процесу».

Експериментальна робота здійснювалася у другому семестрі 2022-2023 н.р. впродовж лютого-квітня місяців. Так, було організовано три фокус-групи. Першу фокус-групу склали студенти денної форми навчання педагогічного факультету спеціальності «Початкова освіта» (22 особи). До другої увійшли студенти заочної форми навчання педагогічного факультету спеціальності «Початкова освіта» (59 осіб). Третю фокус-групу було створено за участі студентів факультету іноземної філології, що здобувають другу вищу освіту за різними спеціальностями (26 осіб).

Узагальнення думок учасників усіх трьох фокус-груп дало змогу через призму бачення майбутніх й практикуючих педагогів сформулювати перелік запитів і очікувань держави, громадянського суспільства й освітян до організації освітнього процесу у закладах загальної середньої та вищої освіти у 2022-2023 н.р. Так, серед ініціатив Міністерства освіти та науки України щодо організації освітнього процесу у закладах загальної середньої та вищої освіти у 2022-2023 н.р. респонденти використали такі:

1) заходи національно-патріотичного виховання (Наказом МОН України від 06.06.2022 №527 затверджено Заходи щодо реалізації Концепції національно-патріотичного виховання в системі освіти України до 2025 року);

2) подальше запровадження Концепції Нової української школи, що передбачає формування ціннісного ставлення і судження у школярів щодо людського життя й гідності, вміння вибудовувати толерантні стосунки із учасниками освітнього процесу тощо;

3) реалізація програм підвищення фахового рівня педагогічних працівників, що включає навчальні модулі з питань компетентнісного навчання і створення безпечного і дружнього до дитини освітнього середовища (напр.: курс «Безпечна і дружня до дитини школа», навчальний модуль «Основи формування соціальної і здоров'язбережувальної компетентності учнів», тренінг «Вчимося жити разом», модуль «Методика компетентнісного навчання за інтегрованим курсом «Я досліджую світ», онлайн-курси «Основи здоров'язбережної компетентності», «Освіта на основі життєвих навичок», освітня програма «Базові навички медіатора/медіаторки в закладах освіти. Створення та координація діяльності служби порозуміння з числа учнів та учениць для впровадження медіації за принципом «рівний-рівному/рівна-рівній»);

4) запобігання домашньому насильству (на основі ратифікації Верховною Радою України 20 червня 2022 року Конвенції Ради Європи про запобігання домашньому насильству);

5) заходи на тему «Особиста гідність. Безпека життя. Громадянська позиція», серед яких упровадження гуртків та факультативів для учнів старших класів закладів загальної середньої освіти «Особиста гідність. Безпека життя. Громадянська позиція»; здійснення інформаційних кампаній до 30 липня – Всесвітнього дня протидії торгівлі людьми; 18 жовтня – Європейського дня боротьби з торгівлею людьми; 2 грудня – Міжнародного дня за відміну рабства; 10 грудня – Міжнародного дня захисту прав людини; розвиток співробітництва із громадськими та державними інституціями тощо.

Спільною для всіх учасників дослідження була позиція, згідно якої сучасна освіта України має разом з національною безпекою стати загальнонаціональним пріоритетом, оскільки через освіту здійснюється освітня й соціогуманітарна робота з молодим поколінням, що розбудовуватиме країну як незалежну й суверенну, частину вільної й демократичної європейської спільноти. Окрім того, респонденти вважають, що саме освіта є тією інституцією, на яку покладено завдання формувати особистість, що має цінності й бажання змінювати світ на краще, потребу й здатність розвивати Україну як демократичну країну з потужною економікою, соціально справедливою, конкурентну на світовому рівні. Слід зауважити, що переважна кількість нижче наведених висловлювань учасників фокус-групової дискусії була з коментарем – «за умов мирного часу». Це тому, що кожен учасник дослідження усвідомлює складність теперішньої ситуації й найважливіші пріоритети щодо відстоювання державної незалежності. Тож, на думку респондентів освіта має:

–по-перше,– забезпечити нові можливості для розвитку особистості і підвищення конкурентоспроможності здобувачам освіти, освітянам з огляду на визначений вектор – інтеграцію до Європейського Союзу, адже статус кандидата до вступу до цього транснаціонального об'єднання Україна вже набула у червні 2022 року;

–по-друге, бути реальною гарантією забезпечення високих соціальних стандартів для освітян, їх матеріального добробуту;

–по-третє, забезпечити захист під час освітнього процесу від булінгу як вияву різних форм насильства та експлуатації, дискримінації за будь-якою ознакою, приниження честі та гідності тощо;

–по-четверте, стати інноваційним середовищем, у якому формується й розвивається компетентна й свідомо особистість, з відповідальною громадянською позицією й готовністю її захищати, здатна до критичного мислення і перетворювальної діяльності, суспільно активна й патріотична;

–по-п’яте, відповідати за змістом надання навчальної інформації сучасному рівню розвитку світової науки, формувати вміння і навички вчитися впродовж життя й застосовувати ці знання на практиці;

–по-шосте, допомогти вибудувати індивідуальну освітню траєкторію для тих, хто навчається, що реалізується, зокрема, через створення безпечного освітнього середовища, права вільного вибору видів, форм і темпу здобуття освіти, закладів освіти і запропонованих ними освітніх програм, навчальних дисциплін за вибором тощо;

–по-сьоме, забезпечити справедливе і об’єктивне оцінювання результатів навчання, «нульову» толерантність до виявів академічної недобросовісності.

Аналіз провідних настроїв майбутніх й практикуючих освітян, їх потреб виявив, що найбільш жаданими й очікуваними від упровадження освітніх реформ є такі:

–повага до педагога, довіра з боку держави й суспільства;

–реальні академічні свободи (право на вибір форми організації навчання, освітніх технологій й методик навчання тощо), педагогічна творчість;

–упровадження цифрових технологій в освіту, матеріально-технічне переоснащення школи відповідно до сучасних інформаційних ресурсів й сервісів;

–гідна оплата праці, належне й прозоре фінансування закладів освіти;

– «менше паперів» (дебюрократизація), зведення до мінімуму формального підходу до документації;

–реальна підтримка державою й суспільством сільської школи й сільського вчителя, рівний доступ до якісної шкільної й позашкільної освіти на селі;

–допомога держави у підготовці/ перепідготовці кадрів до здійснення реформ та змін в освіті, особливо в умовах воєнного часу.

Загалом, учасники дослідження позитивно налаштовані на освітні реформи, схвально відгукнулися на ініціативи Верховної Ради України як законодавчого органу щодо реформування національної системи освіти, належно оцінили законодавчі ініціативи та організаційні нововведення Міністерства освіти і науки України як центрального виконавчого органу на поточний 2022-2023 н.р.

Висновки. У процесі здійснення аналізу ініціатив Міністерства освіти та науки України щодо організації освітнього процесу у закладах загальної середньої та вищої освіти у 2022-2023 н.р. шляхом проведення фокусованих групових інтерв’ю з учасниками освітнього процесу – студентами заочної й денної форм навчання другого (магістерського) рівня вищої освіти сформульовано низку узагальнень. Так, виявлено думки респондентів щодо запитів і очікувань держави, громадянського

суспільства й освітян до реформ у сфері освіти. Студенти вважають, що освіта має перетворитися на ефективний важіль розбудови країни у поствоєнний час; забезпечити нові можливості для розвитку і підвищення конкурентоспроможності здобувачам освіти, освітянам та закладам освіти; бути реальною гарантією забезпечення високих соціальних стандартів тощо.

З'ясовано провідні настрої освітян, їх потреби і очікування щодо освітніх реформ в Україні, а саме: повага до педагога, довіра з боку держави й суспільства; реальні академічні свободи (право на вибір форми організації навчання, освітніх технологій й методик навчання тощо), педагогічна творчість; цифровізація загальної середньої освіти, матеріально-технічне переоснащення школи відповідно до сучасних інформаційних ресурсів й сервісів; гідна оплата праці, належне й прозоре фінансування закладів освіти; дебіюрократизація, зведення до мінімуму формального підходу до документації; реальна підтримка державою й суспільством сільської школи й сільського вчителя, рівний доступ до якісної шкільної й позашкільної освіти на селі; допомога держави у підготовці/ перепідготовці кадрів до здійснення реформ та змін в освіті, особливо в умовах воєнного часу.

Джерела:

1. Андрущенко, В. П. (2020) Феномен освіти: у 5-ти книгах. Кн. 4. Українська освіта: історія становлення, розвиток, модернізація. Суми: Університетська книга. 560 с.
2. Бобрицька В.І. Аксіологічний дискурс освітньої політики в контексті сучасних суспільних викликів. Освітня політика: філософія, теорія, практика [монографія] / За ред. В. П. Андрущенко; Авт. кол. : В. П. Андрущенко, Б.І. Андрусишин, В.І. Бобрицька, Р.М. Вернидуб та ін. К. : Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2015. С.143-168..
3. Бобрицька В.І. Державна освітня політика України у сфері освіти осіб з особливими потребами. Неперервна професійна освіта: теорія і практика. 2016. № 3-4. С. 53-58.
4. Бобрицька В.І. Освітні реформи України у вимірі педагогічної рефлексії. Ukrainian professional education = Українська професійна освіта : Scientific journal / Poltava V. G. Korolenko Nat. Ped. University. Poltava, 2022. Iss. 12. С. 18-23.
5. Бобрицька В.І. Сучасні освітні реформи в Україні: досягнення й новітні виклики. Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Педагогіка. Психологія: зб. наук. пр. К. : Вид-во Нац. авіац. ун-ту «НАУ-друк», 2019. Вип. 2 (14), с. 16-22.
6. Бобрицька, В. І.. Система освіти як об'єкт моніторингу. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П.

Драгоманова. Серія 17» Теорія і практика навчання і виховання», (27). 2015. С. 19-34.

7. Закон України «Про освіту» № 2145-19 від 05.09.2017. Взято з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>

8. Кремень В.Г., Ільїн В.В.. Людина у викликах цивілізації: від минулого – до майбутнього. Людина. Освіта. Соціум: монографія. К.: Грамота. 2020. 248 с.

9. Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні: монографія / Нац. акад. пед. наук України; [редкол.: В. Г. Кремень (голова), В. І. Луговий (заст. голови), О. М. Топузов (заст. голови)]; за заг. ред. В. Г. Кременя. Київ : КОНВІ ПРІНТ. 2021. 384 с. (До 30-річчя незалежності України).

10. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. 2016. Взято з <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>

11. Освітня політика: філософія, теорія, практика [монографія] / За ред. В. П. Андрущенко; Авт. кол. : В. П. Андрущенко, Б.І. Андрусишин, В.І. Бобрицька, Р.М. Вернидуб та ін. К. : Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2015. 484 с.

12. Bobrytska V.I. Modern state policy of Ukraine in the area of higher education: peculiarities of normative and legal regulation. Materials of X International Scientific-Practical Conference «Modern European Science». – Publishing House «Education and Science» 30.06-07.07.2014. P. 60-63.

13. Bobrytska, V.I. Axiological Azimuths of the Global Educational Policy. Proceedings of the National Aviation University. 2016. 67 (3). 89-97. doi: 10.18372/2306-1472.68.10912

14. Bobrytska, V., Luzik, E., Reva, T., Spitsin, Y., & Akmalidina, V. (2020). Involving stakeholders in shaping educational legislation and policy in Ukraine. European Journal of Educational Research. Vol. 9. Iss. 3. P. 1189-1200. (July 2020). <https://doi.org/10.12973/eu-jer.9.3.1189>

The article reveals that current reforms in the education system of Ukraine attempt to address the latest social challenges and fulfil the priority tasks assigned by the legislative and executive branches of government, in particular, regarding improving the effectiveness of education in the settings of martial law and the changing dynamics of the spread of the coronavirus disease pandemic in the country. The research clarified the leading attitudes of educators, their needs and expectations regarding educational reforms in Ukraine.

Keywords: *educational policy; educational reform.*

Бобрицька В. І.,
професор кафедри соціальної філософії, філософії освіти та освітньої політики Навчально-наукового інституту філософії та освітньої політики Українського державного університету імені Михайла Драгоманова, доктор педагогічних наук, професор (м. Київ, Україна);
Лисоконь І. О.,
асистент кафедри соціальної педагогіки і соціальної роботи, аспірант кафедри педагогіки Криворізького державного педагогічного університету (м. Кривий Ріг, Україна).

НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСНОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ УПРАВЛІННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

У статті визначено науково-організаційні умови управління інвестиціями у закладі вищої освіти; проаналізовано взаємодію різноманітних соціальних інституцій в організації управління освітніми інвестиціями закладу вищої освіти; обґрунтовано роль цифрового освітнього середовища університету як чинника ефективної організації управління інвестиційною діяльністю закладу вищої освіти; з'ясовано необхідність моделювання складових процесу організації управління інвестиційною діяльністю закладу вищої освіти.

Ключові слова: *заклад вищої освіти, інвестиційна діяльність, науково-організаційні умови, науково-педагогічні основи, управління освітою, цифрове освітнє середовище.*

Постановка й обґрунтування актуальності проблеми. У вітчизняному освітньому дискурсі поняття «інвестиції» розглядається як суто економічна категорія, яка потребує уточнення у галузі вищої освіти. Така ситуація склалася через відсутність єдиного підходу до інвестиційної політики в освітній сфері [8]. Однак питання організації та управління інвестиційною діяльністю закладу вищої освіти (далі – ЗВО) нині є одним із актуальних питань теорії та практики управління освітою. Існує потреба у визначенні науково-організаційних, методичних, законодавчих, фінансових та кроссекторальних аспектів організації управління освітніми інвестиціями ЗВО.

Аналіз наукових досліджень. Питання управління освітнім середовищем ЗВО теоретично розробляють В. Андрущенко, В. Бобрицька, Л. Гриневич, В. Кремень, С. Ніколаєнко, В. Огнев'юк, В. Савельєв та інші. Інвестиційна діяльність в галузі вищої освіти є предметом досліджень таких учених як М. Баран, К. Кулешов, В. Майстер, В. Майстер, Л. Черватюк, Г. Щур, Т. Яровенко та інші. Авторами статті досліджувалися механізми впровадження інвестиційної

політики України у галузі вищої освіти [3]; здійснено аналіз міжнародного досвіду організації та управління освітніми інвестиціями у вищій школі [4]; визначено пріоритети упровадження інвестиційних програм розвитку ЗВО в освітній політиці України [5], що стало підґрунтям для характеристики науково-педагогічних основ організації управління інвестиційною діяльністю ЗВО.

Виклад основного матеріалу. Нині державна освітня політика демонструє процеси, які відображають поточні та перспективні завдання задля розвитку вітчизняного освітнього простору в умовах нового постіндустріального суспільства [1]. Основний вектор розвитку постіндустріального суспільства полягає в глобальній цифровізації всіх процесів та сфер життя, зокрема й галузь вищої освіти. Цілком закономірним є цифровізація системи освіти, оскільки в умовах глобальної пандемії COVID-19 та російської військової агресії на територію України питання дистанційного навчання та управління освітнім середовищем виходять на перший план. В умовах нестійкої геополітичної ситуації реалізації управлінської діяльності за допомогою цифрового освітнього середовища в Україні посідає особливе місце. Цифровий напрям розвитку освіти підтверджується політичними рішенням, наприклад з березня 2023 року в українському уряді є віце-прем'єр-міністр з інновацій, розвитку освіти, науки та технологій України.

Цифрове освітнє середовище ЗВО є важливим чинником організаційного управління його освітніми інвестиціями. Доречним вважаємо потрактування дефініції цифрове освітнє середовище як «сукупність ресурсів, спрямованих на організацію та забезпечення освітнього процесу, здійснення науково-технічної та міжнародної діяльності, створення умов для надання освітніх послуг та управління вищою освітою» [10, с. 167]. Запропонована дефініція відображає комплексний підхід до організації та управління освітнім середовищем ЗВО у цифровому форматі.

Цифрове освітнє середовище сучасного університету складається з освітньо-інформаційних ресурсів та засобів. Беззаперечно управління ЗВО або окремими його напрямками вимагає розуміння всіх складових такого процесу, не виключенням є розуміння складових процесу організації управління інвестиційною діяльністю ЗВО. До таких складових включаємо: програмне забезпечення, ресурсну базу, технічні засоби та технології.

Очевидно, що впровадження та активне використання цифрових технологій в процесі управління ЗВО, зокрема його інвестиційною діяльністю, є надважливою умовою. Використання цифрового освітнього середовища уможливорює корегувати та оперативно вирішувати поточні питання, які впливають на прийняття рішень та

ефективність функціонування ЗВО. Безсумнівно, що розвиток освітньо-інформаційних засобів та їх долучення до процесу цифрової трансформації управління ЗВО є цілком логічним.

Розглянувши цифрове освітнє середовище ЗВО як чинник ефективної організації управління інвестиційною діяльністю закладу вищої освіти надалі розглянемо науково-організаційні умови управління інвестиціями у закладі вищої освіти. Насамперед варто актуалізувати, що під науково-організаційними умовами управління інвестиціями варто розуміти умови та засади спрямовані на методичний, організаційний супровід та координацію управлінської діяльності щодо освітнього інвестування у ЗВО.

Завдяки цьому можемо стверджувати, що науково-організаційні умови управління інвестиціями ЗВО включають в себе наступні невід'ємні елементи: види інвестицій (за окремими ознаками); зовнішні та внутрішні чинники; інструменти адміністрування освітніх інвестицій; методи управління інвестиціями у ЗВО; мету організації та управління інвестиційною діяльністю; об'єкти управління інвестиційною діяльністю; принципи організаційного управління інвестиційною діяльністю; суб'єкти управління інвестиційною діяльністю ЗВО; типи організації управління інвестиціями у ЗВО.

Зупинімось докладніше на суб'єктах управління інвестиційною діяльністю, які представлені основними стейкхолдерами ЗВО. До стейкхолдерів ЗВО варто віднести: абітурієнтів, професорсько-викладацький колектив, батьків абітурієнтів, випускників ЗВО, студентів, слухачів курсів, ЗМІ, інвесторів, ректорат, громадські об'єднання, роботодавців, громаду та органи влади [9, с. 3]. Всіх перелічених суб'єктів можна розподілити на дві групи – зовнішні та внутрішні. До внутрішніх варто віднести тих стейкхолдерів, які є постійними учасниками освітнього процесу, а зовнішні мають опосередкований взаємозв'язок і дотичні до управління ЗВО.

Суттєво на організацію управління інвестиційною діяльністю ЗВО впливають наступні чинники: зовнішні (тенденції розвитку галузі вищої освіти, законодавче регулювання інвестиційної та освітньої галузі, інформаційний контент ЗВО, рівень залучення та взаємодії зі стейкхолдерами, соціокультурні та психологічні умови, регіональний аспект, фінансово-економічні показники, суб'єктивні обставини) та внутрішні (імідж ЗВО, рівень науково-дослідницької активності, якість освіти, ресурсне забезпечення, рівень професіоналізму академічного персоналу). Всі перелічені вище елементи науково-організаційних умов управління інвестиціями ЗВО мають тісні кроссекторальні взаємозв'язки. Так, наприклад, об'єкт управління інвестиційною діяльністю ЗВО визначаються за допомогою мети, типів, зовнішніх та внутрішніх чинників організації управління освітніми інвестиціями.

Перш ніж перейти до взаємодії державних і громадських інституцій в організації управлінні інвестиційною діяльністю ЗВО, звернімося до процесу організації управлінні інвестиційною діяльністю ЗВО у вигляді моделі.

Нині існує багато моделей та схем управління інвестиціями серед яких: модель Департаменту управління справами ветеранів Сполучених Штатів Америки; метод управління інвестиціями та проєктами PRINCE2; інвестиційна система та управління інвестиційними процесами у сфері освіти України тощо. Однак, протягом тривалого часу не існує єдиної прийнятої моделі або імплементованого зарубіжного досвіду з організації управлінні інвестиційною діяльністю ЗВО. Саме тому пропонуємо процес управління інвестиційними процесом ЗВО поділити на 6 складових:

- організаційно-підготовча (передбачає прийняття рішення щодо аналізу стану ресурсів ЗВО та їх використання, збору інформації серед зацікавлених сторін, аналізу подібних практик в ЗВО);
- концептуальна (створенні певного проєкту, який представляє постановку загальної мети, визначає суб'єкти та об'єкт інвестиційної діяльності, необхідні та наявні ресурси);
- технологічна (визначає основні інструменти адміністрування освітніх інвестицій ЗВО, які використовуватимуться ректорат);
- реалізаційна (безпосереднє впровадження інвестицій);
- моніторингова (забезпечення проміжних результатів інвестиційної діяльності та залучення стейкхолдерів до контрольних заходів);
- завершальна (підготовка звітної документації, підбиття підсумків та аналіз основних проблем під час інвестиційної діяльності).

Не менш важливим, на нашу думку, питанням організації управлінні інвестиційною діяльністю ЗВО є взаємодія різноманітних соціальних інституцій. Реалізація даної взаємодії можлива завдяки державно-громадському та державно-приватному партнерствам, як основоположним принципам української освіти [6]. Передусім інвестиційну діяльність закладу вищої освіти у реалізації взаємодії різноманітних соціальних груп можна зобразити як держава – громадськість – бізнес. Представники кожного сектору певною мірою долучені до управлінні ЗВО загалом або окремим його напрямом. Перелічені сектори включають в себе різноманітні соціальні групи, які є зацікавленими особами (стейкхолдерами) у розвитку галузі вищої освіти та її інститутів зокрема.

Вважаємо доречною думку Л. Калініної про те, що зміни у нормативно-правовому забезпеченні сфери освіти «детермінували практико-орієнтоване завдання» для партнерів з різних секторів, що позитивно впливає за побудову стійкого взаємозв'язку, розвиток

соціальної відповідальності та впровадження новітніх моделей управління й партнерства [7, с. 96-97].

Незалежно від форми партнерства та взаємодії у галузі вищої освіти організація управління інвестиційною діяльністю ЗВО може впроваджуватися через різні види інвестицій. Наприклад, меценатство, грант, аутсорсинг, фандрейзинг тощо. Провідна роль в організації управлінні інвестиційною діяльністю та побудови стійких взаємозв'язків із державними, приватними або неурядовими інституціями належить безпосередньо ЗВО, оскільки саме ЗВО є центром соціокультурної діяльності та платформою для взаємодії. Безпосередньо ЗВО має бути зацікавлений у побудові взаємозв'язків та залучені стейкхолдерів до управління та пошуку нових ресурсів задля розвитку освітнього середовища й реалізації місії університету. Тому взаємодії в організації управлінні освітніми інвестиціями слід розглядати як пошук оптимальних шляхів та умова, які сприятимуть консолідації зусиль соціальних груп для розвитку ЗВО та вирішення перспективних питань розвитку вітчизняної галузі вищої освіти.

На підставі вище викладеного можна зробити **висновок**, що науково-педагогічні основи організації управління інвестиційною діяльністю ЗВО є процесом, який об'єднує принципи, методи, інструменти, суб'єкти та об'єкти освітнього інвестування, а також передбачає сукупність керівних дій задля вирішення поставленої проблеми або реалізації стратегічної цілі розвитку ЗВО. До основних елементів науково-педагогічних основ освітнього інвестування у ЗВО можна віднести цифрове освітнє середовище університету, науково-організаційні умови управління інвестиціями, проаналізовано взаємодію різних, що утворюють систему державно-приватно-громадського управління вищої освітою та модель процесу організації управління інвестиційною діяльністю закладу вищої освіти.

Перспективною подальших досліджень є вивчення питання перспективних підходів, форм та методів організації управління інвестиційною діяльністю ЗВО.

Джерела:

1. Бобрицька В.І. Аксіологічний дискурс ідеї педагогічної освіти в контексті запитів об'єднаної Європи. *Освітня політика : філософія, методологія, практика*. Тематичний випуск: збірник наукових статей. К.: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2014. С. 156- 160.
2. Бобрицька В. Сучасна вища освіта в умовах конкуренції на ринку освітніх послуг: порівняльний аналіз досвіду країн Чорноморського регіону. *Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Педагогіка. Психологія*. Київ, 2016. 1(8). С. 17-22.

3. Бобрицька В., Лисоконь І. Інвестиційна політика України у галузі вищої освіти: мета та механізми впровадження. Збірник матеріалів доповідей та тез III Всеукраїнської інтернет-конференції «*Науково-практичне забезпечення надання публічних послуг в умовах децентралізації*», м. Київ, 15 квітня 2020 року / за ред. Р. Войтович, П. Ворони. Київ : ТОВ «Видавничий дім «АртЕк», 2020. С. 346-349.

4. Бобрицька В., Лисоконь І. Міжнародний досвід організації та управління освітніми інвестиціями у вищій школі. «*Молода наука-2022: соціально-педагогічні розвідки*»: зб. матер. III Всеукр. наук.-практ. заоч. онлайн-конф. (27 квітня 2022 року, м. Київ) К.: НПУ імені М.П. Драгоманова. С. 30-36.

5. Бобрицька В., Лисоконь І. Упровадження інвестиційних програм розвитку закладів вищої освіти як пріоритет освітньої політики України. *Гілея: науковий вісник. Спецвипуск «Молода наука-2020: соціально-педагогічні розвідки*»: зб. матер. I Всеукр. наук.-практ. конф. (20 травня 2020 року, м. Київ). К.: Вид-во «Гілея». С. 25-27.

6. Закон України «Про освіту» від 05 вересня 2017 року. URL: <http://osvita.ua/legislation/law/2231/>

7. Калініна Л. Державно-громадське управління на партнерських засадах у змісті підручника для керівника освіти. *Проблеми сучасного підручника: ключові компетентності та предметні навички*: збірник тез Міжнародної науково-практичної інтернет конференції (електронне наукове видання), 20-21 травня 2021 р. К. : Педагогічна думка, 2021. 270 с.

8. Яровенко Т. Інвестиції у сферу освіти України: теоретико-методологічний аспект: дисертація. Полтава. 2017. 529 с. URL: <http://dspace.pdaa.edu.ua:8080/bitstream/123456789/4547/2/dysertacyuayarovenkobackup.pdf>

9. Bobrytska V. I., Krasylnykova H. V., Ladohubets N. V., Vorona L. I., & Lysokon I. O. Involvement of stakeholders in the transformation of educational services via taking advantage of extra-curriculum educational activities in the settings of education reform. *International Journal of Educational Methodology*. 2023. 9 (1), 107-122. DOI <https://doi.org/10.12973/ijem.9.1.107>

10. Tamara G. Vasyliuk, Ilia O. Lysokon, and Iya M. Shimko. 2021. Digital Educational Environment of a Modern University: *Theory, Practice and Administration*. In *Digital Humanities Workshop (DHW 2021)*, December 23, 2021, Kyiv, Ukraine. ACM, New York, NY, USA, 8 pages. 161-168 pp.

The article substantiates the digital educational environment of the university as a factor in the effective organisation of investment management of a higher education institution; defines the scientific and organisational

conditions for investment management in a higher education institution; analyses the interaction of various social institutions in the organisation of management of educational investments of a university; identifies the need to model the components of the process of organising the management of investment activity of a higher education institution.

Keywords: *higher education institution, investment activity, scientific and organisational conditions, scientific and pedagogical foundations, education management, digital educational environment.*

УДК 378.4.014.6:17.022.1

Рідей Н.М., завідувачка кафедри менеджменту та інноваційних технологій соціокультурної діяльності УДУ імені Михайла Драгоманова, професор, доктор педагогічних наук

Тимова Н.М., завідувачка кафедри професійної освіти УДУ імені Михайла Драгоманова, професор, доктор педагогічних наук

Цимбал С.М., доцент кафедри професійної освіти УДУ імені Михайла Драгоманова, кандидат філософських наук, доцент

Гончар О. А., голова ГО «Безпечний освітній простір», аспірант кафедри освіти дорослих УДУ імені Михайла Драгоманова

ОРІЄНТИРИ ОСВІТНЬОЇ ПОЛІТИКИ ЯКОСТІ І БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ

На засадах превалюючої парадигми ноосферизму здійснено квалітологічний аналіз тезаурусу академічного потенціалу методології освітньої політики якості та безпеки життєдіяльності соціокультурних форм. Розроблено методологічний органайзер структурно-логічної та організаційно-функціональної етапності. Обґрунтовано засади стратегем неперервної освіти для сталого розвитку, просвітництва й академічного сервісу формування освітньої політики якості й безпеки життєдіяльності соціокультурних форм. Сформульовано сентенцію «методологія освітньої політики безпеки та

якості життєдіяльності соціокультурних форм для сталого розвитку України».

Ключові слова: методологія, освітня політика, соціокультурні форми, якість і безпека життєдіяльності, стратегії освітньої політики якості та безпеки життєдіяльності соціокультурних форм ЗВО.

Постановка й обґрунтування актуальності проблеми.

Глобальною науковою проблемою постають сучасні методологічні стратегіями освітньої політики якості та безпеки соціокультурних форм мережевої та змішаної мобільності учасників транскордонної, регіональної та національної взаємодії задля частково- та конкретно-наукових, академічних активів у галузях науки і знань квалітології, ноосферології та безпеки в соціально-турбулентних умовах досліджень: фундаментальних, методології експертного оцінювання та системного соціального управління якістю та безпекою життя, існування та адаптації суспільства під час цивілізаційних кризових викликів. Наріжною педагогічною проблемою, яка потребує вивчення, постає соціокультурна форма формування та передачі сучасних наукових знань у вигляді портативних освітньо-наукових програм зі здобуття ноосферних компетентностей у взаємодії академічної спільноти та політичного, громадського представництва стейкхолдерів у синергії ланцюгу: надавач послуги – споживач (зокрема різночинні категорії споживачів додаткових освітніх та науково-методичних, консалтингово-дорадчих та інформаційно-технологічних сервісів) – зацікавлені представники організацій рекреаційно-ревіталізаційних систем споживачів академічно-достойних у взаємодії і подолання перешкод, які у першу чергу передбачають усунення психологічних, соціально-економічних, правових ризиків психолого-педагогічного вигорання у неперервній детермінованій підготовці фахівців та професіоналів усіх категорій здобувачів освітніх, освітньо-наукових та наукових ступенів.

Мета полягає в формуванні освітньої політики сталості суспільного розвитку України через розроблення та впровадження стратегії якості та безпеки життєдіяльності соціокультурних форм ЗВО у превалюючій парадигмі ноосферизму в особливих умовах глобальних біфуркацій.

Завдання: квалітологічний аналіз тезаурусу академічного потенціалу методології освітньої політики якості та безпеки життєдіяльності, таксономії соціокультурних форм, встановлення ноосферологічної ролі академічних шкіл освітньо-наукових, консалтингово-дорадчих, просвітницьких і рекреаційних сервісів; продукування неомоделей політики, їх верифікація з експертним оцінюванням потенціалу сталості; моніторинг, прогноз, моделювання

соціокультурних форм для різночинних категорій академічно-достойних без обмежень інклюзивної спроможності та упереджень соціуму; методологія стратегем неперервної освіти для сталого розвитку, просвітництва й академічного сервісу формування освітньої політики якості й безпеки життєдіяльності соціокультурних форм забезпечення біосоціального замовлення цивілізаційних потреб в особливих умовах.

Об'єкт дослідження – процес формування методології систем організації життєспроможних соціокультурних форм квалітологічно- та безпеко-орієнтованих на сталість суспільного розвитку засобами неперервної мережевої та змішаної форм підготовки управління /організації комунікативної взаємодії за особливих умов (глобальні екологічні, кібер-, енерго- та біо-загрози, тероризм, маргіналізація, екстремізм, окупація, кліматична та соціальна міграція, старіння населення, професійне вигорання та невідповідність) в міжінституційному консорціумі неперервної освіти, підвищення кваліфікації управлінської та педагогічної еліти для сталого розвитку.

Предмет дослідження – соціокультурні форми – освітньо-наукові системи та неомоделі освітньої політики якості та безпеки життєдіяльності в академічному просторі освіти, науки й інноватики, їх життєспроможності для забезпечення сталого розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У наукових працях проаналізовано тезаурус академічної культури, проведено аналіз ціннісних суспільних освітньо-наукових орієнтацій соціальних категорій професійно-зацікавлених у пролонгованій зайнятості впродовж життя; здійснено семантичний системний аналіз структури і змісту культур взаємин людини та суспільства, майбутніх та полі-профільних професійних середовищ їх реалізацій та працевлаштування; обґрунтовано роль екологічної культури у забезпеченні сталості суспільного розвитку ноосферологічної парадигми наукового пізнання. У дослідженнях розкрито аспекти методології системного пізнання наукових досліджень та експертного оцінювання результатів, методологія системного управління неперервної освіти [1, 2, 11, 12]. Науковцями приділено увагу питанням: антикризового менеджменту у системі надання державних послуг у сфері цивільного захисту; актуальним проблемам у сфері цивільного захисту та необхідності дотримання стратегій інноваційного розвитку економіки України; проблемам державного управління соціокультурними формами організації у сфері освіти, науки, інновацій; управління надзвичайною ситуацією терористичного характеру на об'єктах критичної інфраструктури України; екологічного оцінювання рекреаційних територій України [3, 4, 5]. Дослідженню аспектів застосування інформаційно-комунікаційних технологій у процесі створення віртуально-навчального середовища, розробленню методики та

технологій формування інформаційної компетенції у фахівців відповідно до галузей науки та знань, вивчення подальшого розвитку ключових життєвих компетентностей особистостей у зв'язку з інформатизацією суспільства в умовах глобалізації присвячено праці М.П.Пасєкі [6]. Дослідницею Т. В. Андрушенко розглянуто базові концепти сучасної футурології; проаналізовано теорії футурологічних перспектив сучасної людини на засадах футурології як наукового напрямку і футурологічних прогнозів соціально-політичних перспектив розвитку людства; обґрунтовано залучення найновіших сучасних наукових досягнень як соціально-гуманітарного, так і природничо-математичного циклу [7].

Викладення основного матеріалу. У контексті глобальних соціальних, економічних, технологічних та демографічних змін суспільство потребує системних і скоординованих змін у галузях культури, професійної зайнятості та розвитку технологічного забезпечення через цифрову трансформацію, які надають можливості створення новітніх та уможливають трансформацію традиційних освітніх моделей, модернізують діяльність ЗВО через зміни у стратегічних напрямках та освітньо-аксіологічних пропозиціях студентоцентрованого навчання. Дослідник О. М. Слабецький аналізує потреби людської цивілізації у забезпеченні задоволення очікуваної якості й безпеки особи, громадянина без залежності до державних інтересів, глобальних викликів як космополіта зі гарантуванням вільного волевиявлення прав і свобод соціальних гарантій, екологічної природоресурсної та природоохоронної безпеки, академічної мобільності професійної зайнятості (свободи слова; самоідентичності – без обмежень вікових, гендерних, расових, релігійних, матеріальних, ідеологічних; свободи вибору напрямку наукового пізнання та методології реалізації траєкторії успіху – особистого шляху самоосвіти, самоменеджменту професійного розвитку у ієрархії управління сферою безпеки; свободи аксіо-акмеологічного волевиявлення; свободи вибору); необхідності задоволення суспільних потреб у соціально-економічних і екологічнобезпечних гарантіях сталого розвитку цивілізації, суспільства, окремої людини [8].

Проектною діяльністю науково-дослідних робіт МОН України ДР 0122U000046 Українського державного університету імені Михайла Драгоманова (№ 10/22-24) «Освітня політика якості й безпеки життєдіяльності соціокультурних форм для сталого розвитку України» передбачено полігалузеву, науково-технічну діяльність з формування освітньої політики якості й безпеки життєдіяльності соціокультурних форм для сталого розвитку, яка полягає у теоретико-методологічному обґрунтуванні, розробленні, впровадженні життєспроможних моделей публічного управління та адміністрування освітньо-наукових систем за

особливих умов геосферних та біосоціальних біфуркацій цивілізаційних перспектив задля забезпечення сталості, державної територіальної цілісності та суверенітету України на засадах нарощення академічного потенціалу мобільності та збереження і відтворення природоохоронної спадщини й забезпечення доступу громадськості до публічної інформації стану безпеки, рівня якості життя за цільовим призначенням різночинних категорій здобувачів освітніх та наукових послуг і соціальних сервісів неперервної освіти впродовж життя та пролонгованої зайнятості зацікавлених та достойних без обмежень, здатних протистояти глобальним викликам. Розроблено науково-методичний алгоритм реалізації проєкту, який передбачає припущення, що впровадження освітньої політики якості й безпеки життєдіяльності соціокультурних форм для сталого розвитку буде ефективним за умов розробки методологічного органайзеру структурно-логічної та організаційно-функціональної етапності: квалітологічний аналіз тезаурусу науково-методичного градієнту таксономії генезису та розвитку дефініцій дослідження та нарощення академічного потенціалу освітньої політики якості та безпеки життєдіяльності соціокультурних форм для сталого розвитку України; класифікаційна таксономія ознак, типів, видів і рівнів організації соціокультурних форм – освіти, науки, інноватики, також просвітництва, ревіталізації та рекреації в Україні та за межами; встановлення ролі фундаторів академічних шкіл з питання формування освітньої політики якості й безпеки соціокультурних форм для сталого розвитку України та аксіологія превалюючих парадигм розробки та впровадження політики якості й безпеки навчальних, просвітницьких і рекреаційних установ ревіталізації духовно-фізіологічного, академічного та ресурсного потенціалів нації; прогнозування, моделювання мультимодусних варіантів життєспроможних моделей політики якості й безпеки соціокультурних форм для забезпечення сталого розвитку України, їх верифікація з експертним оцінюванням потенціалу сталості; розроблення, впровадження та встановлення ефективності електронного врядування квалітологічної та безпекової політики навчальних, просвітницьких, рекреаційних та ревіталізаційних закладів формальної та неформальної змішаної та мережевої форм мобільної організації; моніторинг довікілля (ГІМ), прогноз, моделювання стану та розвитку соціокультурних форм у сфері освіти, науки й інноватики та біосоціальної ревіталізації різночинних категорій зацікавлених та академічно-достойних без обмежень інклюзивної спроможності та упереджень соціуму; методологічне продукування фундаторами проєктної діяльності забезпечення розроблення стратегем неперервної ноосферної освіти просвітництва й академічного сервісу формування освітньої політики якості й безпеки життєдіяльності соціокультурних форм поліметричної

організації, забезпечення біосоціального замовлення цивілізаційних потреб в особливих умовах (глобальні екологічні, кібер-, енерго- та біо-загрози, тероризм, маргіналізація, екстремізм, окупація, воєнний стан, кліматична та соціальна міграція, старіння населення, професійне вигорання та невідповідність).

Актуальність полягає в обґрунтуванні та розробленні системи ноосферної освіти та підвищення кваліфікації управлінської та педагогічної еліти для сталого розвитку; методичних рекомендацій діагностики, системного аналізу дотичних проєктів і методики організації та забезпечення мультимодусів неомоделей освітньої політики якості та безпеки життєдіяльності соціокультурних форм неперервної освіти для сталого розвитку; апробації та верифікації життєспроможності неомоделей політики неперервної освіти, науки й інноватики та просвітництва з рекреаційно-ревіталізаційними активами ноосферної освіти; моделюванні ризиків глобалізації для довгострокових прогнозів розвитку сфери освіти, науки й інноватики. Результати проєкту сприяють: реалізації академічних активів соціокультурних форм ЗВО для орієнтування різночинних категорій зайнятості, спроможності, гендерної приналежності та теологічних переконань споживачів послуг на застосування модернізованих освітньо-наукових платформ із сервісним обслуговуванням інформаційно-технологічного забезпечення задля задоволення потреб якості та безпеки життєдіяльності особи, соціальних груп та суспільства в цілому (політика консолідації та згуртованості, синергетичної взаємодії комунікативної синхронізації, стратегіями убезпечення ризикам і небезпекам в особливих умовах); розробці та функціонуванню системи управління якістю з міжнародними стандартами ISO та соціально-правовими регламентами гарантування вільного волевиявлення особи без суспільного ангажування (за потребою пізнання, навчання та розвитку), а також імплементації до соціально-правових нормативів та технічних регламентів засобів державного регулювання; забезпечення науково- та соціо-метричного доступу працівників сфери неперервної освіти, науки й інноватики та просвітництва з рекреаційно-ревіталізаційними активами ноосферної освіти без фінансової та адміністративної регламентації.

Уточнено, що методологія дослідження передбачає обґрунтування, розроблення, планування та реалізацію фундаментально-філософських, загально- та конкретно-наукових підходів та принципів наукового пізнання та системного аналізу якості моделей нелінійного характеру функціонування системи ноосферної освіти для забезпечення якості та безпеки життєдіяльності, що ґрунтується на причинно-наслідковій просторово-часовій взаємодії програми та результатів теоретичних і експериментальних досліджень з науково-методичним

матеріально-комунікаційним, програмним, науково-метричним комплексом забезпечення для формування інформаційно-достовірного базису подальшого створення планів, програм, проєктів, стратегічних прогнозів, неомоделей, сценаріїв, а також практичного використання результатів дослідження. Методологія дослідження як система сучасних наукових знань про методи, методики, стандарти оцінювання (і їх забезпечення) застосовується до нових діагностованих якісних змін у змістовному їх наповненні.

Запропоновано визначення «методологія освітньої політики безпеки та якості життєдіяльності соціокультурних форм для сталого розвитку України» у трактуванні передбачає нарощення, удосконалення та розгортання методологічних парадигм та стратегем політики ноосферних перспектив цивілізаційного розвитку на засадах сталості, а саме методології пізнання, міждисциплінарного пошуку, семантики конкретно-наукових галузей науки та знань, методології системного та публічного управління соціокультурних форм, експертного оцінювання позитивно-практичного досвіду впровадження неомоделей політики неперервної освіти, науки й інноватики та просвітництва з рекреаційно-ревіталізаційними активами ноосферної освіти задля моделювання сталих алгоритмів верифікованого впровадження релевантності зі забезпеченням аксіо-акмеологічного (позитивно-емоційного інтелекту розвитку Людини) потенціалу людських ресурсів у індексах Щастя нації, особи, соціальної згуртованості та консолідації зусиль освітньої політики якості та безпеки життєдіяльності соціокультурних форм на засадах сталості.

Висновки. Освітня політика якості та безпеки життєдіяльності соціокультурних форм на засадах сталості реалізує на практиці забезпечення академічної мобільності, транскордонної взаємодії та соціальних правничих гарантій в межах взаємодії ЄС та трансконтинентальних взаємин, Європейської кредитно-трансферної системи, Азіатсько-тихоокеанської, Американської кредитно-накопичувальної систем задля формування мережевої системи ноосферної освіти в ім'я прийдешніх поколінь. Система ноосферної освіти формується в міжконтинентальній взаємодії університетських консорціумів у межах Талаурської угоди закладів сталого розвитку. Міжнародний тероризм, пандемія, маргіналізм відсутність забезпечення соціальних потреб якості життя й її безпеки вимагає відновлення сучасних модернізованих систем ноосферної освіти, які здатні забезпечити гарантії захисту соціального виміру і правової захищеності. Кожному члену суспільства повинно бути гарантовано доступ до наукового пізнання й освіти впродовж життя засобами портативних програм (освітніх, наукових, інформаційно-пізнавальних, публіцистичних) і наслідування академічних надбань педагогів-

дослідників і їх учнів-послідовників, які методологічно формують професійні мультимодусні міждисциплінарні ноосферологічні компетентності якості та безпеки життєдіяльності.

ДЖЕРЕЛА:

1. Стратегія післядипломної освіти для сталого розвитку: монографія. 2-е видання, доповнене, перероблене; за ред. Н.М. Рідей, Л.М. Панченко Київ: Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2020. 416 с.
2. Методологія неперервної освіти та наукового дослідження : монографія; за ред. Н.М. Рідей, Е.В. Лузік. Київ: ТОВ ЦП «Компринт», 2020. 463 с.
- 3.Рідей Н., Биковський Т., Биковський Я., Голубенко Т., Воронова Г., Мухацький М. Антикризовий менеджмент у системі надання державних послуг у сфері цивільного захисту. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*. 2022. Т. 3. № 44. С. 224–233.
- 4.Рідей Н., Титова Н., Вікторова Л., Цимбал С. Проблема державного управління соціокультурними формами організації у сфері освіти, науки, інновацій: актуальні проблеми і вектори розвитку. *Financial and credit activity problems of theory and practice*. 2022. № 6, 41 (Січ 2022). С. 418-426.
- 5.Рідей, Н., Цимбал, С., Снегірьов, І., Фендьо, О., Ходунова, В. (2022). Актуальні проблеми у сфері цивільного захисту: дотримання стратегій інноваційного розвитку економіки України. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*, 4 (45), 416–424.
6. Pasyeka M. Development of Data Warehouse Structure Model for Educational Process Management. *Software Engineering*. 2018. Vol. 6, No. 1, pp. 1–6.
7. Андрущенко Т.В. Футурологічне бачення перспектив політичного та культурного розвитку людства (на прикладі концепції «футурошоку» Елвіна Тоффлера). *Вісник Харківського Національного Педагогічного Університету імені Г. С. Сковороди «Філософія»*. 2016. № 1(47). С. 82-89.
- 8.Слабецький О. М. Інноватика формування стратегії безпеки в контексті професійної підготовки. *Молодь та ринок*. 2020. № 6-7(185–186). С. 177–181.
9. Kamyshentsev, N., Ridei, N. Features of Management of the Emergency Situation of Terrorist Nature on the Protected Critical Infrastructure of Ukraine. In: Zaporozhets, A., Popov, O. (eds) *Systems, Decision and Control in Energy IV. Studies in Systems, Decision and Control*, 2023. vol. 456. Springer, Cham.
- 10.Ridei N., Khitrenko T., Kovach V., Karagodin O., Hrushchynska N., Mykhalchenko O. Environmental Assessment of Recreational Territories of Ukraine. In: Zaporozhets, A. (eds) *Systems, Decision and Control in Energy*

III. Studies in Systems, Decision and Control. Vol 399. Springer, Cham. 2022. P. 353–371.

11. Ridei N.M., Tytova N.M. Paradigm of formation of sustainability of methodology of safety and quality of life on the basis of maintenance of system of noosphere education in the conditions of globalization. *Paradigm of knowledge*, 2020. № 6(44). PP.152-176.

12. Ridei N., Tytova N. The methodology for life quality and safety policy of sociocultural forms for sustainable development of ukraine. *Paradigm of knowledge*. 2022. №4(54). pp. 41-61.

Qualitological analysis of the thesaurus of the academic potential of the methodology of the educational policy of quality and life safety of sociocultural forms was made on the basis of the prevailing paradigm of noospherism. The methodological organizer of structural-logical and organizational-functional stages has been developed. The bases of the strategy of continuous education for sustainable development, education and academic service of formation of educational policy of quality and life safety of socio-cultural forms have been substantiated. The sentiment has been formulated «methodology of educational policy of safety and quality of life of socio-cultural forms for sustainable development of Ukraine».

Keywords: *methodology, educational policy, socio-cultural forms, quality and safety of life, strategy of educational policy of quality and life safety of socio-cultural forms of higher education institutions.*

УДК 1: 37.013.73

Вашкевич В.М.

*доктор філософських наук, професор
завідувач кафедри соціальної філософії, філософії освіти
та освітньої політики*

*Український державний університеті імені Михайла Драгоманова
м. Київ, Україна*

МОВНА ОСВІТА У ПЕДАГОГІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

В епоху війни між Росією та Україною, актуальність теми мовної освіти в педагогічних навчальних закладах набуває особливого звучання. Мова не є лише засобом комунікації; вона також відіграє ключову роль у формуванні національної самосвідомості, культурної ідентичності та політичної стабільності. У контексті війни, мовна освіта може стати важливим інструментом психологічної мобілізації нації, а також засобом протидії інформаційній війні.

Розвиток методологічних та методичних підходів до мовної освіти в українських педагогічних навчальних закладах може сприяти підвищенню рівня національної безпеки. Компетентні педагоги, здатні ефективно викладати мову та культуру, стають важливими учасниками у процесі формування суверенітету та самостійності країни.

Актуальність даної статті полягає в необхідності адаптації української освітньої системи до європейських стандартів, зокрема в контексті мовної підготовки студентів-педагогів. У світлі глобалізації та європейської інтеграції України, мовна освіта набуває особливої ваги не тільки як інструмент ефективної міжкультурної комунікації, але й як стратегічний ресурс національної безпеки, культурної та економічної стабільності.

Окрім того, стаття висвітлює потребу в глибокому аналізі та оновленні методологічних та методичних підходів, які застосовуються в педагогічних навчальних закладах. З урахуванням актуальних тенденцій та вимог європейського освітнього простору, це дозволить підвищити якість мовної освіти і зробити її більш конкурентноздатною на міжнародному рівні.

Враховуючи, що мовна освіта є одним з фундаментальних елементів педагогічної підготовки, актуальність даної статті посилюється потребою в розвитку цілісної системи освіти, що зможе гармонійно інтегруватися в європейський освітній ландшафт.

Мовна освіта є ключовим елементом у загальній системі освіти, особливо в педагогічних навчальних закладах. Студенти-педагоги, які проходять курси мовної підготовки, отримують не тільки знання і компетентності, але й основи методологічного та методичного арсеналу. Ця стаття розглядає значущість мовної освіти в педагогічних навчальних закладах і її пріоритетність на державному рівні.

Методологія і методика в мовній освіті – це не просто сукупність технік чи засобів викладання. Вони формують структурний і концептуальний каркас для студента, який буде впливати на якість його подальшої трудової діяльності. Методологічний підхід включає в себе філософію, теорію та цілісну систему поглядів, на основі яких здійснюється мовна освіта. Методичний арсенал — це конкретні техніки, стратегії та ресурси, які дозволяють ефективно реалізувати ці методологічні засади.

Наявність високої якості мовної освіти на державному рівні відіграє важливу роль в розвитку суспільства. Державна політика в галузі освіти повинна підкреслювати важливість мовної підготовки, адже мова є не тільки засобом комунікації, але й ключовим фактором культурної, соціальної та, в кінцевому підсумку, економічної стабільності країни.

Мовна освіта в педагогічних навчальних закладах має підходити до формування компетенцій студентів у комплексній манері. Для цього необхідно забезпечити наявність не тільки академічних знань, але й методологічного та методичного арсеналу. Подібний підхід не тільки підвищує кваліфікацію майбутніх педагогів, але й слугує важливим стратегічним напрямком для держави, підкреслюючи пріоритетність та значущість мовної освіти на національному рівні.

Формування європейської освіти в Україні стає все більш актуальним завданням на сучасному етапі інтеграційних процесів. Одним із ключових аспектів цього завдання є мовна освіта, яка повинна бути узгоджена з європейськими стандартами і орієнтаціями. Мовна компетентність стає не тільки інструментом ефективної комунікації, але й символом культурної і соціальної інтеграції. У цьому контексті, педагогічні навчальні заклади в Україні мають великий потенціал та відповідальність у формуванні мовної політики, яка відповідає європейським вимогам.

Методологічний та методичний арсенал, який надається студентам-педагогам в Україні, має бути сформований так, щоб він був здатний задовольнити потреби європейського ринку праці та освітнього простору. Це означає, що підходи до викладання мов повинні бути не тільки ефективними на національному рівні, але й сумісними з європейськими методиками та стандартами.

Значущість мовної освіти на державному рівні в Україні може бути додатково підкреслена через інтеграцію з Європейським Союзом. Ураховуючи що мова є одним з ключових факторів, який сприяє ефективній інтеграції, політичні зусилля повинні бути зосереджені на розвитку мовної освіти як стратегічно важливої складової загальноосвітньої системи.

Таким чином, роль мовної освіти в педагогічних навчальних закладах України в контексті європейської інтеграції не може бути недооцінена. Мовна освіта не тільки формує компетентності, які необхідні для академічного та професійного зростання, але й стає важливим інструментом соціокультурної адаптації, ключовим завданням на шляху до європейської інтеграції.

Джерела:

1. Andrushchenko V. et al. Intercultural studies in the university community in the focus on social cohesion development. *Interdisciplinary Studies of Complex Systems*. No. 21 (2022). pp. 5–18.
2. Кушмар Л. В., Бербенець Л. І., Зоценко Л. А. Сучасні підходи до оптимізації та індивідуалізації безперервної мовної освіти в немовних вищих навчальних закладах. *Вісник Запорізького національного університету. Педагогічні науки*. 2019. №. 1. С. 72-76.

3. Pertsova I. Використання інтерактивних методів навчання на заняттях української мови в медичному університеті. *International Science Journal of Education & Linguistics*. 2023. Т. 2. №. 4. С. 32-38.
4. Заїчко В.В. Конструювання ідентичності та влада в епоху цифрових технологій. *Цифрова культура: медіаграмотність, соціальна відповідальність, права людини*. К.: Вид-во УДУ імені Михайла Драгоманова, 2023. С. 21-22.
5. Мохонько В. А. Демократія та медіаграмотність в школах: дослідження World Values Survey. *Демократичні цінності в освіті: виклики та можливості в епоху пост-правди*. К.: Вид-во УДУ імені Михайла Драгоманова, 2023. С. 9-11.

УДК 1: 37.013.73

Терениций С.О.
доктор філософських наук, професор
професор кафедри соціальної філософії, філософії освіти
та освітньої політики
Український державний університет імені Михайла Драгоманова
м. Київ, Україна

АКАДЕМІЧНА НЕСТАБІЛЬНІСТЬ В УМОВАХ ВІЙНИ В УКРАЇНІ

Питання стабільності і благополуччя академічної громади в Україні зазнало зростання національного і міжнародного інтересу в контексті російської агресії у 2022 році. Цей дослідницький матеріал фокусується на академічній нестабільності, відсутній в предметному полі вищої освітньої літератури до вибуху конфлікту. Ми зосереджуємось на тому, як українські викладачі університетів справляються з трансформацією свого професійного життя в умовах війни, дегуманізації та надзвичайної незахищеності.

До російського вторгнення в Україну у 2022 році майже не проводилось наукових досліджень, присвячених долі професури в умовах війни. Втім, потреба в такому аналізі стала очевидною, коли почали з'являтися перші звіти про дестабілізацію освітньої сфери. В цьому дослідженні використовуються інтерв'ю з 34 українськими професорами, які постраждали від війни, для глибокого аналізу їх досвіду.

Серед ключових питань, які наші респонденти ідентифікували, є нестабільність робочого місця, психологічний тиск та потреба адаптації до нових, часто нестабільних умов навчання. Як викладачі можуть

виконувати свої професійні обов'язки в умовах постійних обстрілів, руїн та тривоги, яку відчувають їх студенти?

Особливу увагу в даному дослідженні приділено тому, як викладачі адаптують свої педагогічні методики, щоб зменшити рівень стресу і анксіозності серед студентів. Це включає в себе не лише адаптацію учбових планів, але й використання терапевтичних педагогічних підходів.

Респонденти відзначають, що вони були змушені переосмислити свої академічні цінності та ідентичність. Вони активно шукають нові форми взаємодії зі студентами і колегами, використовуючи онлайн-платформи, соціальні мережі та інші засоби для підтримки солідарності та взаємопідтримки.

Всупереч всім викликам, викладачі продовжують виявляти героїчну наполегливість і творчість. Їхній досвід підсвітлює глибоку потребу в педагогічному оптимізмі та реалізмі, який може інспірувати їх студентів та колег на шляху до відновлення та зміни. Це дослідження спрямоване на розширення розуміння академічної нестабільності як метрики вulnerабельності в умовах війни, і внесення цінного вкладу в глобальну дискусію про роль вищої освіти в сучасному.

Із одного боку, академічна нестабільність у війні в Україні відкриває нові горизонти аналізу для дослідження психосоціальних аспектів, які впливають на викладачів та студентів. Війна створює надзвичайно складні умови, які потребують адаптації та психологічної стійкості. Професори стикаються з викликами, які значно виходять за рамки звичайного академічного життя – вони повинні не лише викладати і проводити наукові дослідження, але й виступати в ролі конфліктологів і, іноді, навіть психотерапевтів.

Занурені в середовище, де їхній академічний розвиток переривається збройними діями, руйнуванням інфраструктури та загрозами життю, українські викладачі змушені шукати нові форми самореалізації. Вони адаптуються до дистанційної освіти, знаходять нестандартні підходи до навчального процесу і активно використовують онлайн-платформи для забезпечення неперервності академічної діяльності.

Дегуманізація, яка нерідко супроводжує війну, створює ще більш серйозні виклики. Професори відчувають, що їхні студенти – молоді люди, які мають високий рівень тривожності та стресу. Виходячи з цього, викладачі вдаються до терапевтичних методів в навчанні, намагаючись не лише надати знання, але й підтримати емоційний стан студентів.

Серед постійних обстрілів та насильства, академічні спільноти в Україні знаходять способи виразу солідарності та взаємопідтримки. Освітяни зусиллями розробляють методики для навчання в

екстремальних умовах, включаючи теми про гуманітарну етику, психологічну стійкість та адаптацію в умовах кризи.

Ці українські професори є живими прикладами героїзму, наполегливості і людської витривалості. Вони прагнуть не просто вижити, але й зберегти освітню місію, яка є для них не менш важливою, ніж фізичне виживання. Їхні зусилля служать яскравим прикладом того, як академічна громада може перетворити трагедію в можливість для переосмислення і росту, незважаючи на дії, що спрямовані на їх дегуманізацію та позбавлення основних прав і свобод.

З цієї перспективи, дослідження намагається зробити внесок в академічні дослідження, аналізуючи явища, які раніше були занадто складні або надто чутливі для вивчення. Це відкриває нові можливості для розуміння того, як навчання та освіта можуть адаптуватися і навіть процвітати в умовах найбільш жорстоких випробувань.

Джерела:

1. Anand A. The case for academic social responsibility (2019) *Annals of Neurosciences*, Т. 26, №. 3-4. С. 6-7. <https://doi.org/10.1177/0972753119894813>
2. Banik A., Mitra A. Academic Social Responsibility and Quality Assurance in the Developing World: A Framework for Implementation. In: Anand A. (eds) *Quality Assurance Implementation in Research Labs*, 2021. Springer, Singapore. https://doi.org/10.1007/978-981-16-3074-3_11
3. Bradshaw G. A., Bekoff M. Ecology and social responsibility: the re-embodiment of science (2001) *Trends in Ecology & Evolution*, Т. 16, №. 8, С. 460-465.
4. Chen Shu-Hsiang, Jaitip Nasongkhla, Ana Donaldson (2015), From vision to action—a strategic planning process model for open educational resources. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, Vol. 174, p. 3707-3714.
5. Segal E. A. Social empathy: A model built on empathy, contextual understanding, and social responsibility that promotes social justice. *Journal of social service research*, 2011, Т. 37, №. 3, С. 266-277.
6. Terepyshchyi S. Educational Landscape as a Concept of Philosophy of Education. *Studia Warmińskie*, 2017, Т. 54, pp. 373-383.
7. Terepyshchyi S. In Search of Peacebuilding Strategies for the Global Civilization: from “Education for War” to “Education for Peace”. *Philosophy and Cosmology*. 2021. Т. 27. pp. 153-162.
8. Wilson S. A. Corporate social responsibility and power relations: Impediments to community development in post-war Sierra Leone diamond and rutile mining areas. *The extractive industries and society*, 2015, Т. 2., №. 4. С. 704-713.

Donoso Vargas S. F., profesor de política pública de la Carrera de Educación Básica, de la Universidad Nacional de Educación, PhD. (Azogues, Ecuador).

Доносо Сантьяго, професор кафедри середньої освіти, Національний університет освіти Еквадору, доктор політичних наук, професор (Еквадор).

EL ACOSO ESCOLAR EN EL AULA DE EDUCACIÓN BÁSICA

ШКІЛЬНЕ ЦЬКУВАННЯ У КЛАСАХ ПОЧАТКОВОЇ ТА СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

El acoso escolar, también conocido como bullying, se refiere a cualquier forma de maltrato físico, verbal o psicológico que ocurre de manera repetida y sistemática entre estudiantes dentro de un entorno escolar. Se caracteriza por ser un comportamiento agresivo e intencional por parte de uno o varios agresores hacia una o varias víctimas, donde existe un desequilibrio de poder entre ellos.

“La violencia escolar es cualquier tipo de violencia que se da en contextos escolares. (...) Estos actos tienen comportamientos repetitivos de hostigamiento e intimidación, cuyas consecuencias suelen ser el aislamiento y la exclusión social de la víctima” puede manifestarse de diferentes formas, como insultos, burlas, rumores, exclusión social, amenazas, agresiones físicas o virtuales a través de internet (ciberacoso). Puede ocurrir tanto dentro de las instalaciones escolares como fuera de ellas, y puede tener graves consecuencias para la salud y el bienestar emocional de las víctimas [2, 242-243].

Entre los tipos de acoso, está *el acoso verbal* – que puede adoptar diferentes formas, incluyendo insultos, burlas, comentarios despectivos, difamación, amenazas verbales, ridiculización o cualquier otro comportamiento verbal que cause daño psicológico a la persona afectada.

De igual manera, *el acoso cibernético*, también conocido como ciberacoso o cyberbullying, se refiere a cualquier forma de hostigamiento, intimidación, difamación o abuso que ocurre en línea, a través de dispositivos electrónicos y plataformas digitales.

Por último, *el acoso físico* es una forma de violencia en la cual una persona utiliza la fuerza física o la intimidación para causar daño o incomodidad a otra persona. Puede manifestarse de diferentes maneras, como golpear, empujar,

pellizcar, morder, dar patadas, agarrar, entre otras acciones físicas no deseadas.

Es importante destacar que el acoso escolar no es un conflicto normal entre compañeros, sino que implica una dinámica de abuso de poder, donde una persona o grupo busca ejercer control y dominio sobre otro. Además, el acoso escolar puede tener efectos negativos a largo plazo en la vida de las víctimas, como problemas de autoestima, depresión, ansiedad e incluso ideas suicidas.

El acoso escolar o bullying es cuando se cumplen, al menos, tres de los siguientes criterios: “La víctima se siente intimidada; la víctima se siente excluida; la víctima percibe al victimario como más fuerte; las agresiones son cada vez de mayor intensidad; las agresiones suelen ocurrir en privado” [2, 243].

En el 2015, el Ministerio de Educación de Ecuador, en conjunto con UNICEF, presentaron el programa denominado “Una mirada en profundidad al acoso escolar en el Ecuador” donde se reflejaron los datos a nivel nacional, en cuanto a la violencia entre pares en el sistema educativo, específicamente, en los subniveles de educación general básica.

En Ecuador se han realizado varios estudios sobre violencia escolar; sin embargo, no se ha llegado a abordar integralmente, ni se ha considerado de manera específica, la situación del acoso escolar. El acoso escolar en general se daría sobre todo por actos de violencia de carácter verbal y psicológico, antes que por agresiones físicas.

En cuanto a los resultados obtenidos en el estudio, se presenta lo siguiente:

	Agresores								
	Acoso por insultos			Acoso por golpes			Acoso por sustracción de pertenencias (en los casos en que se identificó)		
Víctimas	Hombre	Mujer	No seleccionada	Hombre	Mujer	No seleccionada	Hombre	Mujer	No seleccionada
Total nacional	79,9	19,2	0,9	74,0	22,7	3,3	80,8	18,3	1,0
Hombre	89,7	9,1	1,1	80,1	15,9	3,9	92,1	6,9	1,1
Mujer	68,7	30,6	0,7	43,6	56,4	0,0	71,6	27,5	0,9
11 a 14 años	81,7	17,5	0,9	81,8	18,2	0,0	77,6	22,4	0,0
15 a 18 años	78,3	20,7	1,0	62,5	29,3	8,1	82,5	16,0	1,5

Tipo de agresor por forma de acoso escolar.

Fuente: Encuesta Nacional de Acoso Escolar, 2015.

Es importante resaltar el porcentaje a nivel nacional de agresores, dentro de las aulas de clase. Además, el destacar que, en cada una de las categorías expuestas en el gráfico, el número más alto de agresores – son hombres –

independientemente la edad, se debe analizar las razones por las cuales se dan estos datos.

Reacciones	Formas de acoso escolar	Total	Hombre	Mujer	11 a 14 años	15 a 18 años
Que sancionen al estudiante	Sustracción de pertenencias	45,4	35,9	52,1	49,6	43,1
	Insultos/apodos	41,1	38,3	44,3	43,0	39,4
	Golpes	37,0	40,8	18,1	45,3	24,7
	Rumores/secretos	34,1	34,4	33,8	35,0	33,5
	Ciberacoso	28,0	29,1	27,1	28,3	27,7
Que expulsen del plantel al estudiante	Golpes	21,0	20,8	22,3	23,8	17,0
	Sustracción de pertenencias	20,8	25,1	17,7	22,3	19,9
	Ciberacoso	15,3	16,7	14,2	14,5	15,9
	Rumores/secretos	19,3	17,6	20,5	19,2	19,4
	Insultos/apodos	17,1	17,7	16,4	20,6	13,9
No volver a la escuela	Rumores/secretos	17,5	16,1	18,4	20,4	15,4
	Golpes	19,4	15,8	37,1	27,6	7,2
	Ciberacoso	14,7	19,8	10,9	20,6	10,6
	Insultos/apodos	14,8	11,7	18,3	14,3	15,1
	Sustracción de pertenencias	12,2	6,8	16,1	21,7	7,1
Cambiar de escuela o colegio	Ciberacoso	14,2	14,9	13,7	8,6	18,2
	Rumores/secretos	20,6	17,3	22,8	22,0	19,7
	Insultos/apodos	17,1	12,4	22,6	17,0	17,3
	Golpes	11,2	6,8	33,2	11,1	11,2
	Sustracción de pertenencias	11,2	7,4	13,9	12,5	10,6
Querías morirte o pensaste en matarte	Rumores/secretos	12,7	7,3	16,3	20,4	7,3
	Golpes	12,7	13,2	10,4	10,7	15,7
	Ciberacoso	8,0	3,4	11,5	10,5	6,2
	Insultos/apodos	6,2	4,0	8,7	6,2	6,3
	Sustracción de pertenencias	3,4	3,3	3,5	4,9	2,6

Reacciones de las víctimas posteriores al acoso escolar.

Fuente: Encuesta Nacional de Acoso Escolar, 2015.

Si siguiendo con el análisis a nivel nacional, en lo que respecta a las peticiones de las víctimas, después de ser acosadas, la mayoría de ellos, solicitan que los agresores sean expulsados de la institución educativa. Por otro lado, es muy preocupante que, el 15.7% de víctimas, pensaron en quitarse la vida.

Es fundamental abordar el acoso escolar de manera activa, promoviendo una cultura de respeto, tolerancia y empatía en las escuelas. Esto implica la participación de docentes, personal escolar, padres y alumnos, trabajando juntos para prevenir y detener cualquier forma de acoso, así como proporcionar apoyo y protección a las víctimas.

Centrándonos en el contexto de la Universidad Nacional de Educación UNAE en Ecuador, es una institución pública de educación superior dedicada principalmente a la formación de docentes y profesionales en el ámbito de la

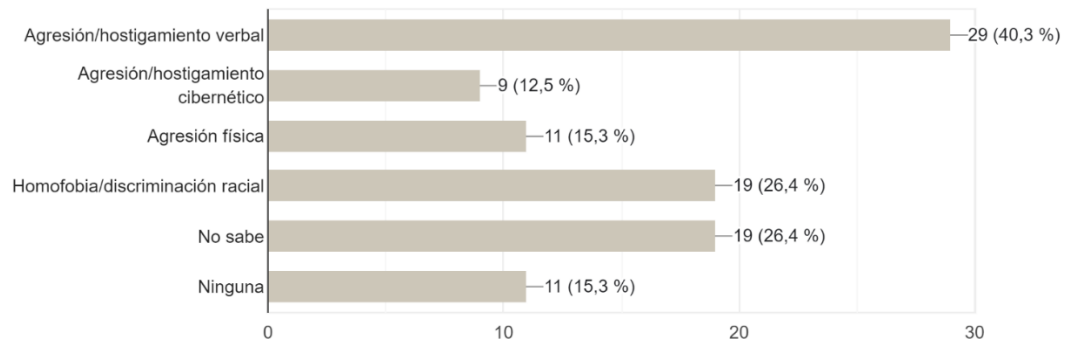
educación. Fue creada con el objetivo de mejorar la calidad de la educación en el país, formando a maestros y educadores altamente capacitados. Se destaca por su enfoque en programas de formación y capacitación en áreas relacionadas con la educación, como la pedagogía, la didáctica y la gestión educativa [4].

Una vez contextualizada el problema a nivel nacional, se aplicó una encuesta semiestructurada, la cual, opinan que “permite estructurar y cuantificar los datos encontrados y generalizar los resultados (...) de un protocolo establecido, seleccionando la información de interés, procedente de la realidad, mediante preguntas en forma de cuestionario” [3, 317].

Dicho cuestionario fue dirigido a setenta y dos (72) estudiantes de la carrera de Educación Básica de la UNAE, tomando como referencia al muestreo intencional que es “la selección no aleatoria de una muestra cuyas características sean similares a las de la población objetivo” generalmente se usa este muestreo, “cuando se pretende realizar una exploración de un fenómeno en una población o cuando no existe un tamaño muestral definido” para que, desde su perspectiva, aporten con las respuestas a las diferentes interrogantes que se plantearon [1, 206].

¿Cuáles "formas" más frecuentes considera que hay en su institución? Marque las que crea.

72 respuestas

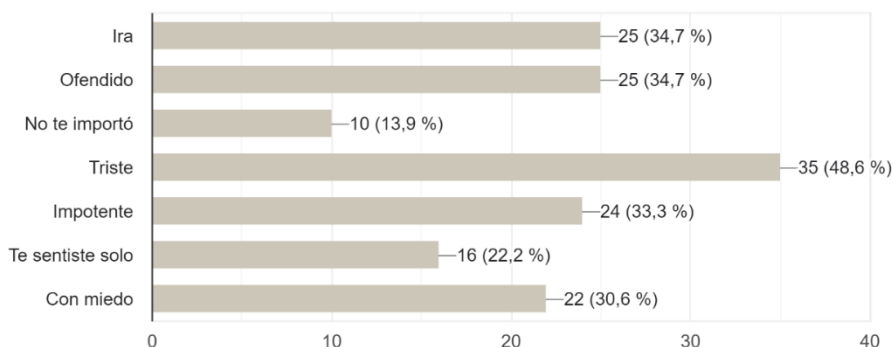
Formas de agresión

Fuente: Elaboración propia

Es importante destacar que el acoso verbal no solo implica el uso de lenguaje ofensivo o agresivo, sino también el uso repetitivo de comentarios o acciones que buscan socavar la autoestima y la dignidad de la persona afectada.

Sentimiento como víctima, frente al acoso. Marque las que crea.

72 respuestas

Reacciones de las víctimas posteriores al acoso escolar.

Fuente: Elaboración propia

Las víctimas del acoso pueden experimentar efectos negativos en su bienestar emocional, mental y físico. Puede generar ansiedad, depresión, baja autoestima, aislamiento social e incluso conducir al suicidio en casos extremos.

Se concluye que, las principales formas de acoso escolar de las que son víctimas los estudiantes corresponden a aquellas de carácter verbal y psicológico, expresadas a través de insultos y apodosos ofensivos. Por otra parte, en la mayoría de casos, los actos de violencia no son denunciados a las autoridades por el temor de las víctimas y la falta de confianza en los procedimientos y las respuestas de protección frente a la agresión.

Así mismo, uno de los principales retos que se presenta, es la conformación de equipos adecuados de consejería estudiantil, para la ejecución de las diferentes acciones de prevención, intervención y seguimiento de los casos de acoso escolar.

Finalmente, las acciones a desarrollar deben lograr una efectiva sociabilización y conocimiento acerca del acoso escolar, y deben promover cambios en las prácticas y valores para una convivencia pacífica.

REFERENCIAS

1. Arias, J., Villasís, M., Miranda, M. (2016). El protocolo de investigación III: la población de estudio Revista Alergia México, vol. 63, núm. 2, pp. 201-206.
2. Castro-Morales, J., (2011). Acoso escolar. Revista de Neuro-Psiquiatría, vol. 74, núm. 2, pp. 242-249.
3. Kuznik, A., Hurtado, A., Espinal, A. (2010). El uso de la encuesta de tipo social en Traductología. Características metodológicas MonTI. Monografías de Traducción e Interpretación, núm. 2, pp. 315-344.

4. Universidad Nacional de Educación (2022). Reglamento de Régimen Académico de la UNAE. RESOLUCION-SP-006-No.-055-CG-UNAE-R-2020.

УДК 1: 37.013.73

Матусевич Т.В.

*кандидат філософських наук, доцент
кафедра ЮНЕСКО з наукової освіти
Український державний університет імені Михайла
Драгоманова*

ТЕХНОЛОГІЇ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ОСВІТІ ДЛЯ ВІДПОВІДАЛЬНОГО ГРОМАДЯНСТВА: КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПЕРСПЕКТИВИ ТА ЕТИЧНІ ПЕРЕСТОРОГИ

Дана стаття присвячена осмисленню концептуальних перспектив застосування технологій штучного інтелекту в освіті для розвитку відповідального громадянства (програма Ради Європи «Цифрова громадянська освіта»; «Штучний інтелект для суспільного блага»). Проведено аналіз численних етичних викликів, які постають перед освітянською спільнотою в процесі використання штучного інтелекту.

Ключові слова: *штучний інтелект, освіта, етика, освіта для відповідального громадянства.*

Надзвичайно висока швидкість змін у цифрових технологіях та їх прискорене поширення не залишають сучасній освітянській спільноті альтернатив окрім їх опанування, «приборкання» та використання в освітній практиці на благо суспільного поступу. У царині громадянської освіти виклики діджиталізації доповнюють та інтегрують з «класичними» проблемами індоктринації та загроз політичної маніпуляції, інформаційних війн, провокуючи все нові труднощі з віднаходженням релевантних методів та форматів залучення студентів.

Однією з концептуальних ініціатив задля подолання означених викликів стало створення Радою Європи програми «Цифрова громадянська освіта» (Digital Citizenship Education), метою якої є надання молоді інноваційних можливостей для розвитку цінностей, ставлень, навичок і знань, необхідних кожному громадянину для повноцінної участі та виконання своїх обов'язків у суспільстві. Цифрових громадян Рада Європи визначає як людей, здатних використовувати цифрові інструменти для створення, споживання,

спілкування та позитивної та відповідальної взаємодії з іншими. Цифрові громадяни розуміють і поважають права людини, сприймають різноманітність і навчаються все життя, щоб не відставати від еволюції суспільства [10].

В свою чергу, цифрова громадянська освіта – це цілісний підхід, який спрямований на розвиток основних навичок і знань, необхідних у сучасному пов'язаному світі, а також на виховання цінностей і ставлень, які забезпечать їх розумне та осмислене використання. Розвиток і регулювання, залучення та використання технологій штучного інтелекту в освіті є частиною означеної концепції. Зокрема, в ній йдеться про те, що ШІ, як і будь-який інший інструмент, пропонує багато можливостей, але також несе в собі багато загроз, які змушують враховувати принципи прав людини на ранніх етапах його застосування. Педагоги повинні знати про сильні та слабкі сторони штучного інтелекту в навчанні, щоб розширити можливості у своїх практиках цифрової громадянської освіти [10].

Іншою продуктивною для громадянської освіти концепцією є «Штучний інтелект для суспільного блага» (Artificial Intelligence for Social Good, AI4SG), що стає все більш популярною в професійних колах [7]. Проекти, спрямовані на використання ШІ для суспільного блага варіюються від застосунків для допомоги голодуючим, боротьби зі стихійними лихами до теоретико-ігрових моделей з запобігання браконьєрству, від онлайн-навчання з питань ВІЛ серед бездомної молоді, запобігання гендерно-обумовленому насиллю до психологічної підтримки студентів [6]. Але, не зважаючи на те, що кожного дня з'являються все нові продуктивні ініціативи, дослідники відзначають, що досі існує лише обмежене розуміння того, що таке ШІ «для суспільного блага». Відсутність чіткого розуміння того, що робить ШІ суспільно корисним у теорії, що можна описати як AI4SG на практиці та як відтворити його початкові успіхи з точки зору політики, є проблемою, оскільки розробники AI4SG стикаються принаймні з двома основними перешкодами: помилками, яких можна було уникнути та втраченими можливостями. Програмне забезпечення штучного інтелекту формується людськими цінностями, які, якщо їх не відбирати ретельно, можуть призвести до сценаріїв «хороший ШІ стає поганим» [6]. Таким чином актуалізуються питання ціннісної складової і етичних принципів використання ШІ.

Загалом етичні питання розвитку і застосування ШІ знаходяться в центрі уваги і діяльності багатьох дослідників, міжнародних інституцій, що призвело до створення численних ініціатив, лабораторій, інститутів етики ШІ. В результаті аналізу дослідники визначили 84 опубліковані набори етичних принципів для штучного інтелекту, які

збігаються в п'яти сферах: прозорість, справедливість і чесність, нешкідливість, відповідальність і конфіденційність [8].

Попри широку дебатованість даних питань існує ряд проблем, які ще не отримали свого розв'язання. Серед основних виділимо наступні:

1) *Поліморфність питань етики застосування ШІ в освіті.* Етика штучного інтелекту піднімає низку складних питань, зосереджених на даних (наприклад, згода та конфіденційність даних) і способах аналізу цих даних (наприклад, прозорість і довіра). Однак зрозуміло, що етику використання ШІ в освіті не можна зводити лише до питань даних і обчислювальних підходів. Дослідження етики даних і обчислень для використання ШІ в освіті є необхідним, але недостатнім. Етика застосування ШІ в освіті також повинна враховувати і етику освіти [2].

2) *Потенційні загрози фундаментальним правам і демократії.* Результати, які дає ШІ, залежать від того, як він розроблений і які дані він використовує. І дизайн, і дані можуть бути навмисно чи ненавмисно упередженими. Наприклад, деякі важливі аспекти проблеми можуть бути не запрограмовані в алгоритмі або можуть бути запрограмовані на відображення та повторення структурних упереджень. Крім того, використання чисел для представлення складної соціальної реальності може нести ризики удаваної простоти [5].

3) *Колоніалізм ШІ в освіті.* У 2020 році, незважаючи на пандемію коронавірусу, інвестиції венчурного капіталу у стартапи зі штучним інтелектом досягли 75 мільярдів доларів США за рік, з яких близько 2 мільярдів доларів США було інвестовано в штучний інтелект в освітніх компаніях, переважно в США. Саме ці компанії продають свої підходи по всьому світу, створюючи те, що називається колоніалізмом ШІ в освіті. Дана проблема робить звернення до культурного розмаїття однією з найскладніших тем ШІ в освіті [4].

4) *Відсутність універсального підходу до регулювання етичних питань використання ШІ в освіті.* На відміну від охорони здоров'я, де існують давно встановлені етичні принципи та кодекси правил поведінки з людьми, освіта (за межами університетських досліджень) не має такого ж універсального підходу чи загальноприйнятої моделі функціонування комітетів з етики. А у питаннях використання ШІ в освіті, більшість дискусій розглядає учнів як суб'єктів даних, а не як людей. Відповідно, комерційні гравці та школи можуть залучати дітей до систем, керованих ШІ, без будь-якої етичної чи іншої оцінки ризику [2].

5) *Виклики «розмивання етики».* Велика кількість комерційних акторів у технологічному секторі публікують рекомендації з етики, щоб «змити» занепокоєння щодо своєї політики. Така зростаюча

інструменталізація етичних настанов технологічними компаніями має назву «розмивання етики» (ethics washing) і позначає ситуацію, коли етика використовується компаніями як прийнятний фасад, який виправдовує дерегуляцію, саморегулювання або кероване ринком управління, і все частіше ототожнюється з корисливим використанням і удаванням етичної поведінки [3;11]. Для штучного інтелекту в освіті, оскільки діти використовуються комерційними розробниками для тестування своїх технологій ШІ, важливо розробити та впровадити надійні етичні рекомендації та уникати будь-якого «розмивання етики» [9].

6) *Недостатній рівень системного застосування етичних принципів використання ШІ.* Хоча університети зазвичай мають надійні процедури етики дослідження, більшість університетських або комерційних досліджень ШІ не контролюють етику ШІ. Можливо, частково це пояснюється тим, що на початку розвитку штучного інтелекту дослідження з використанням людських даних вважалися мінімально ризикованими [2].

7) *Загрози надмірного невиправданого використання ШІ.* Надмірне використання ШІ може бути проблематичним. Прикладами можуть бути інвестиції в програми ШІ, які виявилися некорисними, або застосування ШІ для завдань, для яких він не підходить, наприклад, пояснення складних суспільних проблем [5].

8) *Виклики підзвітності і відповідальності.* Для закладів освіти питання полягає не лише в тому, чи можна застосовувати ШІ в освіті дітей, але й у тому, як має бути визначена підзвітність і відповідальність у тому випадку, коли педагоги вирішують застосувати або відхилити будь-яку системну рекомендацію[2].

9) *Виклики конфлікту інтересів або «лояльності ШІ».* Концепція конфлікту інтересів або «лояльності ШІ» [1] в освітніх установах значною мірою відсутня в літературі. Для кого працює система ШІ? Учні, школи, система освіти, комерційні гравці чи політики? Питання полягає не в етиці самої технології, а скоріше в етиці людей у компаніях, які стоять за її розробкою, впровадженням і використанням, а також тих, хто приймає рішення. Розуміння лояльності штучного інтелекту означає чітке визначення права власності та будь-яких конфліктів інтересів. Щоб підвищити прозорість і достовірність ефектів ШІ, розробники систем і контролери повинні бути зобов'язані чітко узгоджувати лояльність своїх систем ШІ та структур управління з інтересами учня та інших осіб, на яких впливає система [2].

Підсумовуючи зазначимо, що оскільки штучний інтелект продовжує революціонізувати різні аспекти нашого життя, він також змінює підходи до розвитку освіти для відповідального громадянства, що потребує подальшого дослідження і осмислення концептуальних

перспектив, аксіологічних пріоритетів та етичних принципів використання ШІ в освіті.

Джерела:

- 1) Aguirre A. et al. (2021), *AI loyalty by design: a framework for governance of AI*, Social Science Research Network, SSRN Scholarly Paper ID 3930338, available at [https:// papers.ssrn.com/abstract=3930338](https://papers.ssrn.com/abstract=3930338)
- 2) Artificial Intelligence and Education. A Critical View Through the Lens of Human Rights, Democracy and the Rule of Law by Wayne Holmes, Jen Persson, Irene-Angelica Chounta, Barbara Wasson and Vania Dimitrova, 2022, 114 p
- 3) Bietti E. (2020), “From ethics washing to ethics bashing: a view on tech ethics from within moral philosophy”, *Proceedings of the 2020 Conference on Fairness, Accountability, and Transparency*, pp. 210-19
- 4) Blanchard E. G. (2015), “Socio-cultural imbalances in AIED research: investigations, implications and opportunities”, *International Journal of Artificial Intelligence in Education* Vol. 25, No. 2, pp. 204-28
- 5) European Parliament. Artificial intelligence: threats and opportunities. Available at <https://www.europarl.europa.eu/news/en/headlines/society/20200918STO87404/artificial-intelligence-threats-and-opportunities>
- 6) Floridi, L., Cowls, J., King, T.C. et al. How to Design AI for Social Good: Seven Essential Factors. *Sci Eng Ethics* 26, 1771–1796 (2020). <https://doi.org/10.1007/s11948-020-00213-5>
- 7) Hager, G. D., Drobnis, A., Fang, F., Ghani, R., Greenwald, A., Lyons, T., & Parkes, D. C. et al. (2017). Artificial intelligence for social good, 24 p.
- 8) Jobin A., Ienca M. and Vayena E. (2019), “Artificial intelligence: the global landscape of ethics guidelines”, *Nature Machine Intelligence* Vol. 1, No. 9, 389-99, available at <https://doi.org/10.1038/s42256-019-0088-2>
- 9) OECD (2021), *OECD Digital Education Outlook 2021: pushing the frontiers with artificial intelligence, blockchain and robots*, OECD
- 10) Recommendation CM/Rec (2019)10 of the Committee of Ministers to member States on developing and promoting digital citizenship education
- 11) van Maanen, G. AI Ethics, Ethics Washing, and the Need to Politicize Data Ethics. *DISO* 1, 9 (2022). <https://doi.org/10.1007/s44206-022-00013-3>

This article is devoted to studying the conceptual perspectives of using artificial intelligence technologies in education for the development of responsible citizenship (Council of Europe program "Digital Citizenship Education"; "Artificial Intelligence for the Social Good"). An analysis of the numerous ethical challenges the educational community faces in using artificial intelligence has been carried out.

Keywords: *artificial intelligence, education, ethics, education for responsible citizenship.*

Бобрицька В. І., професор кафедри соціальної філософії, філософії освіти та освітньої політики Навчально-наукового інституту філософії та освітньої політики Українського державного університету імені Михайла Драгоманова, доктор педагогічних наук, професор (м. Київ, Україна);

Горбановська О. В., студентка другого (магістерського) рівня групи ІМОПз, Освітньо-професійна програма «Освітня політика», Навчально-науковий інститут філософії та освітньої політики Українського державного університету імені Михайла Драгоманова (м. Київ, Україна).

РЕАЛІЗАЦІЯ ОСВІТНЬОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ У СФЕРІ ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ АВТОНОМІЇ ЗАКЛАДІВ ПОВНОЇ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ: АКТУАЛЬНИЙ ДОСВІД В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ

У статті обґрунтовано основні поняття автономії та організаційної автономії закладів повної загальної середньої освіти в Україні. Визначено особливості та стратегії розвитку організаційної автономії закладів освіти, ключові фактори, які впливають на реалізацію освітньої політики України у сфері організаційної автономії закладів повної загальної середньої освіти. Проаналізовано положення профільного законодавства щодо організаційної політики в закладах освіти.

Ключові слова: *автономія закладів освіти, організаційна автономія.*

Постановка й обґрунтування актуальності проблеми. Українська система освіти знаходиться у процесі наближення до європейських стандартів повної загальної середньої та вищої освіти, невід'ємною частиною яких є високий рівень автономії в сфері управління та викладання у закладах освіти.

Автономія є широко застосованою концепцією в сфері освітньої політики, що протягом століть доводить свою ефективність управління в закладах освіти.

Для української системи освіти організаційна автономія є актуальною, адже Україна у спадок отримала централізовану систему освіти, що обмежує свободу закладів освіти та стає суттєвою перешкодою на шляху надання більших повноважень освітнім установами. А тому питання автономізації закладів освіти України є нагальною темою, особливо в умовах воєнного часу.

Метою статті є окреслення актуальних питань реалізації освітньої політики України у сфері організаційної автономії закладів повної загальної середньої освіти.

Аналіз наукових досліджень. Актуальні питання щодо реалізації освітньої політики України у сфері організаційної автономії закладів повної загальної середньої освіти досліджувалися різними науковцями. Нормативним підґрунтям для реалізації мети цього локального дослідження став аналіз Законів України «Про освіту» [5] і «Про повну загальну середню освіту» [9].

Теоретичною основою для здійснення цієї наукової розвідки стали праці В. Бобрицької, у яких досліджено аксіологічні виміри освітньої політики у контурах сучасних суспільних запитів [1], визначено пріоритети державної освітньої політики [2], зроблено аналіз сучасних освітніх реформ національної системи освіти [3; 4]; схарактеризовано критерії вивчення системи освіти України як об'єкту моніторингу [5].

Виклад основного матеріалу. Передусім зазначимо, що Закон «Про освіту» визначає автономію закладів освіти як право суб'єкта освітньої діяльності на самоврядування, яке полягає в його самостійності, незалежності та відповідальності у прийнятті рішень щодо академічних (освітніх), організаційних, фінансових, кадрових та інших питань діяльності, що провадиться в порядку та межах, визначених законом [6]. Так, процес автономізації освітньої діяльності в закладах освіти є надзвичайно важливим та актуальним, особливо у часи здійснення освітньої реформи. Адже саме від ефективності процесів управління залежить успіх та результат діяльності закладів повної загальної середньої освіти (далі – ЗЗСО).

Автономізація діяльності ЗЗСО передбачає передачу функцій, що визначаються установчими документами. Тим самим поряд із передачею управлінських повноважень передбачається і передача відповідальності за результати діяльності, які досягнуто на підставі реалізації цих повноважень. тож, автономія ЗЗСО має на меті підвищення рівня ефективності керування закладом освіти і з цим – підвищення ефективності надання освітніх послуг, підвищення їх якості. Слід вказати, що автономія ЗЗСО базується на самостійному виконанні своїх основних, допоміжних та супутніх завдань [7].

Основним завданням ЗЗСО є надання послуг зі здобуття початкової, базової середньої та профільної середньої освіти, тому і первинною автономією є академічна автономія, яка визначатиме особливість і унікальність закладу в наданні цих послуг. Саме заходи, вжиті у рамках реалізації академічної автономії, зумовлюють необхідність реалізації права на організаційну автономію. Адже саме організаційна автономія ЗЗСО визначатиме ті стратегічні та операційні заходи, за допомогою яких буде можливо реалізувати його стратегію, освітню програму та освітні траєкторії усіх здобувачів освіти. Від правильності визначення, ефективності реалізації організаційно-розпорядчих функцій у рамках організаційної автономії ЗЗСО залежить ефективність здійснення його місії [7].

На теперішньому етапі часто спостерігаємо абсолютне і непереможне бажання окремих керівників ЗЗСО отримати повну автономію для закладу, вважаючи, що лише вона здатна вирішити усі проблеми, які роками накопилися в освітній галузі. Звичайно, одним із шляхів вирішення проблем є осучаснення системи менеджменту в галузі, але її необхідно впроваджувати з комплексом інших заходів щодо модернізації освітньої галузі [8]. Автономія ЗЗСО дає можливість суттєвого підвищення ефективності освітньої та управлінської діяльності, якщо всі чотири напрями автономії (академічна, організаційна, кадрова і фінансова) комплексно об'єднані між собою [8].

Коли шкільною адміністрацією та педагогічною спільнотою було розпочато впровадження освітніх завдань, наданих академічною автономією, то наступним кроком має бути впровадження організаційних змін в управлінні закладом.

Зауважимо, що організаційна діяльність школи має значний вплив на розвиток сучасного ЗЗСО. Саме тому організаційна автономія закладу дає змогу його адміністрації шляхом самостійного формування власної структури й впровадження відповідних організаційних процедур у діяльність створити умови для ефективною і творчою реалізації завдань головного освітнього документу – освітньої програми [8]. Вдала організація діяльності ЗЗСО сприяє ефективному залученню і використанню усіх видів їх ресурсів: адміністративних, матеріально-

технічних, методико-педагогічних, комунікативних, інноваційних, технологічних, партнерських та інших. Слабка ж організація створює безліч проблем для всіх учасників освітнього процесу та призводить до ігнорування чи дублювання окремих завдань, що в кінцевому результаті погіршує якість освітнього процесу в цій школі [8].

Ефективність впровадження організаційної автономії ЗЗСО передусім залежить від шкільної адміністрації. Організаційна автономія реалізується за допомогою двох складників: організаційної структури закладу освіти; процедур, які регулюють взаємодії між окремими елементами організаційної структури. При цьому організаційна структура потребує впровадження нових процедур, відповідного навчання колективу та моніторингу результатів їх впровадження. Формування такої організаційної структури досягається довгим і системним шляхом. Саме тому заклади ЗЗСО повинні бути готові до реалізації додаткових стратегічних завдань.

На нашу думку, глибоке реформування системи освіти в Україні та зовнішні глобальні зміни пов'язані з стрімким розвитком і впливом цифрових технологій на людство. Тож, огляд релевантних до питання організаційної автономії положень профільного законодавства (Закон України «Про освіту» [6] і Закон України «Про повну загальну середню освіту» [9]) вказує на те, що ЗЗСО України, починаючи з 2020 року почали процес з суттєвої модернізації власної організаційної структури.

Із початком повномасштабної військової агресії російської федерації проти України 24 лютого 2022 р. система освіти України опинилася в нових реаліях функціонування, а перед освітніми менеджерами постали такі питання, які дотепер ніхто не вирішував [10]. Тому заклади освіти отримали більше повноважень в організації освітнього процесу в умовах воєнного стану. При цьому більшість повноважень, які отримують ЗЗСО відповідно до Законів України «Про освіту» (2017) та «Про повну загальну середню освіту» (2020), одночасно мають відношення і до організаційної автономії, і до академічної та кадрової автономії закладу. Саме тому їх застосування повинно бути комплексним.

Слід вказати, що відповідно до статті 9 Закону України «Про освіту» та статті 4 Закону України «Про повну загальну середню освіту» загальна середня освіта може бути організована за такими формами: інституційна (очна: денна, вечірня); заочна (дистанційна); індивідуальна (екстернатна, сімейна, вона ж – домашня, педагогічний патронаж) [6; 9]. Форма організації освітнього процесу залежить від безпекової ситуації в кожному населеному пункті та визначається рішенням військово-цивільних адміністрацій та самими освітніми закладами. Рішення приймається за участю батьків. Якщо батьки не погоджуються з очною формою навчання, вони можуть обрати дистанційну форму або

індивідуальний графік навчання, або перевести дитину на екстернатну форму навчання. Для учнів, батьки яких оберуть навчання онлайн, у закладі освіти можуть організуватися окремі класи з дистанційною формою організації освітнього процесу [6]. Для організації дистанційного навчання ЗЗСО обирають платформи, з якими працюватимуть із здобувачами освіти.

Розглянемо, детальніше, які саме статті Закону України «Про повну загальну середню освіту» [9] безпосередньо впливають на можливості організаційної автономії як в мирний час, так і в умовах воєнного стану.

Стаття 5 «Мова освіти в закладах загальної середньої освіти» [9] зобов'язує заклади освіти забезпечити відповідні права представників корінних народів, національних меншин щодо навчання на рідній мові. Тема забезпечення навчання рідною мовою залишається в Україні достатньо чутливою і тому керівництво шкіл, в яких учнівський контингент складається в тому числі з представників корінних народів або національних меншин повинно бути готовим до суттєвих організаційних перетворень у закладі [9].

Стаття 10 «Організація освітнього процесу» Пункт 2. На кожному рівні повної загальної середньої освіти освітній процес організується в безпечному освітньому середовищі та здійснюється з урахуванням вікових особливостей, фізичного, психічного та інтелектуального розвитку дітей, їхніх особливих освітніх потреб [9]. У цьому пункті вводиться поняття освітнього циклу. Освітній процес організується за такими циклами:

- перший цикл початкової освіти – адаптаційно-ігровий (1-2 роки навчання);
- другий цикл початкової освіти – основний (3-4 роки навчання);
- перший цикл базової середньої освіти – адаптаційний (5-6 роки навчання);
- другий цикл базової середньої освіти – базове предметне навчання (7-9 роки навчання);
- перший цикл профільної середньої освіти – профільно-адаптаційний (10 рік навчання);
- другий цикл профільної середньої освіти – профільний (11-12 роки навчання) [9].

Таким чином, шкільною адміністрацією під час організації освітнього процесу необхідно враховувати специфічні вимоги кожного циклу.

Пункт 4 статті 10 визначає виключне право педагогічної ради закладу встановлювати структуру і тривалість навчального року, навчального тижня, навчального дня, занять, відпочинку в межах часу, передбаченого освітньою програмою, відповідно до обсягу навчального

навантаження, встановленого відповідним навчальним планом з урахуванням особливостей дітей та специфіки регіону [9].

Положення статті 11 «Освітня програма» базуються на повноваженнях, які надані закладам освіти в межах організаційної автономії. Таким чином у пункті 1 цієї статті зазначається, що «заклад освіти розробляє та використовує в освітній діяльності одну освітню програму на кожному рівні (циклі) повної загальної середньої освіти або наскрізну освітню програму, розроблену для декількох рівнів освіти» [9], а сама «освітня програма закладу освіти схвалюється педагогічною радою закладу освіти та затверджується його керівником» [9].

Пункт 6 вказує, що «на основі визначеного в освітній програмі закладу освіти навчального плану педагогічна рада складає, а його керівник затверджує річний навчальний план (один або декілька), в якому конкретизується перелік навчальних предметів (інтегрованих курсів), обов'язкових для вивчення, вибіркового (за вибором учнів) освітніх компонентів, зокрема навчальних предметів, курсів, інтегрованих курсів, та кількість навчальних годин на тиждень (та\або кількість годин на навчальний рік)» [9].

Реалізація статті 12, що стосується формування класів (груп) у закладах загальної середньої освіти, яка вказує, що «з метою належної організації освітнього процесу у закладах загальної середньої освіти формуються класи та\або групи...» також належить до завдань, які надані організаційної автономією [9].

Стаття 24, надаючи право керівнику освітнього закладу встановлювати конкретний перелік обов'язків працівників шляхом затвердження посадових інструкцій, реалізує право закладу освіти на організаційну та кадрову автономію [9].

Із зазначених у статті 38 Закону України «Про загальну середню освіту» [9] 37-ми прав і обов'язків керівника закладу майже 70% мають організаційно-розпорядчий характер.

Отже, можемо констатувати, що діюче законодавство надає значні власні повноваження керівникам і колегіальним педагогічним органам закладів загальної середньої освіти. Це свідчить, що організаційна автономія отримується закладами освіти «за замовчуванням», але ефективність від її впровадження буде залежати виключно від рівня менеджменту керівництва цих закладів [9].

Висновки. Організаційна автономія розпочинається із самостійного визначення режиму роботи закладу освіти, структури навчального року: за чвертями, триместрами, семестрами. Структуру та тривалість навчального року, навчального тижня, дня, занять, відпочинку між ними, форми організації освітнього процесу визначає педагогічна рада закладу загальної середньої освіти у межах часу, передбаченого освітньою програмою, та з урахуванням вікових

особливостей, фізичного, психічного та інтелектуального розвитку дітей, особливостей регіону тощо. Школи можуть обирати інші, крім уроку, форми організації освітнього процесу.

Для закладу освіти важливо мати можливість планувати організацію освітнього процесу протягом повного дня, коли у школі не лише проводять уроки у форматі, визначеному законом, а й організують інші освітні заходи: факультативи, гуртки, спортивні секції, творчі учнівські майстерні тощо. Ці можливості закладу мають забезпечувати місцеві органи виконавчої влади або органи місцевого самоврядування, у тому числі й ради об'єднаних територіальних громад.

Прийняття рішень з питань організації навчальної і позанавчальної діяльності опорної школи має бути відкритим і прозорим, реалізовувати принцип партнерської взаємодії з учнівською і батьківською громадами. Учнівський актив школи і батьки можуть і повинні сказати своє слово щодо часу підвезення учнів до місця навчання і проживання, початку першого уроку, графіка харчування, проведення загальношкільних заходів, залучення до співпраці формальних і неформальних організацій тощо.

Перспективою подальших досліджень є аналіз зарубіжного досвіду щодо реалізації освітньої політики України у сфері організаційної автономії закладів повної загальної середньої освіти.

Джерела:

1. Бобрицька В.І. Аксіологічний дискурс освітньої політики в контексті сучасних суспільних викликів. Освітня політика: філософія, теорія, практика [монографія] / За ред. В. П. Андрущенко; Авт. кол. : В. П. Андрущенко, Б.І. Андрусишин, В.І. Бобрицька, Р.М. Вернидуб та ін. К. : Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2015. С.143-168..
2. Бобрицька В.І. Державна освітня політика України у сфері освіти осіб з особливими потребами. Неперервна професійна освіта: теорія і практика. 2016. № 3-4. С. 53-58.
3. Бобрицька В.І. Освітні реформи України у вимірі педагогічної рефлексії. Ukrainian professional education = Українська професійна освіта : Scientific journal / Poltava V. G. Korolenko Nat. Ped. University. Poltava, 2022. Iss. 12. С. 18-23.
4. Бобрицька В.І. Сучасні освітні реформи в Україні: досягнення й новітні виклики. Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Педагогіка. Психологія: зб. наук. пр. К. : Вид-во Нац. авіац. ун-ту «НАУ-друк», 2019. Вип. 2 (14), с. 16-22.
5. Бобрицька, В. І.. Система освіти як об'єкт моніторингу. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 17» Теорія і практика навчання і виховання», (27). 2015. С. 19-34.

6. Закон України «Про освіту». Взято з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
7. Романюк С.В. Автономія закладів освіти – форма менеджменту для підвищення їх ефективності. Педагогічний пошук № 3 (115), 2022. Взято з [file:///C:/Users/%D0%9E%D0%BB%D1%8F/Downloads/Pp%203\(115\)2022-22-25.pdf](file:///C:/Users/%D0%9E%D0%BB%D1%8F/Downloads/Pp%203(115)2022-22-25.pdf)
8. Автономія як шлях до ефективного менеджменту школи. Методичні рекомендації. / Сеїтосманов А., Фасоля О., Мархлевські В. К., 2019. 47с. Взято з <https://mon.gov.ua/storage/app/media/news/%D0%9D%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%BD%D0%B8/2020/07/13/2020-07-13-avtonomy.pdf>
9. Закон України «Про повну загальну середню освіту». Взято з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text>
10. Освіта України в умовах воєнного стану. Інформаційно-аналітичний збірник. Інститут освітньої аналітики . Державна наукова установа. – К., 2022. 358 с.
<https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/serpneva-konferencia/2022/Mizhn.serpn.ped.nauk-prakt.konferentsiya/Inform-analitics.zbirn-Osvita.Ukrayiny.v.umovakh.voyennoho.stanu.22.08.2022.pdf>
11. Відповіді на поширені запитання щодо організації освітнього процесу в умовах воєнного стану. МОН України. Взято з <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/vidpovid-na-poshireni-zapitannya-shodo-organizaciyi-osvitnogo-procesu-v-umovah-karantinnih-obmezhen>
12. Клокар Н., Науменко Г., Гунько Л.. Автономія опорної школи і механізми її забезпечення. Методика. Практика. Експеримент. Рідна школа № 5-8, 2018. Взято з <https://lib.iitta.gov.ua/717544/1/%D0%90%D0%92%D0%A2%D0%9E%D0%9D%D0%9E%D0%9C%D0%86%D0%AF%20%D0%9E%D0%A8%20%D0%A0%D0%86%D0%94%D0%9D%D0%90%20%D0%A8%D0%9A%D0%9E%D0%9B%D0%90.pdf>

Бобрицька В. І., професор кафедри соціальної філософії, філософії освіти та освітньої політики Навчально-наукового інституту філософії та освітньої політики Українського державного університету імені Михайла Драгоманова, доктор педагогічних наук, професор (м. Київ, Україна);

Кузьмич К.В., студентка другого (магістерського) рівня групи ІМОПз, кафедра соціальної філософії, філософії освіти та освітньої політики Навчально-наукового інституту філософії та освітньої політики УДУ імені Михайла Драгоманова (м. Київ, Україна).

ПРАВОВІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ОСВІТНЬОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ: ВИКЛИКИ Й ПІДХОДИ ДО РОЗВ'ЯЗАННЯ

У статті обґрунтовано, що українська освіта є важливою складовою збереження державності та розвитку України в умовах війни та після вступу до Європейського Союзу. Одним з основних принципів правових засад формування освітньої політики України щодо забезпечення якості вищої освіти в умовах воєнного часу є законодавче забезпечення права на освіту, що є визначальним для індивіда та суспільства загалом. Так, умови, які охоплюють систему вищої освіти на тепер, змушують коригувати та ставити нові виклики як на законодавчому, так і на виконавчому рівнях.

***Ключові слова:** освітня політика, освіта України, воєнний стан; правові засади.*

Постановка й обґрунтування актуальності проблеми. Освіта є однією з галузей, які найбільше постраждали внаслідок російсько-української війни, яка триває з 2014 року. Війна призвела до зниження якості освіти та погіршення умов для навчання у багатьох регіонах України, зокрема на сході та південному сході країни, де були активні бойові дії починаючи з 24 лютого 2022 року. З огляду на це, актуальними є дослідження правових засад формування освітньої політики щодо забезпечення якості освіти України, зокрема вищої, в умовах воєнного часу, що й обґрунтовує вибір теми статті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій засвідчив, що правове підґрунтя забезпечення якості освіти міститься у Законах України «Про освіту» (2017), «Про вищу освіту» (2014), «Про повну загальну середню освіту» (2020), а також Концепції «Нова українська школа» (2016), «Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки» (2022) тощо.

Теоретичною основою у дослідження підходів до розв'язання проблем освітньої політики України в контексті актуальних викликів є напрацювання співавторки статті щодо аксіологічних вимірів освітньої

політики [1; 10], планування й упровадження освітньої політики в Україні на сучасному етапі розвитку громадянського суспільства [2; 3], аналізу сучасних пріоритетів освітньої політики у галузі вищої освіти [11; 12].

Викладення основного матеріалу. Передусім зазначимо, що у зоні конфлікту було знищено багато шкіл, коледжів, університетів, бібліотек та інших освітніх закладів (табл. 1). Це призвело до зменшення доступності освіти та погіршення її якості, а також до зменшення кількості можливостей для отримання вищої освіти в зоні активних бойових дій. 10 березня 2023 року МОН України запустило інтерактивну карту зі зруйнованими та пошкодженими внаслідок дій росії закладами освіти в Україні (<https://saveschools.in.ua/>). Станом на 31 березня повністю зруйновано 76, а пошкоджено 722 такі заклади.

	Пошкоджено	Зруйновано
Заклади дошкільної освіти	263	7
Заклади середньої та спеціалізованої освіти	356	61
Заклади позашкільної освіти	17	1
Заклади професійної освіти	45	5
Заклади фахової передвищої освіти	22	1
Заклади вищої освіти	18	1

Табл.1 Пошкоджені та зруйновані заклади освіти України внаслідок агресії росії

За цими даними, найбільше постраждала Харківська область — там повністю зруйновано 50 закладів освіти. У Донецькій області пошкоджено 309 закладів, 1 зруйновано, у Сумській області пошкоджено 40 закладів, у Київській — 43 заклади і 3 зруйновано, у столиці пошкоджено 73 заклади освіти.

Дія воєнного стану в Україні встановлена законом та включає низку обмежень для населення та діяльності державних і приватних структур. Однак, згідно зі статтею 64 Закону України «Про вищу освіту», військовий стан не може бути причиною для зупинення освітнього процесу закладах вищої освіти [6]. Таким чином, заклади вищої освіти

мають забезпечувати безперервний освітній процес та виконання завдань освітніх програм та навчальних планів, незважаючи на військовий стан та його обмеження. За необхідності, можуть бути введені додаткові заходи безпеки та контролю, але це не повинно перешкоджати здобуттю студентами освіти [9].

Також, військовий стан не може слугувати причиною для припинення роботи наукових установ та наукових проєктів, які здійснюються у закладах вищої освіти та дослідницьких інститутах. Проте, з урахуванням загрози для національної безпеки, можуть бути введені додаткові заходи забезпечення безпеки та контролю за науковими дослідженнями та освітнім процесом загалом.

Освітня політика України під час воєнного стану спрямована на забезпечення безперервного та повноцінного освітнього процесу закладів освіти різних рівнів та наукових установ, з урахуванням додаткових заходів безпеки та контролю.

Законом України «Про вищу освіту» визначаються правові основи функціонування вищої освіти в Україні. Згідно з цим законом, вища освіта має бути якісною, доступною, адаптованою до потреб ринку праці, відповідати міжнародним стандартам та визнаватися за кордоном [6]. Закон «Про освіту» передбачає, що державна політика в галузі освіти має ґрунтуватися на принципах національної ідеї, рівності прав на отримання освіти, державної підтримки освіти, відкритості та демократії в управлінні освітою [5].

Крім того, уряд України прийняв різні документи, що регулюють якість вищої освіти в військовий період, зокрема лист МОН від 02.03.2022 № 1/3319-22 «Про функціонування галузі освіти в умовах воєнного стану»; «Роз'яснення МОН щодо роботи закладів освіти у межах правового режиму воєнного стану» та запровадив контроль за освітньою галуззю [8].

Умови воєнного часу провокують різні виклики для вищої освіти, зокрема зниження рівня фінансування, скорочення складу науково-педагогічних працівників, зменшення кількості здобувачів освіти, відсутність матеріально-технічної складової, мотивація здобувачів освіти, яка компенсується їх психологічними та соціальними умовами перебування, продовження діяльності ЗВО, які перебувають на окупованих територіях тощо.

Для розв'язання цих проблем можуть бути запроваджені різні підходи, зокрема:

– підвищення ефективності використання ресурсів: в умовах обмежених бюджетних коштів може бути важливим оптимізувати витрати на вищу освіту. Наприклад, можна впровадити програму оптимізації закладів освіти та дублювання спеціальностей. Також,

можна зосередитися на фінансуванні кращих університетів та сприянні їх розвитку;

– покращення доступності до вищої освіти: в умовах війни може зрости кількість молоді, яка не може продовжувати навчання через фінансові та інші обставини. Уряд може розглядати можливість зменшення вартості освіти (у зв'язку з запровадженням дистанційного навчання, яке зменшує витрати на комунальні послуги), надання соціальних стипендій для студентів, запровадження грантових проєктів для обдарованих випускників [7];

– забезпечення якості вищої освіти: в умовах війни може знизитися рівень якості вищої освіти через скорочення викладацького складу, зміну програм та ін. Для забезпечення якості вищої освіти в умовах війни можуть бути введені додаткові механізми контролю та моніторингу якості навчання та викладання, введення додаткових консультативних годин тощо;

– також варто передбачити збереження контингенту науково-педагогічних працівників та здобувачів освіти, які наразі перебувають на передовій. Це можливо вирішити за рахунок надання таким академічних відпусток, індивідуальних графіків навчання; збереження робочих місця за працівниками;

– підвищення конкурентоспроможності випускників: в умовах війни може зменшитися кількість робочих місць та зрости конкуренція на ринку праці. Для підвищення конкурентоспроможності випускників можуть бути запроваджені нові програми навчання, стажування та інші заходи, які допоможуть підвищити кваліфікацію студентів та допоможуть їм отримати роботу після закінчення закладу вищої освіти, окрім того, країни європейського союзу відкривають нові можливості для академічної мобільності науково-педагогічних працівників та здобувачів освіти.

– умови воєнного стану очевидно впливають на мотивацію до навчання студентів та учнів, оскільки вони можуть почувати страх і нестабільність. Тому освітній процес має включити до себе ряд наступних заходів, наприклад: забезпечення психологічної підтримки студентам та учням, що може включати психологічні консультації, групові терапії та інші способи підтримки [4], використання інноваційних методів навчання, які допомагають зберегти і підвищити інтерес до навчання, наприклад, використання інтерактивних технологій, проєктного навчання тощо, встановлення цілей, які можуть бути досягнуті в умовах воєнного стану. Наприклад, цілі можуть бути пов'язані з отриманням нових знань, розвитком професійних навичок, або підготовкою до майбутньої кар'єри.

Щодо підвищення конкурентоспроможності української освіти для вступу до Європейського Союзу, актуальною є реалізація таких заходів:

- реформування освітньої системи відповідно до європейських стандартів, що дозволить українській освіті стати більш конкурентоспроможною.

- розвиток інтернаціоналізації, наприклад, залучення іноземних студентів, викладачів та науковців, що дозволить створити міжнародне середовище та підвищити рівень освіти.

- вдосконалення викладацького персоналу: за рахунок залучення викладачів, підвищення кваліфікації наукових співробітників, що може бути ефективним інструментом для збереження мотивації до навчання учнів та студентів в умовах воєнного стану. Крім того, підвищення кваліфікації також може допомогти в підвищенні конкурентоспроможності української освіти після вступу України до ЄС [4].

- для студентів можуть бути організовані додаткові вузькоспеціалізовані курси або тренінги з певних напрямків діяльності, які допоможуть їм поглибити знання і підвищити рівень кваліфікації. Також можна впровадити програми стажувань або відкрити можливість для студентів проводити дослідження в рамках певних проєктів.

Висновки. Дослідження правових засад формування освітньої політики щодо забезпечення якості освіти України, зокрема вищої, в умовах воєнного часу дало змогу здійснити низку узагальнень. Так, підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників є важливим елементом в українській освіті для забезпечення високої якості навчання та конкурентоспроможності на міжнародному рівні. Для викладачів можуть бути організовані семінари, тренінги або курси, які допоможуть їм покращити свої навички та підвищити рівень компетентності у певній області знань. Також можуть бути впроваджені програми наставництва або менторства, що допоможуть викладачам розвивати свої професійні навички.

Для забезпечення якісної вищої освіти в умовах воєнного стану Україна використовує різноманітні заходи, такі як: введення дистанційного навчання, організація тимчасових освітніх закладів, переведення деяких навчальних закладів на інший режим роботи, переміщення закладів освіти, збільшення видатків бюджету на освіту, залучення допомоги Європейського союзу, міжнародних фондів, створення державних програм по відновленню освіти, вдосконалення освітніх програм та методик навчання.

Нині кожен боронить свій фронт. Допоки наші військові боронять наші кордони – ми боронимо нашу освіту. Впровадженню реформ в галузі освіти є важливою складовою на шляху України до Європейського Союзу. Тому мусимо констатувати, що українська освіта є ключовим фактором в забезпеченні європейських стандартів та вимог, що сприяє

підвищенню конкурентоспроможності української економіки та розвитку держави загалом.

Джерела:

1. Бобрицька В.І. Аксіологічний дискурс освітньої політики в контексті сучасних суспільних викликів. *Освітня політика: філософія, теорія, практика* [монографія] / За ред. В. П. Андрущенко; Авт. кол. : В. П. Андрущенко, Б.І. Андрусишин, В.І. Бобрицька, Р.М. Вернидуб та ін. К. : Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2015. С.143-168.

2. Бобрицька В.І. Планування й упровадження освітньої політики в Україні на сучасному етапі розвитку громадянського суспільства. Матер. III Міжнародн. наук.-практ конф. «*Концептуальні, методологічні та практичні проблеми соціальної філософії, філософії освіти та освітньої політики*», 24 квітня 2019 року, НПУ імені М.П. Драгоманова, м. Київ. С. 24-28

3. Бобрицька В.І. Освітня політика у громадянському вихованні педагогічної еліти. *Методологія неперервної освіти та наукового дослідження* : монографія; за ред. Н.М. Рідей, Е.В. Лузік. Київ: ТОВ ЦП «Компринт», 2020. С. 387-424.

4. Освіта України в умовах воєнного стану. Інноваційна та проектна діяльність: Науково-методичний збірник / за загальною ред. С. М. Шкарлета. Київ-Чернівці «Букрек». 2022. 140 с. Взято з <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/serpneva-konferencia/2022/Mizhn.serpn.ped.nauk-prakt.konferentsiya/Nauk-metod.zbirnyk-Osv.Ukrayiny.v.umovakh.voyennoho.stanu-%20Innovatsiyna.ta.projektna.diyalnist.pdf>

5. Закон України «Про освіту» / Відомості Верховної Ради (ВВР), 2017, № 38-39. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>

6. Закон України «Про вищу освіту» Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014, № 37-38, ст.2004. Взято з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>

7. Вища освіта в Україні: зміни через війну: аналітичний звіт / Є.Ніколаєв, Г.Рій, І. Шемелинець. Київ: Київський університет імені Бориса Грінченка, 2023. 94 с.

8. Про функціонування галузі освіти в умовах воєнного стану: лист МОН від 02.03.2022 № 1/3319-22. Взято з <https://mon.gov.ua/storage/app/uploads/public/622/617/088/622617088b661133060373.pdf>.

9. Роз'яснення щодо роботи закладів освіти в межах правового режиму воєнного стану. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/rozyasnennya-mon-shchodo-roboti-zakladiv-osviti-u-mezhah-pravovogo-rezhimu-voyennogo-stanu>.

10. Bobrytska V. Axiological Azimuths of the Global Educational Policy («Аксиологічні азимути глобальної освітньої політики»). *Proceedings of the National Aviation University*. 2016. Том. 68. № 3. С. 89-97.

11. Bobrytska, V., Luzik, E., Reva, T., Spitsin, Y., & Akmalidina, V. (2020). Involving stakeholders in shaping educational legislation and policy in Ukraine. *European Journal of Educational Research*. Vol. 9. Iss. 3. P. 1189–1200. (July 2020). <https://doi.org/10.12973/eu-jer.9.3.1189>

12. Bobrytska V.I. Modern state policy of Ukraine in the area of higher education: peculiarities of normative and legal regulation. Materials of X International Scientific-Practical Conference «*Modern European Science*». Publishing House «Education and Science» s.r.o. 30.06-07.07.2014. P. 60-63.

Ukrainian education is an important component of the preservation of statehood and development of Ukraine during the war and after joining the European Union. One of the main principles of the legal foundations of the formation of the educational policy of Ukraine in terms of ensuring the quality of higher education in wartime conditions is the legislative provision of the right to education, which is decisive for the individual and society as a whole. Thus, the conditions that cover the system of higher education today force to adjust and pose new challenges both at the legislative and executive levels.

Keywords: *educational policy; Ukrainian education; martial law; legal bases.*

Бобрицька В. І., професор кафедри соціальної філософії, філософії освіти та освітньої політики Навчально-наукового інституту філософії та освітньої політики Українського державного університету імені Михайла Драгоманова, доктор педагогічних наук, професор (Київ, Україна);

Ткаченко Д. А., аспірантка 1-го року навчання кафедри соціальної філософії, філософії освіти та освітньої політики Навчально-наукового інституту філософії та освітньої політики Українського державного університету імені Михайла Драгоманова, магістр освітньо-професійної програми «Освітня політика» (Київ, Україна)

АНАЛІЗ СУЧАСНОГО РІВНЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ ІСПАНІЇ НА ОСНОВІ СВІТОВИХ РЕЙТИНГІВ

У статті здійснено порівняльний аналіз сучасного рівня конкурентоспроможності України та Іспанії на основі провідних світових рейтингів, зокрема Міжнародного валютного фонду, Рейтингу Глобальної Конкурентоспроможності, Індексу стійкої конкурентоспроможності, Індексу людського розвитку, Загального рейтингу індексу добробуту. На основі рейтингів в галузі освіти – Рейтинг Times Higher Education, QS World University Rankings – сформульовано умовиводи про доцільність імплементації досвіду Іспанії в системі вищої освіти України, зокрема з питань громадянської освіти, оскільки країни мають схожі виклики щодо формування громадянської позиції й національної ідентичності.

Постановка й обґрунтування актуальності проблеми. Рівень розвитку системи освіти країни є одним з ключових показників для визначення індексу глобальної конкурентоспроможності. Конкурентоспроможність вищої освіти в умовах глобалізації світової економіки є одним із важливих стратегічних факторів її розвитку. Світові заклади вищої освіти прагнуть потрапити у рейтинги та продемонструвати позитивну динаміку, бути лідером та прикладом для інших. Виходить, що вкладення у сферу вищої освіти в поточному періоді проявляє ефект у майбутньому.

Конкурентоспроможність вищої освіти є актуальною проблемою для багатьох країн світу. Вища освіта є важливим фактором економічного, соціального та культурного розвитку країни. У зв'язку з цим оцінка рівня конкурентоспроможності вищої освіти є важливим завданням для країн, які прагнуть досягти високого рівня розвитку. Оскільки вища освіта Іспанії є потужним чинником соціально-економічному розвитку та виступає тлом для здобуття високих стандартів життя людей, прагнення бути конкурентною країною у всіх сферах діяльності на просторі світових ринків, вважаємо за доцільне проаналізувати сучасний рівень конкурентоспроможності ВО Іспанії на основі світових рейтингів.

Аналіз наукових досліджень. Питанням вищої освіти Іспанії присвятили роботи українські вчені: І. Кобилянська (описує організацію системи освіти в Іспанії), Н. Постригач (тенденції та перспективи освіти Іспанії), А. Леснянська-Дошак (показує міжкультурні підходи до освіти європейських країн: Швейцарія, Франція, Іспанія), І. Лопушинський (державно управлінський процес), Н. Лосєва та В. Пузирьов (освітній простір Іспанії), О. Медведєва (досліджує особливості організації структури освіти в Іспанії) та ін. закордонні науковці які висвітлюють

тенденції розвитку ВО Іспанії: S. Martínez Pérez, B. Fernández Robles, J. Barroso Osuna. Співавтором статті здійснювалися порівняльно-педагогічні дослідження з питань розвитку освіти й освітньої політики об'єднаної Європи [8], а також таких європейських країн як Велика Британія [1; 2], Польща [3; 4], Швейцарія [6; 7], Швеція [5], що створило підґрунтя для здійснення цієї наукової розвідки.

Мета дослідження – здійснити порівняльний аналіз сучасного рівня конкурентоспроможності вищої освіти Іспанії на основі світових рейтингів та конкурентних переваг на ринку.

Виклад основного матеріалу. Іспанія має членство в Європейському Союзі 1986 року і була президентом Ради в 1989, 1995, 2002 і 2010 роках. Наступний президентський термін Іспанії відбудеться у 2023 році [13]

Іспанія бере активну участь у розвитку європейського проєкту, роблячи постійний внесок у його політику з різних питань, особливо щодо дипломатичних відносин з Латинською Америкою та південним узбережжям Середземного моря. Має членство: зони євро (Zona Euro) (1999); Шенгенської зони (1995); Ради Європи (The Council of Europe – CoE), Європейської економічного простору (European Economic Area – EEA), Міжнародного валютного фонду (International Monetary Fund – IMF), Північноатлантичного альянсу (North Atlantic Treaty Organization – OTAN), Організації економічного співробітництва та розвитку (Organisation for Economic Co-operation and Development – OECD), Організації Об'єднаних Націй (United Nations – UN), Організації з безпеки й співробітництва в Європі (Organization for Security and Co-operation in Europe - OSCE), серед інших [11]

Проведемо порівняння рейтингових позицій топових країн світу, Іспанії та України за допомогою провідних всесвітніх економічних глобальних індексів – інтегральних показників, які характеризують окремі складові розвитку національної системи освіти.

Міжнародний валютний фонд (МВФ). Попри свою репутацію, Іспанія не займає ТОП-20 з \$40 590 ВВП на душу населення. Згідно з визначенням ООН Іспанія є однією з найбільш розвинутих економік, посідає 4-те місце в ЄС (з індексом людського розвитку - 0,905) та 14-те місце у світі з ВВП 1200 мільйонів доларів. За рівнем доходу Іспанія продовжує займати 39 місце у світі, а середній річний дохід у 25 104 євро визначає її однією з країн з високим рівнем доходу. Порівнюючи з Україною, згідно з визначенням МВФ, Україна належить до країн, що розвиваються, через нижчі економічні показники. За рівнем доходу Україна посідає лише 103-тє місце у світі та із середнім річним доходом 3484 євро належить до країн з рівнем доходу нижче середнього [9]

Рейтинг Глобальної Конкурентоспроможності. Іспанія у 2021 році посіла 39-тє місце, для порівняння, у тому ж році Україна була на 54-му

(для України це результативно, у 2017 році ми були на 60-ій позиції). Іспанія опустилася на три позиції в останньому рейтингу світової конкурентоспроможності.

За дослідженням Міжнародного інституту розвитку управління пояснюється падіння недостатніми ресурсами для боротьби з пандемією коронавірусу, недосконалою політикою підтримки секторів, які найбільше постраждали від кризи, і структурними проблемами, такі як стимулювання оцифрування та досліджень або підвищення якості працевлаштування та безробіття серед молоді. Іспанія не займала такої низької позиції в рейтингу з 2014 року [17]

Індекс стійкої конкурентоспроможності. У ТОП-50 зайняли свої місця Україна, 43 місце з 47,3 балами та Іспанія, 44 місце - 47,2 саме за показниками інтелектуального капіталу. Тож, зі загальної перспективи GSCI (звіт 2022 р.) визначила Іспанію на 28 позиції з 51,7 балами та Україну - 49 позиції з 46,9 балами [16].

Індекс людського розвитку (ІЛР) у доповіді 2020 р. було введено як міру досягнення в основних ключових аспектах людського розвитку в різних країнах та надано інтегральну оцінку розвитку людини, яка поєднує три показники: валовий внутрішній продукт (ВВП) на душу населення, рівень грамотності й тривалість життя. Для розрахунку рівня грамотності (освіти) стали використовувати показник середньої кількості років навчання. Автори ІЛД поділяють країни на 4 категорії: дуже високий, високий, середній та низький розвиток людини, у яких ми спостерігаємо у найвищих позиціях першою Швейцарію, далі – Норвегія, Ісландія, Гонконг поряд з Китаєм та Австралія у лідерах. Іспанія займає 27 позицію у групі з дуже високим розвитком людини, своєю чергою, Україна – 77 у групі з високим розвитком людини [12].

Загальний рейтинг індексу добробуту за 2023 р. має результати, що групуються у 12 категорій, з яких варто розглянути детально динаміку за останні 10 років у сфері освіти, яка своєю чергою поділяється на 5 груп. Загальний результат за всі 5 груп покращився з 77,5 на 81,0 (піднявся на 3,5), займаючи 30 позицію (піднявся на 1 позицію). Так у дошкільній освіті спостерігаємо найкращий результат у 100 балів (було 97,4), тобто 1 місце у світовому рейтингу (підняття на 23 позиції); слідує початкова освіта з падінням на 14 позицій до 31 місця рейтингу з 94,4 до 93,9 (-0,5); середня та старша школа, має позитивну тенденцію та займає 33 місце на світовому рейтингу (підняття на 4 позиції); *вища освіта* – також спостерігається позитивна тенденція та займає 20 місце на світовому рейтингу (підняття на 4 позиції); негативну тенденцію спостерігаємо в освіті для дорослих, яка опустилася на 2 позиції та зайняла 48 місце (але за десять років з 76,5 до 80,6 піднялась). Внаслідок, Іспанія займає 24 місце в загальному рейтингу індексу добробуту. З 2011 року Іспанія залишається на тому ж місці з невеликим відхиленням на

одну позицію нижче з 2016 до 2019. Зараз Іспанія має найсильніші показники за умовами життя та соціальним капіталом, але найслабша за економічною якістю. Найбільше покращення порівняно з десятирічною давниною відбулося у сфері безпеки. Так, Україна займає 74 позицію, за останнє десятиріччя найнижчий показник був у 2017 р. на 103 місці, тобто Україна покращила свій результат на 29 позицій [15]

Рейтинг Times Higher Education (2023) включає 1799 університетів зі 104 країн світу. Серед них 59 (з 83) іспанських університетів і 28 (з 601) українських ЗВО. Рейтинг базується на 13 показниках, які вимірюють ефективність університету в п'яти категоріях діяльності: викладання, наукові дослідження, цитування в наукових публікаціях, доходи від співпраці з промисловістю та приватним сектором, інтернаціоналізація. Університети-лідери в Іспанії визначено Університет Барселони, який займає 182 місце, за ним Автономний університет Барселони – 183 місце та Університет Помпеу Фарба. В Україні найкращі університети: Сумський державний університет (401-500 місце), Національний університет «Львівська Політехніка» (601-800 місце), Харківський університет радіотехніки (1001-1200 місце) та інші послідовно [18]

QS World University Rankings (2023) визнаний найпопулярнішим у світі джерелом порівняльних даних про успішність університетів у галузі освіти і науки, включає 1422 ЗВО різних країн світу. Рейтинг вимірюється за репутацією в академічному середовищі (40%), цитованості наукових публікацій представників університету (20%), співвідношенням кількості викладачів і студентів (20%), вставленням роботодавців до випускників (10%), відносною чисельністю іноземних викладачів та студентів (по 5%). Серед найкращих університетів світу знаходяться 29 іспанських університетів та 8 українських. Найкращими університетами Іспанії визначено: Університет Барселони (42 місце), Мадридський університет Комплутенсе (51 місце), Гранадський університетта (62 місце) та інші послідовно. Найкращими університетами України, які займають ранг 601+ визначено: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, Львівський національний університет імені Івана Франка та інші послідовно[14].

Протягом останніх років Україна впевнено наближається до європейських стандартів з метою реалізації стратегічної політики інтеграції нашої держави в Європу, забезпечення повноцінної інтеграції в європейське політичне, економічне та правове середовище, отримання членства в ЄС, реформування основних напрямків у сферах культури, освіти, науки і технологій.

Результати цього дослідження дають підставу для висновку про те, що показники динаміці розвитку у сфері освіти, зокрема вищої освіти та інші важливі соціально-економічні сфери відображає економічний

розвиток Іспанії як демократичної європейської країни. З усіх критеріїв в Іспанії найбільш помітний позитивний результат та подальший розвиток саме у соціальних сферах, у розвитку бізнесу, а в освітньому середовищі найкраще себе проявила дошкільна освіта, залишаючи достойні позиції іншим освітнім рівням. ЗВО дуже цінуються, наука має підтримку на державному рівні, але політична ситуація в країні та мовний розкол може сповільнювати прогресивне покращення у сфері освіти. Ця держава позиціює себе та іншими державами сприймається надійною та привабливою, що не менш важливо, здатною бути конкурентоспроможною. Суттєвих проблем країна зазнає через високий рівень безробіття, а цей показник тісно пов'язаний з нашим дослідженням, оскільки все напряду залежить від стану в освітньому середовищі.

На основі рейтингів ЗВО, можемо спостерігати велику кількість вітчизняних університетів, та дуже маленьке співвідношення ти ЗВО, що є у світових рейтингах, а з іншого боку, прогресивна країна має всього 83 ЗВО, тож варто задуматися краще над якістю, а ніж над кількістю. Виходячи з цього по іншому подивитися на таку кількість ЗВО в Україні, можливо саме це є силою стримання у розвитку конкурентоспроможності вітчизняних ЗВО. Окрім того, вважаємо за доцільне вивчити потенційні можливості імплементації досвіду Іспанії в системі вищої освіти України, зокрема з питань громадянської освіти, оскільки країни мають схожі виклики щодо формування громадянської позиції й національної ідентичності.

Перспективи подальших досліджень полягають в обґрунтуванні підходів щодо упровадження досвіду Іспанії з питань громадянської освіти в системі вищої освіти України.

ДЖЕРЕЛА

1. Бобрицька В.І. Кейс-метод: актуалізація досвіду Великобританії в умовах сучасної університетської освіти в Україні. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика*. 2012. Випуск 1-2. С. 118-122.
2. Бобрицька В.І. Педагогічні умови застосування технології «case-study» у вищих навчальних закладах Великої Британії. *Вісник ЧНУ*. Серія «Педагогічні науки». 2012. № 15 (228). С. 11-16.
3. Бобрицька В.І. Сприяння здоров'ю дітей та молоді : порівняльний аналіз освітньої політики в Україні та Польщі. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. Серія «Українська полоністика». 2012. С. 45-49.
4. Бобрицька В. І. Загальнометодологічні проблеми педагогіки: полікультурний аспект. *Культурно-історична спадщина Польщі та України як чинник розвитку полікультурної освіти : зб. наук. праць / за ред. Василя Кременя, Тадеуша Левовицького, Світлани Сисоевої*. Хмельницький : ПП Заколотний М. І., 2011. С. 68-72.

5. Бобрицька В.І. Вища освіта в умовах конкуренції на ринку освітніх послуг: порівняльний аналіз досвіду України та Швеції. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова*. Серія 17. Теорія і практика навчання і виховання. 2014. № 24. С. 15-22.
6. Бобрицька В.І. Освітня політика Швейцарії у сфері інформатизації освіти: уроки для України. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова*. Серія 17. Теорія та практика навчання і виховання. 2014. № 25. С.10-17
7. Бобрицька В.І. Технологія формування інноваційного освітнього середовища у вищих навчальних закладах Швейцарії: уроки для України. *Міжнародний науковий вісник*. Ужгород. 2014. Вип. 2 (9). С. 7-17.
8. Бобрицька В.І. Аксіологічний дискурс ідеї педагогічної освіти в контексті запитів об'єднаної Європи. *Освітня політика : філософія, методологія, практика* /За ред. Є.М. Суліми, В.П. Андрущенко: Мін-во освіти і науки України, НПУ імені М.П. Драгоманова. Тематичний випуск: збірник наукових статей. К. : Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2014. С. 156- 160.
9. Міністерство Фінансів України. Міністерство Фінансів України. URL: <https://mof.gov.ua/uk/mvf> (дата звернення: 08.05.2023).
10. Caballero J. Country Competitiveness | Residence Index. Henley & Partners. URL: <https://www.henleyglobal.com/publications/residence-program-index-2023/industry-insights/country-competitiveness-talent-acquisition-and-residence-programs> (date of access: 08.05.2023).
11. España y la Unión Europea - Tu espacio europeo - Punto de Acceso General. Administracion.gob.es - Punto de Acceso General. URL: https://administracion.gob.es/pag_Home/Tu-espacio-europeo/UnionEuropea.html (fecha de acceso: 08.05.2023).
12. Human Development Index | Human Development Reports. Home | Human Development Reports. URL: <https://hdr.undp.org/data-center/human-development-index#/indicies/HDI> (date of access: 08.05.2023).
13. Presidency of the council of : The EU. Full list of the presidencies of the Council of the EU <https://www.consilium.europa.eu/media/56827/past-presidencies.pdf> (date of access: 08.05.2023).
14. QS World University Rankings 2023: Sustainability Results Excel Table. QS. URL: <https://www.qs.com/portfolio-items/qs-world-university-rankings-2023-sustainability-excel-table/?portfolioCats=1927,2037> (date of access: 09.05.2023).
15. Spain (Ranked 24th) :: Legatum Prosperity Index 2023. Legatum Prosperity Index 2023. URL: <https://prosperity.com/globe/spain> (date of access: 08.05.2023).

16. The Global Index. SolAbility Sustainable Intelligence. URL: <https://solability.com/the-global-sustainable-competitiveness-index/the-index> (date of access: 08.05.2023).
17. World Competitiveness – IMD business school for management and leadership courses. IMD business school for management and leadership courses. URL: <https://www.imd.org/centers/wcc/world-competitiveness-center/rankings/world-competitiveness-ranking/2023/> (date of access: 09.05.2023).
18. World University Rankings. Times Higher Education (THE). URL: <https://www.timeshighereducation.com/world-university-rankings/2023/world-ranking> (date of access: 09.05.2023)

The study provides a comparative analysis of the current level of competitiveness of Ukraine and Spain based on the world's leading rankings, in particular, the International Monetary Fund, the Global Competitiveness Ranking, the Sustainable Competitiveness Index, the Human Development Index, and the General Welfare Index Ranking. On the basis of education rankings (Times Higher Education, QS World University Rankings), the author formulates conclusions about the feasibility of implementing the Spanish experience in the Ukrainian higher education system, in particular in civic education, since the countries have similar challenges in the formation of civic position and national identity.

УДК 1: 37.013.73

Отрешко В.С.
*доктор філософських наук
 професор кафедри соціальної філософії, філософії освіти
 та освітньої політики
 Український державний університет імені Михайла Драгоманова
 м. Київ, Україна*

ІНФОРМАЦІЙНА РЕВОЛЮЦІЯ ТА АКАДЕМІЧНА СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ: НОВІ ВИКЛИКИ ДЛЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Актуальність теми академічної соціальної відповідальності в українських університетах у контексті війни є бездискусійною. Війна між Україною та Росією не лише внесла руйнівний вплив на соціально-економічний стан країни, але і суттєво скомплікувала функціонування

освітніх установ. У таких умовах, роль викладачів трансцендує звичайні академічні обов'язки і набуває соціальної та моральної глибини. Вони стають не просто передавачами знань, а людьми, які формують свідомість молодого покоління, готуючи його до життя в умовах геополітичної напруги та відповідального громадянства.

Особлива актуальність теми полягає також в тому, що вища освіта є однією з ключових платформ для соціального діалогу і критичного мислення. Викладачі мають можливість впливати на формування громадської позиції студентів, їхнє ставлення до війни, патріотизму, демократії та прав людини. У контексті війни, академічна соціальна відповідальність стає не лише професійним обов'язком, але й моральним імперативом, що вимагає осмисленої позиції і активних дій.

Мета дослідження полягає у глибокому аналізі та осмисленні ролі академічної соціальної відповідальності викладачів вищих навчальних закладів України в умовах воєнного конфлікту. Специфіка воєнного стану в країні робить актуальним питання не лише професійної, але і соціальної, етичної та громадянської відповідальності освітніх працівників. Дослідження має на меті визначити, як викладачі розуміють свою роль у соціальних процесах, які відбуваються на тлі війни, та які методи і підходи вони використовують для реалізації цієї відповідальності.

Ще однією важливою метою є виявлення потенціалу вищої освіти як інструменту соціального змінювання та реконструкції в умовах постконфліктної реалізації. Через аналіз практик та поглядів викладачів, дослідження спрямоване на визначення оптимальних стратегій та методів, які б допомогли вищим навчальним закладам ефективно відповідати на соціальні виклики, породжені війною, та активно учасувати у процесах національного відновлення та розвитку.

Робота, яка досліджує академічну соціальну відповідальність в умовах війни, має особливе значення в епоху інформаційної революції з кількох причин.

По-перше, інформаційна революція вимагає нових підходів до освіти та сприйняття інформації. Вона перетворює звичайні медіа і соціальні платформи у потужні інструменти впливу та маніпуляції суспільними думками. В цьому контексті, розуміння академічної соціальної відповідальності для викладачів стає важливим інструментом для формування інформаційної грамотності та критичного мислення серед студентів.

По-друге, в епоху інформаційної революції інформація швидко поширюється і має великий вплив на суспільні процеси. Викладачі вищих навчальних закладів мають можливість стати інформаційними лідерами та об'єднати зусилля для протидії дезінформації та пропаганді.

Їхні знання і вплив можуть вплинути на формування об'єктивних та критичних поглядів на події в умовах війни.

По-третє, в епоху інформаційної революції, коли доступ до інформації став більш широким і демократичним, українські викладачі можуть впливати на міжнародну спільноту та залучати увагу до ситуації в Україні через соціальні мережі, академічні публікації та міжнародні контакти. Це може допомогти вплинути на рішення та підтримку з боку міжнародного співтовариства щодо подолання військового конфлікту та відновлення України.

В інформаційній епохі, розуміння та практична реалізація академічної соціальної відповідальності вищих навчальних закладів стає необхідністю для формування громадян, здатних аналізувати, розуміти та критично оцінювати інформацію, а також для активної участі у вирішенні складних соціальних та політичних питань. У цьому контексті, дослідження академічної соціальної відповідальності українських викладачів набуває великого значення як для самого освітнього процесу, так і для впливу на суспільні процеси в умовах війни та інформаційного впливу.

Отже, робота, яка досліджує академічну соціальну відповідальність в умовах війни, набуває особливого значення в епоху інформаційної революції, оскільки вона сприяє формуванню грамотного та критичного підходу до інформації, а також допомагає викладачам відігравати активну роль у формуванні образу суспільства та боротьбі з дезінформацією.

Джерела:

1. Авксентьева О. І. Мистецькі технології навчання французької мови. *Наукові записки Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя*. Психолого-педагогічні науки. Ніжин, 2005. № 5. С. 43–45.
2. Ліпкан В. А., Максименко Ю. Є., Желіховський В. М. *Інформаційна безпека України в умовах євроінтеграції*. К.: КНТ. 2006. 270 с.
3. Svyrydenko D., Nesterova M., Dielini M. Changes in social cohesion in the university community in the context of crisis phenomena in society. *Baltic Journal of Economic Studies*. 2022. Т. 8. №. 3. pp. 185-196.
4. Tan C. A signature pedagogy for initial teacher education in Singapore. *The New Educator*. 2019. Т. 15. №. 3. pp. 226-245.
5. Terepyshchyi S., Svyrydenko D., Zakharenko K., Bezgin K., Kulga O. Evaluation of Donbas universities' economic potential: problems of

personnel training and unemployment. *Scientific Bulletin of National Mining University*, 2019, Issue 5, pp. 149-154.

УДК 1: 37.013.73

Теренищій С.О.

*доктор філософських наук, професор
професор кафедри соціальної філософії, філософії освіти
та освітньої політики
Український державний університеті
імені Михайла Драгоманова
м. Київ, Україна*

Заблоцький В.П.

*доктор філософських наук, професор
професор кафедри соціальної філософії, філософії освіти
та освітньої політики
Український державний університеті
імені Михайла Драгоманова
м. Київ, Україна*

МЕДІАГРАМОТНІСТЬ В КОНТЕКСТІ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ

Стаття розглядає взаємозв'язок між медіаграмотністю та критичним мисленням в контексті сучасних умов, включаючи гібридну війну в Україні. Основний акцент зроблено на необхідності розвитку цих компетенцій як фундаментальних елементів громадянської освіти. Дослідження вказує на важливість цих навичок для оцінки та виробництва інформації, а також для відстоювання фундаментальних демократичних цінностей.

Ключові слова: *медіаграмотність, критичне мислення, війна, громадянська компетентність, дезінформація, суверенітет, демократичні цінності.*

В сучасному світі, де інформаційний простір переповнений різноманітними джерелами та типами інформації, медіаграмотність стає ключовою компетенцією для кожного громадянина. Важливість цього набору знань та навичок зростає ще більше в контексті політичних та соціальних викликів, включаючи війну, яку веде Україна. Питання медіаграмотності тісно переплетене з концепцією критичного мислення, яке виступає фундаментальним інструментом для аналізу, оцінки та створення інформації. В даній роботі ми спробуємо дослідити, як

медіаграмотність та критичне мислення взаємодіють та доповнюють одне одного, зокрема в умовах інформаційних викликів та військової загрози. Це питання особливо актуально для сучасної України, де медійний простір стає одним з полів битви в контексті гібридної війни.

1. Медіаграмотність (далі – М.) виступає однією з фундаментальних ознак громадянської компетентності та громадянськості як такої. В основі її лежить спроможність особи із знанням справи орієнтуватися в інформаційному просторі, споживати інформацію із мінімальним ризиком, вміти продукувати і розповсюджувати корисні для спільноти (суспільства в цілому).

2. Критично важливого значення М. набуває в умовах війни, яку веде Україна, де медійний простір також виступає ареною запеклих сутичок і битв. Категорія «гібридна війна» дещо невинувато пом'якшує, на наш погляд, жорстокість і значущість медійного протиборства агресору. Адже йдеться про відстоювання наших докорінних цінностей: свободи, національного і особистісного суверенітету, вільного обміну думками і ідеями тощо.

3. Як і будь-яка грамотність, М. передбачає сходження на певні рівні компетентної суб'єктності – від пасивного споживача отримуваної інформації до обізнаного актора, що сам може продукувати смисли і, меседжі і тексти. Відповідні якісні перетворення критичним чином залежить від ступеня наявності та рівня розвиненості критичного мислення (далі – КМ).

4. Звісно, справжня здатність мислити передбачає КМ, але наявний досвід філософської освіти та педагогічний досвід як такий свідчить про те, сама наявність високого інтелекту не є запорукою успішності в житті, на терені бізнесу, політики та ін. КМ якраз вимагає *фокусованої рефлексії* над проблемою, над обставинами, над вибором тощо. Відповідно, М. включає КМ до інструментарію рефлексії над медійним середовищем в цілому і над конкретними елементами медійного потоку, які з тих чи інших причин потребують спеціальної уваги.

5. М. передбачає вміння зберігати й використовувати інструментарій захисту від недостовірної інформації або ж дезінформації. До цього інструментарію належить, зокрема, блокування джерел (платформ) поширення недостовірної інформації (перш за все – ворожого походження), перевірка фактів, спілкування з носіями достовірних знань та експертами, формування мережевих спільнот, які надають змогу спільними зусиллями відстоювати істину. Таким чином формується своєрідний *соціальний імунітет*, який є формою буття громадянської М.

6. КМ мислення виходить із змістовних, смислових оцінок контенту. Але воно зовсім не нехтує стилем подання інформації, завжди піддаючи сумніву нетерпимість, зверхність, агресивний наступ, тиск, намагання принизити опонента, відкинути будь-яку альтернативну думку тощо. Відповідно, М. передбачає визнання певного *комунікаційного етикету* – навіть у випадках, коли спілкування онлайн йде анонімно або під псевдонімами.

Таким чином, в сучасному інформаційному суспільстві, зокрема в умовах військового конфлікту в Україні, медіаграмотність та критичне мислення стають критично важливими компетенціями. Вони не лише допомагають орієнтуватися в складному медійному ландшафті, але і взаємодіють, підсилюючи здатність громадян до рефлексії, аналізу та захисту від дезінформації. У відстоюванні фундаментальних цінностей суспільства, таких як свобода, національний та особистісний суверенітет, вони виступають як ключові інструменти. Тому розвиток медіаграмотності та критичного мислення є не тільки академічною, але й громадською та національною пріоритетом.

Джерела:

1. Svyrydenko D., Terepyshchyi S. Media Literacy and Social Responsibility of Educators in the Conditions of Information War: The Problem Statement. *Studia Warmińskie*, 2020, Т. 57. pp. 75-83.
2. Терепищій С. О., Костенко А. М., Богомаз О. Наукові підходи до медіаграмотності освітян. Вища освіта України, 2021, № 2, С. 53-59.
3. Терепищій С. О. Удосконалення навичок практичної медіаграмотності освітян в умовах воєнного стану. 2022, Збірник наукових праць «Гілея: науковий вісник». Спецвипуск. С. 17-18.
4. Terepyshchyi S., Kostenko A. Mapping the Landscapes of Cybersecurity Education during the War in Ukraine 2022. *Studia Warmińskie*, 2022, Т. 59, pp. 125-135.
5. Terepyshchyi S., A Kostenko A. Media Literacy and Information Security in Education. *Studia Warmińskie*, Т. 58, pp. 133-141

The article examines the interrelationship between media literacy and critical thinking in the context of contemporary conditions, including the hybrid war in Ukraine. The main focus is on the necessity of developing these competencies as fundamental elements of civic education. The research highlights the importance of these skills for evaluating and producing information, as well as for defending fundamental democratic values.

Keywords: Media Literacy, Critical Thinking, War, Civic Competency, Disinformation, Sovereignty, Democratic Values.

Nozhovnik, O. M., Associate Professor for the Department of Modern European Languages for State University of Economics and Trade, PhD in Education, Associate Professor

CHALLENGES AND OPPORTUNITIES FOR STATE EDUCATION POLICY IN THE DIGITAL AGE

The advent of the digital age has brought about significant changes in the way we live, work, and learn. In particular, the education sector has been significantly impacted by the emergence of new digital technologies and the increasing importance of digital literacy skills. As a result, there are both challenges and opportunities for state education policy in the digital age [1].

On the one hand, there are challenges that need to be addressed in order to ensure that state education policy remains effective in this new digital landscape. For example, there is a need to ensure that digital technologies are accessible to all students, regardless of their socio-economic background. There is also a need to ensure that teachers are adequately trained to integrate digital technologies into their teaching practices.

On the other hand, there are also significant opportunities presented by the digital age. For example, digital technologies can enable more personalised and adaptive learning experiences, which can improve student outcomes. Additionally, digital technologies can enable greater collaboration between students and teachers, as well as between schools and other education stakeholders [2].

In this study, we will explore the challenges and opportunities for state education policy in the digital age. We will examine the current state of digital literacy in education, and explore strategies for ensuring that all students have access to digital technologies. Additionally, the study will examine how the digital age is impacting various aspects of state education policy, including curriculum development, teacher training, and student assessment. It will also explore the challenges and opportunities of utilising technology in education, such as the digital divide, privacy concerns, and the need for digital literacy skills.

The investigation will present case studies from different countries to provide a comprehensive analysis of the state of education policy in the digital age. These case studies will cover topics such as the implementation of online learning platforms, the use of artificial intelligence in education, and the role of social media in shaping education policy.

Overall, this paper aims to provide policymakers, educators, and researchers with a better understanding of the challenges and opportunities presented by the digital age for state education policy. It will offer insights and recommendations on how to develop effective policies that promote equitable and high-quality education for all learners in the digital age.

In today's digital age, education policies must be updated and adapted to meet the demands of new technologies and advancements in the field. As such, it is important to explore the challenges and opportunities for state education policy in the digital age.

One of the main challenges is the fast pace at which technology is evolving. This can make it difficult for policymakers to keep up with the latest developments and integrate them into the education system. Additionally, there may be disparities in access to technology and internet connectivity, which can create inequalities in educational opportunities for students [1; 2].

On the other hand, there are also numerous opportunities that arise from technology in education. For example, e-learning and online courses can provide greater flexibility and accessibility to students who may not be able to attend traditional classrooms. Digital tools such as educational software and virtual reality simulations can enhance the learning experience and make it more interactive and engaging.

In order to address the challenges and take advantage of the opportunities presented by technology, state education policy must be forward-thinking and adaptable. Policymakers must prioritise investment in technology infrastructure and digital literacy education for both teachers and students. Additionally, policies must be developed to ensure equal access to technology and prevent the widening of the digital divide.

The digital age has significantly impacted various aspects of state education policy, including curriculum development, teacher training, and student assessment. The widespread use of technology in education has led to the creation of digital content and online platforms, making it easier for educators to develop and deliver curriculum. However, this also presents new challenges, as curriculum development must take into account the constantly evolving nature of technology and the need for digital literacy skills [2; 3].

Teacher training is another area where the digital age has made a significant impact. The use of technology in the classroom requires teachers

to be proficient in digital tools and strategies, as well as to adapt to new teaching methods that may be more effective in a digital environment. This requires ongoing professional development and training opportunities for teachers to ensure they have the necessary skills to effectively integrate technology into their teaching.

Finally, student assessment is also impacted by the digital age. The use of technology has made it possible to administer assessments online, which can be more efficient and cost-effective. However, there are concerns about the security and validity of online assessments, as well as the need to ensure that all students have access to the necessary technology and digital literacy skills to complete these assessments.

The increasing use of technology in education presents both challenges and opportunities for state education policy. One of the biggest challenges is the digital divide, which refers to the gap between those who have access to technology and those who do not. This divide can exacerbate existing inequalities, particularly for students from low-income backgrounds or in rural areas. State education policy must address this issue by providing funding for technology and internet access for all students, regardless of their socioeconomic status or geographic location.

Another challenge is the issue of privacy concerns. As more student data is collected and stored digitally, there is a greater risk of data breaches and unauthorized access to sensitive information. State education policy must prioritize the protection of student data through the development of robust security measures and strict adherence to data privacy laws and regulations.

Furthermore, the use of technology in education also highlights the need for digital literacy skills. Students must be taught how to navigate and use digital tools effectively, and teachers must be trained in the best practices for integrating technology into the classroom. State education policy must focus on providing professional development opportunities for teachers and implementing digital literacy curricula for students.

However, there are also significant opportunities for state education policy in the digital age. The use of technology can enhance curriculum development by providing access to a wider range of resources and allowing for more personalized learning experiences. It also enables the use of digital assessments, which can provide more accurate and efficient evaluations of student learning.

Thus, the digital age presents both challenges and opportunities for state education policy, particularly in regards to the utilization of technology in education. State education policy must prioritize addressing the digital divide, protecting student privacy, and promoting digital literacy skills while also

leveraging technology to enhance curriculum development and student assessment.

The use of technology in education has become increasingly common in the digital age, and different countries have taken various approaches to incorporate it into their education policies. By examining case studies from different countries, a comprehensive analysis of the state of education policy in the digital age can be provided.

For example, in Singapore, the government has implemented a comprehensive digital education plan, which includes providing all students with tablets and laptops, and offering various online resources and platforms for learning [6]. This approach has led to increased student engagement and improved access to educational resources, but it has also raised concerns about the digital divide, as some students may not have access to these resources at home.

Similarly, in the United States, online learning platforms have become increasingly popular, especially in response to the COVID-19 pandemic. However, this approach has also highlighted issues such as the lack of access to high-speed internet in some areas and the need for digital literacy skills among both students and teachers [5].

In China, artificial intelligence (AI) has been integrated into the education system, including the use of AI-powered educational software and robots as teaching assistants. While this approach has led to improved efficiency and effectiveness in some areas, it has also raised concerns about privacy and the role of technology in replacing human teachers [4].

In other countries, such as Finland, the focus has been on developing digital literacy skills and promoting responsible use of technology in education. This approach emphasises the importance of critical thinking, problem-solving, and collaboration skills, which are essential for success in the digital age.

By examining these case studies and others, a comprehensive analysis of the state of education policy in the digital age can be provided. This analysis can help policymakers and educators make informed decisions about how to incorporate technology into their education policies in a way that maximises the benefits while minimising the risks and challenges. However, further studies are needed for identifying the effectiveness of online teaching, the accessibility of online resources, and the impact of technology on student learning outcomes. Another study gap could be the use of artificial intelligence (AI) in education. This study could examine how AI is being used to personalise learning experiences for students, identify areas where students may need additional support, and improve the accuracy of student assessment.

The above study could also analyse the potential risks and limitations of using AI in education, such as the potential for bias in AI algorithms and the ethical implications of relying on AI to make important educational decisions. One more study could focus on the role of social media in shaping education policy. This study could examine how social media is being used by policymakers, educators, and other stakeholders to engage with the public, share information about education policy, and shape public opinion. The study could also analyse the potential risks and challenges of using social media in education policy, such as the potential for misinformation to spread and the need for digital literacy skills to navigate social media platforms.

References:

1. Braun, A., März, A., Mertens, F., & Nisser, A. (2020) *Rethinking Education in the Digital Age* (PE641.528). STOA Options Brief. <http://bitly.ws/EeFp>
2. Hartong, S., Piattoeva, N., Saari, A., Savage, G. (2022). Transformation of Education Policy and Governance in the Digital Era. In M. R. Busemeyer and T. Iversen (eds), *Digitalization and the Welfare State* (pp. 304–318) (Oxford, 2022; online edn, Oxford, <https://doi.org/10.1093/oso/9780192848369.003.0017>)
3. Jaeger, P. T., Gorham, U., Taylor, N. G. & Bertot, J. C. (2015). Teaching Information Policy in the Digital Age: Issues, Strategies, and Innovation. *Journal of Education for Library and Information Science*, 56(3), 175-189. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1074656.pdf>
4. Bigley, K. (2023). *The Artificial Intelligence Revolution in an Unprepared World: China, the International Stage, and the Future of AI*. Harvard International Review. <http://bitly.ws/EeHJ>
5. Li, C., & Lalani, F. (2023). *The COVID-19 pandemic has changed education forever. This is how*. World Economic Forum. <http://bitly.ws/cCJT>
6. Aisyah, K. (2022). *Singapore's National Digital Literacy Programme*. Open Gov. <http://bitly.ws/EeIH>

УДК 378.016:159.9:001.89]:159.955

Василенко К.С., викладач кафедри здоров'я, валеології та медико-біологічних дисциплін Факультету фізичного виховання, спорту і здоров'я УДУ імені Михайла Драгоманова

РОЗВИТОК У СТУДЕНТІВ-ПСИХОЛОГІВ ЗДАТНОСТІ ДО КРИТИЧНОГО ОСМИСЛЕННЯ ІНФОРМАЦІЇ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ СПЕЦКУРСУ «ДОСЛІДНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ПСИХОЛОГА»

У статті проаналізовано можливості розвитку у студентів-психологів здатності до критичного осмислення інформації як основи медіаграмотності, наведено конкретні приклади методичних прийомів, які спрямовані на розвиток критичного мислення та дослідницької компетентності. Особливу увагу приділено питанню використання в процесі вивчення спецкурсу «Дослідницька діяльність психолога» медіатекстів: добору, аналізу, створенню презентації та колективному обговоренню. Зроблено висновок, що розвиток здатності до критичного осмислення інформації як складової дослідницької компетентності психолога, є актуальним і важливим завданням сучасної медіаосвіти.

Ключові слова: критичне мислення, майбутні психологи, дослідницька діяльність психолога, дослідницька компетентність, медіаграмотність.

Постановка й обґрунтування актуальності проблеми. Проблема професійної підготовки компетентних фахівців-психологів останніми роками досить активно обговорюється у наукових та освітянських колах. У сучасних умовах, коли воєнна травматизація стала повсякденністю українського життя, відповідно змінюються й пріоритети у професійній підготовці майбутніх психологів, відтак має трансформуватися і медіаосвіта, особливо у контексті розвитку у студентів здатності до критичного осмислення інформації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання цієї проблеми. Серед вітчизняних дослідників у своїх роботах питання професійної підготовки майбутніх психологів піднімали Н. Антонова [1], Ю. Вінтюк [4], Т. Григоренко [5], О. Романовський [9-10] та ін. Вивчення можливостей медіаосвіти у процесі професійної підготовки майбутніх психологів та формування у студентів-психологів медіакомпетентності представлено у роботах Т. Пономаренко [8], А. Садикіної [11] та ін. Про нові виклики медіаосвіти та медіапсихології, пов'язані з війною, розмірковують у своїх статтях Л. Найдьонова [7], Н. Череповська [12] та ін., а також численні зарубіжні дослідники [13-15]).

Мета статті: представити досвід розвитку у студентів-психологів здатності до критичного аналізу інформації шляхом уведення спецкурсу «Дослідницька діяльність у роботі психолога» у зміст їх професійної підготовки.

Виклад основного матеріалу. Здійснений нами аналіз змісту навчальних планів підготовки майбутніх психологів, а також робочих програм відповідних дисциплін засвідчив, що розвиток у студентів-психологів основ медіаграмотності та здатності до критичного осмислення інформації відбувається, в першу чергу, під час вивчення таких дисциплін, як «Вступ до фаху», «Загальна психологія з практикумом», «Експериментальна психологія», «Методологія та методи психологічних досліджень» (бакалаврський рівень), «Методологія наукового дослідження» (магістерський рівень). Однак зміст цих дисциплін в цілому зорієнтований на те, щоб підготувати студентів до написання та захисту наукових робіт (курскових та дипломних).

Водночас важливим підґрунтям бакалаврської підготовки майбутнього психолога є спецкурси, спрямовані на розвиток академічної доброчесності студентів, медіаграмотності та академічної соціальної відповідальності, здатності до наукової творчості. Подальше вдосконалення професійної підготовки майбутніх психологів з метою розвитку їх дослідницької компетентності, в тому числі й формування у студентів-психологів здатності до критичного осмислення інформації, вбачаємо у розробці додаткових вибіркових дисциплін (спецкурсів), які наповнені специфічним матеріалом й відіграватимуть роль цілеспрямованого озброєння студентів спеціальними знаннями та уміннями.

З цією метою нами розроблений навчальний курс «Дослідницька діяльність у роботі психолога», який доцільно викладати на початковому рівні вищої освіти (у II семестрі I курсу). Він є важливим засобом професійної підготовки майбутніх психологів, оскільки зміст спецкурсу зорієнтований на формування у студентів дослідницької компетентності, наукового й критичного мислення, інтересу до майбутньої професії та дослідницької діяльності вже з початку навчання.

У процесі вивчення спецкурсу «Дослідницька діяльність психолога» використовуємо різні види інформаційних джерел:

- статті провідних фахівців у галузі психології у наукових і науково-методичних журналах та збірниках;
- психологічні сайти та блоги фахівців-психологів;
- науково-популярні статті та відео на сайті YouTube про психологічні дослідження, їх користь та популяризацію;
- художні фільми, в основі яких – образи психологів та проблемні ситуації, що виникають у їх професійній діяльності;
- відеозаписи до окремих тем онлайн-курсів, дотичних до тем навчальних занять тощо.

На заняттях зі спецкурсу «Дослідницька діяльність у роботі психолога» на прикладі науково-популярних текстів про психологію і

психологічні дослідження розвиваємо навички ставити запитання різних типів: відкриті, закриті, спірні. На практичні заняття добираємо тексти на психологічну тематику, а пізніше студенти самостійно вчать знаходити подібні. На їх прикладі вчимося розрізняти факти, судження й міркування автора тексту, доповнюємо їх відео на подібну тематику.

Цікавим прийомом є те, що студенти можуть самостійно відшукувати цікаві факти про відомих психологів, презентувати їх, а потім відбувається колективне обговорення. Доцільним є і проведення фактчекінгу біографій психологів, які студенти презентують на занятті. Чим більше відомо про історичну постать дослідника-психолога, тим ретельнішою й виваженішою має бути перевірка фактів його біографії.

Також семінарські та практичні заняття зі спецкурсу проводимо у вигляді тренінгів, на яких на конкретних прикладах текстів вчимо студентів читати критично, обдумувати прочитане, розуміти інформацію і конструювати аргументовані висловлювання на її основі, вести виважену наукову дискусію.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, як свідчить досвід використання різних способів розвитку здатності до критичного осмислення інформації у процесі вивчення спецкурсу «Дослідницька діяльність психолога», основним у цьому процесі є ознайомлення студентів із різними джерелами інформації на психологічну тематику та розвиток навичок роботи з ними, що водночас сприятиме формуванню у них дослідницької компетентності, наукового й критичного мислення, інтересу до майбутньої професії та дослідницької діяльності.

Зазначимо, що проблема розвитку медіаграмотності психолога як складової його професійної компетентності потребує подальшого наукового дослідження.

Джерела:

1. Антонова Н.О. Психологічні основи розвитку готовності до професійної діяльності психолога: монографія. Слов'янськ: Видавець Маторін Б.І., 2010. 561 с.

2. Вінтюк Ю. В. Професійна підготовка майбутніх психологів: проблема та її складові // Педагогіка і психологія професійної освіти. 2016. №3. С. 92-102.

3. Григоренко Т. В. Формування професійних компетентностей у психолога (спеціального, клінічного): дис. д-ра. філософії: 016. Київ, 2021. 237 с.

4. Найдьонова Л. Медіапсихологія війни як основа концептуальних трансформацій медіаосвіти: від медіатравми до травмаінформованих практик. Проблеми політичної психології, 12(26), 2022. С. 173-197. <https://doi.org/10.33120/popp-Vol26-Year2022-109>

5. Пономаренко Т. Особливості комунікативної медіакомпетентності сучасних психологів – студентів і практиків // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 12: Психологічні науки: зб. наук. праць. Київ: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2020. Вип. 12 (57). С. 90-100. [https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series12.2020.12\(57\).08](https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series12.2020.12(57).08)
6. Романовський О. Г. Упровадження інноваційних технологій у процесі фахової підготовки майбутніх психологів // Теорія і практика управління соціальними системами. 2012. № 3. С. 3-13.
7. Садикіна, А. С. Теоретичні засади формування в майбутніх психологів медіакомпетентності в контексті їхнього професіоналізму // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 5: Педагогічні науки: реалії та перспективи: зб. наук. праць. Київ: Видавничий дім «Гельветика», 2020. Вип. 78. С. 187-191. <https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series5.2020.78.40>
8. Череповська Н. І. Програма психосоціальної підтримки ветеранів війни за допомогою медіапсихологічних ресурсів // Проблеми політичної психології. 2017. Вип. 6. С. 119-132.
9. Abdalla, S.M., Cohen, G.H., Tamrakar, S., Koya, S.F., & Galea, S. Media Exposure and the Risk of Post-Traumatic Stress Disorder Following a Mass traumatic Event: An In-silico Experiment Front Psychiatry. Volume 12. 2021. <https://doi.org/10.3389/fpsyt.2021.674263>
10. Johnson R. J., Antonaccio O., Botchkovar E., Hobfoll S. E. War trauma and PTSD in Ukraine’s civilian population: Comparing urban-dwelling to internally displaced persons. Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology. 2022. 57, 1807–1816. <https://doi.org/10.1007/s00127-021-02176-9>
11. Su, Z., McDonnell, D., Cheshmehzangi, A., Bentley, B. L., Ahmad, J., Šegalo, S., da Veiga, C. P., & Xiang, Y.-T.. Media-Induced War Trauma Amid Conflicts in Ukraine. Perspectives on Psychological Science, 2022. <https://doi.org/10.1177/17456916221109609>

Abstract: *The article analyzes the possibilities of development of the ability of psychology students to critically interpret information as the basis of media literacy, gives specific examples of methodological techniques aimed at the development of critical thinking and research competence. A great attention is paid to case of using media texts in process of studying special course «Research activity of a psychologist»: their selection, analysis, creation of a presentation and collective discussion. It is concluded that the development of the ability to critically comprehend information as a component of the psychologist’s research competence is an urgent and important task of modern media education.*

Key words: *critical thinking, future psychologists, psychologist's research activity, research competence, media literacy.*

УДК 1:37.014.5:39

Заблоцький В.П.

*доктор філософських наук, професор
професор кафедри соціальної філософії, філософії освіти
та освітньої політики
Український державний університеті
імені Михайла Драгоманова
м. Київ, Україна*

ОБРАЗ ЗНАННЯ ЯК ОСНОВА ОСВІТНЬОГО СТРАТЕГІЄТВОРЕННЯ

Дослідження розглядає ключову роль стратегічного планування в соціальному розвитку, зокрема в контексті освітньої політики. Акцентується на необхідності чіткого визначення стратегій для досягнення далекосяжних цілей, забезпечення соціальної впорядкованості та передбачуваності. Важливість стратегічного планування зокрема зрозуміла в критичних умовах, таких як війна. В статті критикується нереалізований потенціал багатьох публічних стратегій та закликає до ґрунтовного підходу до формування стратегій, зокрема в освітній сфері, як моделі ефективного соціального розвитку.

Ключові слова: *стратегічне планування, соціальний розвиток, освітня політика, критичні умови, передбачуваність, впорядкованість, ефективність.*

1. Формування і реалізація стратегій – необхідна умова досягнення соціальними суб'єктами як далекосяжних бажаних цілей, так і надання впорядкованості спонтанним процесам і певної передбачуваності – непередбачуваному.

2. Чітко визначені стратегії (особливо освітні) надають можливість інтегруватися ("вбудуватися") людині до масштабних стратегій, узгоджуючи власну життєву стратегію та концепцію свого Я із стратегією розвитку громади, країни, міждержавних утворень (на кшталт ЄС) тощо

3. Нехтування елементарними вимогами стратегічного планування наочно виявляються за критичних умов війни, коли прикрі прорахунки держави змушені компенсувати волонтери. Але відсутність багаторічного мілітарного вишколу молоді (у школах та спортивно-тренувальних таборах) не можна компенсувати за кілька місяців.

4. Вочевидь, тривалий час стратегії створювалися як політичені маніфести, які нікого не зобов'язували ні до чого і носили факультативний і атрибутивний характер, не підкріплені відповідним бюджетним фінансуванням. За роки незалежності стоси нереалізованих (але оприлюднених) стратегій утворили цілий «депозитарій мрій» (в цілому – і Національної Мрії).

5. Саме тому і саме зараз освітнє стратегієтворення має виступати зразком плідності ґрунтового стратегієтворення, що формує далекоюжну лінію розвитку як власне освітньої галузі, так і суспільства в цілому (від рівня територіальної громади, локального суспільства – і до України в цілому як невід'ємної органічної частини європейської спільноти).

6. В центрі такого стратегієтворення стоїть цілісне знання, що складається з необхідно фундаментальних елементів. Вони утворюють певну ієрархію, і неухвага (неповага) до якогось одного елементу руйнує саму ідею ефективної стратегії.

7. По-перше, образ знання вимагає усвідомлення і бачення образу тієї людини, на виховання якої спрямовані зусилля як освітньої системи, так і тих ланок (рівнів) громадянського суспільства, повноцінним членом якого має виступати освічена людина як компетентний громадянин. Доводиться констатувати, що в цьому відношенні наші співгромадяни не виступають дієвими носіями громадянської свідомості і активності, спроможними на ділі боронити свої і чужі права. Відповідно, компетентний громадянин, що володіє усім арсеналом дієвих засобів легітимного захисту своєї особи, своїх прав і свобод – це мета освіти. Це – персоналізований фокус того, що має бути метою освіти. Відповідно, ми чітко розуміємо, якими знаннями та практичними навичками має володіти така вільна і самодостатня людина. Це – знання себе як носія і усвідомлення свободи, як найвищої цінності суспільства (згідно Конституції), знання меж, за які не може за ніяких обставин переступати влада і держава та ін. Знання свого суверенітету як носія чеснот і цінностей, спадкоємця минулих поколінь, надії нації і культури. Здавалося б, це усе – очевидні речі. Але тим дивніше виглядає брак психологічної освіти, скажімо, у середній школі.

8. Істотно важливо подолання тлумачення знання як тільки такого, що є чимось («про щось») усвідомленим, що співвідноситься із якимись явищами «реальності», як засвоєння результатів пізнання тощо. Емоційна складова знань є фундаментом раціональності (множинної раціональності!) і зовсім не запереченням останньої. Чуттєвість і чутливість, витонченість і медитативна заглибленість робить взагалі інтелектуальний інструментарій більш адекватним. Відповідно, емоційний досвід – елемент справжнього знання, що фатально недооцінюється європейською традицією освіти.

9. Образ сучасного знання – це адекватне розуміння того, яка освіта у сучасному світі є конкурентоспроможною. Тобто такою, що дозволяє якимось країнам перебувати в лідерах світового поступу, а носіям цієї освіти бути конкурентоспроможними на ярмарку праці і творчості. Очевидно, дедалі більше стає зрозумілим, що колишні уявлення про спеціалізовану освіту (із урочно-предметним поділом їх, як у школі, і кафедрально-факультетним, як у виші) повинні поступатися місцем знанню композитному, що ґрунтується на залученні різних здібностей, на плекання різних типів інтелекту. Великі ресурси національного виховання в цьому відношенні залучені вочевидь незадовільно. Скажімо, немає сумнівів, що образотворче мистецтво має викладатися в усіх класах середньої школи та на усіх факультетах усіх вищів без винятку.

10. Вже принаймні століття (насправді набагато довше) відчутно відбувається процес генералізації людської діяльності. Корисне і функціональне поєднується із художнім і естетичним. Метафорою цього процесу інтеграції виступає, скажімо дизайн у його широкому розумінні (дизайн технічний, дизайн одягу, дизайн ідейний тощо). Отже, компетентісна освіта, про яку багато і слушно говорять, має бути не тільки зорієнтована на реальне і досить жостке життя, але й прищеплювати смак до гармонії, добра і краси, без яких ніяке знання нічого не варте.

УДК 37.014

*Процька С.М., канд. пед. наук, доцент,
доцент кафедри соціальної філософії,
філософії освіти та освітньої політики
Навчально-наукового інституту філософії
та освітньої політики Українського*

державного університету імені Михайла Драгоманова

ОСВІТНЯ ПОЛІТИКА УКРАЇНИ З ПИТАНЬ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ ЗВО: ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ОНЛАЙН НАВЧАННЯ

У статті обґрунтовано практичні аспекти використання сервісів Google під час вивчення курсу "Освітня політика та лідерство" для студентів 2-го (магістерського) рівня вищої освіти в умовах інформатизації закладів вищої освіти; здійснено аналіз психолого-педагогічної літератури з проблематики та вплив сучасних цифрових технологій (інформаційно-комунікаційних технологій) на підготовку майбутнього магістра освітньої галузі у закладах вищої освіти, зокрема в Українському державному університеті імені Михайла Драгоманова.

***Ключові слова:** магістр освітніх, педагогічних наук; інформаційно-комунікаційні технології; сервіс Google Classroom.*

Постановка й обґрунтування актуальності проблеми. Формування професійних компетентностей майбутнього фахівця в умовах впровадження сучасних інформаційних технологій у практику освітнього процесу є одним з ключових пріоритетів розвитку педагогічної вищої освіти сучасної України. Так, стратегічно важливим напрямом в системі вищої освіти вважаємо, організацію та впровадження сервісів Google в освітнє середовище, які створюють нові можливості для реалізації особистісного потенціалу майбутнього магістра освітніх наук.

На основі аналізу психолого-педагогічної літератури виявлено, що в Україні надається належна увага дослідженню проблем інформатизації освіти, застосування в освітньому процесі навчальних закладів інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ). Проте дослідження проблем застосування сервісів Google для формування професійних компетентностей майбутнього магістра освітніх наук, в умовах інформатизації закладів вищої освіти (ЗВО) проводилися фрагментарно, що обґрунтовує актуальність їх здійснення з урахуванням сучасних викликів інформаційного суспільства [7; 9].

Аналіз наукових досліджень. Різні аспекти проблеми вдосконалення компетентнісного підходу, використання ІКТ у процесі професійної підготовки майбутніх учителів висвітлені в наукових працях вітчизняних та зарубіжних науковців, а саме: досліджували теоретичні й практичні аспекти використання ІКТ в освітньому процесі ЗВО – В. Биков, О. Глазунова, О. Глушак, М. Жалдак, О. Жильцов, Ю.

Жук, О. Колгатін, К. Колос, М. Лещенко, С. Литвинова, А. Манако, Н. Морзе, Ю. Носенко, О. Овчарук, Л. Петухова, О. Пінчук, О. Соколюк, Н. Сороко, О. Співаковський, Є. Співаковська-Ванденберг, О. Спирін, Ю. Триус, М. Шишкіна, А. Яцишин та інші.

Виклад основного матеріалу. Узагальнюючи точки зору вчених на сутнісні характеристики процесу формування інформаційного суспільства, поділяємо їх висновки про те, що ІКТ все більше проникають в різні сфери життя, науки, освіти, виробництва, що вимагає від фахівців відповідних знань та вмінь їх застосовувати [3].

Великі обсяги навчальної інформації спонукають до пошуку індивідуальних способів оволодіння новими видами діяльності, серед яких аналіз, добір, узагальнення інформації [1]. Навчальна діяльність сучасних студентів значною мірою визначається їх власною активністю в опануванні ІКТ, спирається на осмислене набуття набору професійних компетентностей, які необхідні для успішної самореалізації у майбутній професійній діяльності [4; 5].

Крім того, засоби і технології інформаційно-комунікаційних мереж, в тому числі Інтернет, утворюють комп'ютерно орієнтовану платформу освітнього процесу вивчення навчальних дисциплін у вищій школі [1; 4; 7].

Успішний досвід розв'язання проблеми застосування майбутніми магістрами галузі освіти Google сервісів у своїй фаховій підготовці є в Українському державному університеті імені Михайла Драгоманова. Зокрема, у процесі вивчення навчальної дисципліни (освітнього компонента) «Освітня політика та лідерство», під час проведення семінарських та практичних занять для студентів другого (магістерського) рівня вищої освіти, викладач для залучення всієї цільової аудиторії і при цьому швидкого оцінювання підготовки усіх студентів, використовує різні сервіси Google. Далі детальніше розглянемо застосунок Google Classroom [6; 7; 8].

Починаючи з березня 2020 року в умовах карантину під час пандемії, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2, викладачі кафедри соціальної філософії, філософії освіти та освітньої політики УДУ імені Михайла Драгоманова активно використовували можливості застосунку Google Classroom для створення електронних навчальних курсів дисциплін (рис. 1).

Свої корективи внесла повномасштабна війна в Україні (наступ Росії зруйнував плани кожного українця), коли було введено військовий стан: з 24 лютого 2022 року – значна частина викладачів та студентів УДУ імені Михайла Драгоманова була змушена змінити своє місце проживання (хтось виїхав за кордон, хтось в Україні переїхав в іншу область тощо) – відповідно для подальшої організації освітнього процесу та встановлення зв'язку зі студентами, на перший план вийшли

цифрові технології Google. Так як у всіх викладачів є корпоративна пошта Google, а студенти, маючи сучасні мобільні засоби зв'язку, також користуються поштами Google, застосунок Google Classroom став найдоступнішим [10].

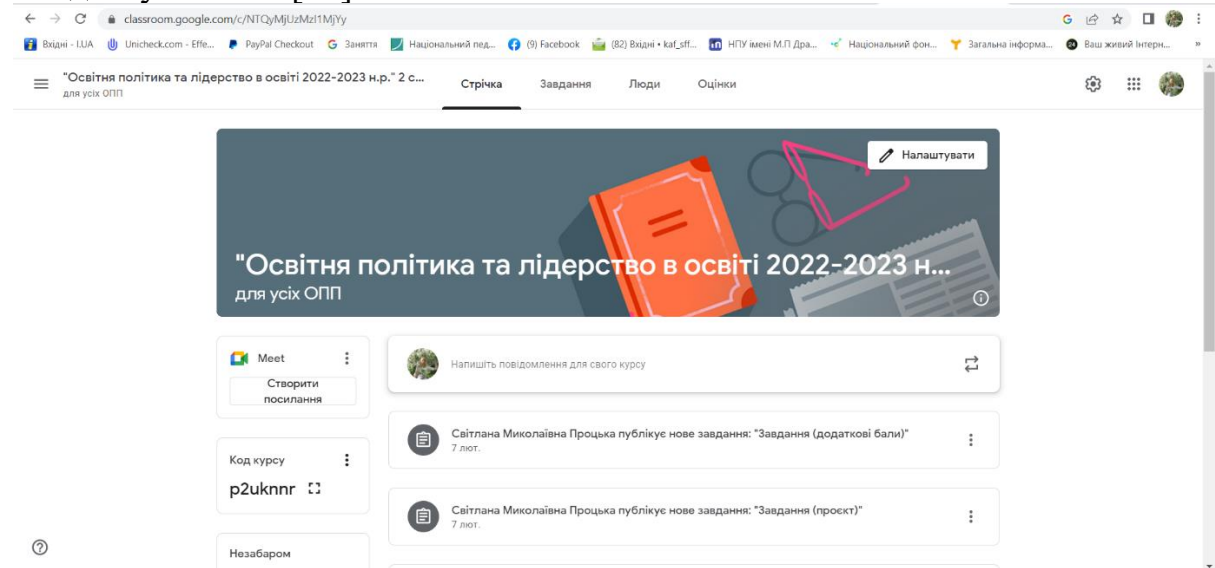

Рис. 1 Стартова сторінка електронного навчального курсу «Освітня політика та лідерство» в Google Classroom

В розділі «Завдання» – викладач відкрито розміщує всю необхідну інформацію зі своєї навчальної дисципліни (освітнього компоненту), яку вважає має засвоїти студент, опановуючи даний курс.

В розділі «Люди» – викладач має можливість залучати студентів до курсу, надіславши їм запрошення поштою або посилання на даний курс через різні соціальні мережі, контролювати кількість зареєстрованих студентів, а також за необхідності вилучати їх.

В розділі «Оцінки» – викладач проводить оцінювання практичних завдань. Тут він легко і доступно, з економією власного часу на перевірку та зведенням даних по кожному студенту, швидко отримує загальну картину освітніх результатів студентів. За необхідності, викладач також може відвідати індивідуальну сторінку кожного студента та оцінити його окремо [9; 10].

З вище сказаного можна зробити **висновок**, що враховуючи специфіку майбутньої професійної діяльності магістра освітніх, педагогічних наук важливо зазначити, що використання сервісів Google (наприклад, Google Classroom) створює для них на етапі набуття професії умови, важливі для формування їх індивідуальної освітньої траєкторії та надає новітні підходи до навчальної комунікації, співпраці та співробітництва. Отже, враховуючи результати цієї наукової розвідки, вважаємо, що цифровізація системи вищої освіти сприяє розвитку всієї галузі освіти вцілому.

Перспективною подальших досліджень вбачаємо у розробленні педагогічних умов здійснення моніторингу результатів цифровізації ЗВО.

Джерела:

1. Биков В.Ю. (2009). Моделі організаційних систем відкритої освіти : монографія. К. : Атіка.
2. Бобрицька В.І. (2011). Застосування інформаційно-комунікаційних технологій у вищій педагогічній освіті. *Педагогічна освіта: теорія і практика. Педагогіка. Психологія*. 16 (2). 35–39.
3. Бобрицька В.І. (2015). Освітня політика України у сфері інформатизації освіти. *Освітня політика: філософія, теорія, практика: монографія*. За ред. В. П. Андрущенко; Авт. кол. : В.П. Андрущенко, Б.І. Андрусин, В.І. Бобрицька, Р.М. Вернидуб та ін. (с. 273-316). К. : Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова.
4. Бобрицька В.І., Процька С.М. (2016). Комп'ютерно орієнтована освіта майбутніх філологів: навчально-методичний посібник для студентів ЗВО. Полтава: Скайтек.
5. Бобрицька В.І., Процька С.М. (2017). Формування професійних компетентностей майбутніх філологів засобами комп'ютерно орієнтованих технологій. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2 (58). 59–66. URL: <http://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/issue/view/87/showToc> doi: 10.33407/itlt.v58i2.1644
6. Бобрицька В.І., Процька С.М. (2019). Організаційно-педагогічні умови використання електронних навчальних курсів в освітньому процесі закладів вищої освіти України. *Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Педагогіка. Психологія: зб. наук. пр.* Київ: Вид-во Нац. авіац. ун-ту «НАУ-друк». 2 (15). 19–24. doi: 10.18372/2411-264x.15.14394
7. Процька, С. (2021). Використання сервісів Google під час вивчення курсу «Освітня політика». *Професіоналізм педагога: теоретичні й методичні аспекти*, 2(14), 144–154. <https://doi.org/10.31865/2414-9292.14.2021.236889> .
8. Bobrytska, V. I., Reva, T. D., Protska, S. M. & Chkhalo, O. M. (2020). Effectiveness and Stakeholders' Perceptions of the Integration of Automated E-Learning Courses into Vocational Education Programmes in Universities in Ukraine. *International Journal of Learning, Teaching, and Educational Research*, 19 (5), 27–46. doi: 10.26803/ijlter.19.5.3
9. Protska, S. (2022). Formation of IC-competence of the future master of educational and pedagogical sciences. *InterConf*, (99), 143-153. <https://doi.org/10.51582/interconf.19-20.02.2022.017>

10. Процька, С. (2023). Практичні аспекти формування ІК-компетентності майбутнього магістра освітньої галузі. *Scientific Collection «InterConf+»*, (31(147)), 184–191. <https://doi.org/10.51582/interconf.19-20.03.2023.020>

The article substantiates the practical aspects of using Google services during the study of the "Educational Policy and Leadership" course for students of the 2nd (master's) level of higher education in the conditions of informatization of higher education institutions; an analysis of psychological and pedagogical literature on the issue and the influence of modern digital technologies (information and communication technologies) on the preparation of the future master of education in higher education institutions, in particular at Mykhailo Drahomanov Ukrainian State University.

Key words: *master of educational, pedagogical sciences; information and communication technologies; Google Classroom service.*

УДК 37.014

Процька С. М., канд. пед. наук, доцент, доцент кафедри соціальної філософії, філософії освіти та освітньої політики Навчально-наукового інституту філософії та освітньої політики Українського державного університету імені Михайла Драгоманова

Аббасов А. К., студент групи ІмОПЗд Навчально-наукового інституту філософії та освітньої політики Українського державного університету імені Михайла Драгоманова, магістерська програма «Освітня політика»

ЗАКОНОДАВЧІ МЕХАНІЗМИ ПЛАНУВАННЯ Й РЕАЛІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ НА ЗАСАДАХ ЛІДЕРСТВА

У статті розкрито законодавчі механізми планування й реалізації освітньої політики України на засадах лідерства; здійснено аналіз нормативно-правових документів щодо реалізації освітньої політики України на засадах лідерства.

Ключові слова: *лідерство в освіті; освіта; освітня політика.*

Постановка й обґрунтування актуальності проблеми. Трансформаційні зміни в освіті України ставлять нові виклики для закладів освіти та потребують від керівництва швидкого реагування на зміни, зокрема однією із важливих умов забезпечення ефективного функціонування освітньої організації (установи) в сучасних умовах є оптимізація управління, тобто реалізації лідерських засад [7].

Аналіз наукових досліджень. Теоретичний аналіз психолого-педагогічної літератури виявив, що в Україні надається належна увага дослідженню проблеми освітньої політики України. Актуальні аспекти означених проблем висвітлено у працях В. Андрущенко, В. Бобрицької, Р. Вернидуба, В. Кременя, В. Савельєва та інших. Проте дослідження законодавчих механізмів планування й реалізації освітньої політики України на засадах лідерства, проводилися фрагментарно, що обґрунтовує актуальність їх здійснення наших наукових розвідок.

Виклад основного матеріалу. В нашому дослідженні ми суголосні з трактуванням В. Бобрицької дефініції «лідерство в освіті» – головним завданням лідерів у галузі освіти є розроблення ініціатив, активна участь у громадському обговоренні та реалізації реформаційних змін, упровадженні освітніх інновацій та ефективного управління змінами на законодавчому, виконавчому на інституційному рівнях планування й упровадження освітньої політики. Сильні лідерські компетенції вбачаються передумовою успішного виконання зазначених завдань. Лідерство розглядається як спроможність на особистому та організаційному рівні визначати та досягати цілей. Традиційні цінності, такі як ієрархія контролю, влада через посаду, парадигма підлеглих, поступово трансформуються у нові цінності лідерства в освітній політиці – відкритість, прозорість, результативність, ефективність, вплив через лідерство та управлінську культуру тощо [1; 6].

Зазначимо, що всі інноваційні зміни, передусім, залежать від освітньої політики, а саме створення необхідної нормативно-правової бази. Останніми роками було випущено ряд нормативних актів, призначенням яких є впровадження стандартів щодо реалізації освітньої політики України на засадах лідерства.

Далі у нашому дослідженні розглянемо нормативно-правові документи, що розкривають законодавчі механізми планування й реалізації освітньої політики України на засадах лідерства у таблиці 1.

Таблиця 1.

Назва документа	Рерормування	
	Стратегічні завдання та пріоритети	Шляхи реалізації
1	2	3

<p style="text-align: center;">ЗАКОН УКРАЇНИ "Про вищу освіту" (2014) [3]</p>	<p>встановлює основні правові, організаційні, фінансові засади функціонування системи вищої освіти, створює умови для посилення співпраці державних органів і бізнесу з закладами вищої освіти на принципах автономії закладів вищої освіти, поєднання освіти з наукою та виробництвом з метою підготовки конкурентоспроможного людського капіталу для високотехнологічного та інноваційного розвитку країни, самореалізації особистості, забезпечення потреб суспільства, ринку праці та держави у кваліфікованих фахівцях</p>	<p>Стаття 3. Державна політика у сфері вищої освіти</p> <p>2. Державна політика у сфері вищої освіти ґрунтується на принципах:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) сприяння сталому розвитку суспільства шляхом підготовки конкурентоспроможного людського капіталу та створення умов для освіти протягом життя; 1-1) сприяння утвердженню української національної та громадянської ідентичності, вихованню патріотизму, формуванню оборонної свідомості; 2) доступності вищої освіти; 3) незалежності здобуття вищої освіти від політичних партій, громадських і релігійних організацій (крім закладів вищої духовної освіти); 4) міжнародної інтеграції та інтеграції системи вищої освіти України у Європейській простір вищої освіти, за умови збереження і розвитку досягнень та прогресивних традицій національної вищої школи; 5) наступності процесу здобуття вищої освіти; 6) державної підтримки підготовки фахівців з вищою освітою для пріоритетних галузей економічної діяльності, напрямів фундаментальних і прикладних наукових досліджень, науково-педагогічної, мистецької та педагогічної діяльності; 7) державної підтримки освітньої, наукової, науково-технічної, мистецької та інноваційної діяльності університетів, академій, інститутів, коледжів, зокрема шляхом надання пільг із сплати податків, зборів та інших обов'язкових платежів закладам вищої освіти, що провадять таку діяльність; 8) сприяння здійсненню державно-приватного партнерства у сфері вищої освіти; 9) відкритості формування структури і обсягу освітньої та професійної підготовки фахівців з вищою освітою.
<p style="text-align: center;">ЗАКОН УКРАЇНИ "Про освіту" (2017) [2]</p>	<p>регулює суспільні відносини, що виникають у процесі реалізації конституційного права людини на освіту, прав та обов'язків фізичних і юридичних осіб, які беруть участь у реалізації цього права, а також визначає компетенцію державних органів та органів місцевого самоврядування у сфері освіти</p>	<p>Стаття 6. Засади державної політики у сфері освіти та принципи освітньої діяльності</p> <p>1. Засадами державної політики у сфері освіти та принципами освітньої діяльності є:</p> <ul style="list-style-type: none"> • людиноцентризм; • верховенство права; • забезпечення якості освіти та якості освітньої діяльності; • забезпечення рівного доступу до освіти без дискримінації за будь-якими ознаками, у тому числі за ознакою інвалідності; • розвиток інклюзивного освітнього середовища, у тому числі у закладах освіти, найбільш доступних і наближених до місця проживання осіб з особливими освітніми потребами; • забезпечення універсального дизайну та розумного пристосування; • науковий характер освіти;

		<ul style="list-style-type: none"> • різноманітність освіти; • цілісність і наступність системи освіти; • прозорість і публічність прийняття та виконання управлінських рішень; • відповідальність і підзвітність органів управління освітою та закладів освіти, інших суб'єктів освітньої діяльності перед суспільством; • інституційне відокремлення функцій контролю (нагляду) та функцій забезпечення діяльності закладів освіти; • інтеграція з ринком праці; • нерозривний зв'язок із світовою та національною історією, культурою, національними традиціями; • свобода у виборі видів, форм і темпу здобуття освіти, освітньої програми, закладу освіти, інших суб'єктів освітньої діяльності; • академічна добросовісність; • академічна свобода; • фінансова, академічна, кадрова та організаційна автономія закладів освіти у межах, визначених законом; • гуманізм; • демократизм; • єдність навчання, виховання та розвитку; • виховання патріотизму, поваги до культурних цінностей Українського народу, його історико-культурного надбання і традицій; • формування усвідомленої потреби в дотриманні Конституції та законів України, нетерпимості до їх порушення; • формування поваги до прав і свобод людини, нетерпимості до приниження її честі та гідності, фізичного або психологічного насильства, а також до дискримінації за будь-якими ознаками; • формування громадянської культури та культури демократії; • формування культури здорового способу життя, екологічної культури і дбайливого ставлення до довкілля; • невтручання політичних партій в освітній процес; • невтручання релігійних організацій в освітній процес (крім випадків, визначених цим Законом); • різнобічність та збалансованість інформації щодо політичних, світоглядних та релігійних питань; • державно-громадське управління; • державно-громадське партнерство; • державно-приватне партнерство; • сприяння навчанню впродовж життя; • інтеграція у міжнародний освітній та науковий простір;
--	--	--

		<ul style="list-style-type: none"> • нетерпимість до проявів корупції та хабарництва; • доступність для кожного громадянина всіх форм і типів освітніх послуг, що надаються державою.
Концепція «Нова українська школа» (2016) [5]	ключова реформа Міністерства освіти і науки. Головна мета – створити школу, в якій буде приємно навчатись і яка даватиме учням не тільки знання, як це відбувається зараз, а й уміння застосовувати їх у повсякденному житті	<ul style="list-style-type: none"> • вільне володіння державною мовою; • здатність спілкуватися рідною (у разі відмінності від державної) та іноземними мовами; • математична компетентність; • компетентності у галузі природничих наук, техніки і технологій; • інноваційність; • екологічна компетентність; • інформаційно-комунікаційна компетентність; • навчання впродовж життя; • громадянські та соціальні компетентності, пов'язані з ідеями демократії, справедливості, рівності, прав людини, добробуту та здорового способу життя, з усвідомленням рівних прав і можливостей; • культурна компетентність; • підприємливість та фінансова грамотність. <p>2. ПЕДАГОГІКА ПАРТНЕРСТВА Основні принципи цього підходу:</p> <ul style="list-style-type: none"> • повага до особистості; • доброзичливість і позитивне ставлення; • довіра у відносинах; • діалог – взаємодія – взаємоповага; • розподілене лідерство (проактивність, право вибору та відповідальність за нього, горизонтальність зв'язків); • принципи соціального партнерства (рівність сторін, добровільність прийняття зобов'язань, обов'язковість виконання домовленостей) <p>4. ОРІЄНТАЦІЯ НА УЧНЯ Нова українська школа буде працювати на засадах особистісно-орієнтованої моделі освіти. У рамках цієї моделі школа максимально враховує права дитини, її здібності, потреби та інтереси, на практиці реалізуючи принцип дитиноцентризму.</p>

На підставі вище викладеного можна зробити **висновок**, що розроблена низка законодавчих механізмів планування й реалізації освітньої політики України на засадах лідерства. Держава розглядає роль впровадження засад лідерства як невід'ємну складову сучасного розвитку освітньої галузі.

Перспективною подальших досліджень вбачаємо в обґрунтуванні рекомендації щодо практичного удосконалення освітньої політики України на засадах лідерства.

Джерела:

1. Бобрицька В.І. Проблема становлення поняттєво-категорійного апарату освітньої політики в структурі досліджень феномену сучасної освіти. Освітня політика: філософія, теорія, практика [монографія] / За ред. В.П. Андрущенко; Авт. кол. : В.П. Андрущенко, Б.І. Андрусишин, В.І. Бобрицька, Р.М. Вернидуб та ін. К. : Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2015. С. 109-143.
2. Закон України "Про освіту". URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.
3. Закон України "Про вищу освіту". URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.
4. Калашнікова С. Розвиток лідерського потенціалу сучасного університету: основи та інструменти: Навчальний посібник. К. : ДП «НВЦ «Пріоритети», 2016. 44 с.
5. Концепція «Нова українська школа». URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>
6. Освітня політика: філософія, теорія, практика [монографія] / За ред. В.П. Андрущенко; Авт. кол. : В.П. Андрущенко, Б.І. Андрусишин, В.І. Бобрицька, Р.М. Вернидуб, В.Л. Савельєв та ін. К. : Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2015. 484 с.
7. Освітнє лідерство: від теорії до практики : монографія / авт. кол. ; за наук. ред. В. Р. Міляєвої ; Київський університет імені Бориса Грінченка. Київ; Кривий Ріг: Вид. Р. А. Козлов, 2021. 296 с. URL: <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/36659> .
8. Процька С.М., Руденко А.В. Нормативно-правове забезпечення якості вищої освіти України за роки незалежності. *Гілея: науковий вісник* : [Матеріали III Всеукраїнської науково-практичної заочно-дистанційної конференції «Молода наука – 2022 : соціально-освітні розвідки», 27 квітня 2022 року]. Київ : «Видавництво «Гілея», 2022. Спецвипуск. С. 62-64.

The article reveals the legislative mechanisms of planning and implementation of the educational policy of Ukraine on the basis of leadership; an analysis of normative legal documents regarding the implementation of the educational policy of Ukraine based on the principles of leadership was carried out.

Keywords: leadership in education; education; educational policy.

Процька С. М., канд. пед. наук, доцент, доцент кафедри соціальної філософії, філософії освіти та освітньої політики Навчально-наукового інституту філософії та освітньої політики Українського державного університету імені Михайла Драгоманова

Бобильов Д. О., студент групи ІмОПд Навчально-наукового інституту філософії та освітньої політики Українського державного університету імені Михайла Драгоманова, магістерська програма «Освітня політика»

ОСВІТНЯ ПОЛІТИКА УКРАЇНИ З ПИТАНЬ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ПРОЯВАМ БУЛІНГУ В ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ: НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ПІДГРУНТЯ

У статті розкрито нормативно-правове підґрунтя освітньої політики України з питань запобігання та протидії проявам булінгу в закладах загальної середньої освіти; наведено приклади організацій в Україні, що протидіють булінгу.

***Ключові слова:** булінг; запобігання та протидія проявам булінгу; освітня політика.*

Постановка й обґрунтування актуальності проблеми. Свобода від насильства – одне з основних прав людини. Утім від різних форм насильства страждають як жінки, так і чоловіки, дівчата та хлопці. Факти насильства і жорстокості щодо дітей викликають особливе занепокоєння. Останнім часом у закладах освіти спостерігається зростання кількості випадків свідомого жорстокого ставлення старших і сильніших учнів до менших і слабших членів шкільного колективу. Тривожною тенденцією для сучасного дитячого середовища стає булінг (цькування). Насильство завдає хлопцям та дівчатам тяжких травм, фізичних і моральних, які мають згубні наслідки для їхнього подальшого психосоціального благополуччя [4].

Аналіз наукових досліджень. Основу сучасних досліджень з питань розвитку освітньої політики України складають праці В. Андрущенка, В. Бобрицької, Р. Вернидуба, В. Савельєва та інших. Проблемою булінгу в закладах загальної середньої освіти займалися Алексеєнко Г., Коваль Г., Кормило О., Костюк О., Лесько Н., Сидорук І. та ін. Проте дослідження нормативно-правового підґрунтя освітньої політики України з питань запобігання та протидії проявам булінгу в закладах загальної середньої освіти, проводилися фрагментарно, що обґрунтовує актуальність їх здійснення наших наукових розвідок.

Виклад основного матеріалу. Для розкриття сутнісного змісту дослідження, розглянемо різні тлумачення базового поняття «булінг».

Поняття «булінг» походить від дієслова «to bully», що перекладається як «залякування, цькування». Кембриджський словник англійської мови це дієслово тлумачить так: «ображати, залякувати когось, хто є меншим чи менш впливовим»; «примушувати іншу особу до небажаних дій» [1].

Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню)» розширює поняття булінгу, що визначається діями або бездіяльністю всіх учасників освітнього процесу. Тобто коло суб'єктів розширено: не лише дошкільнята, учні, школярі, а й студенти закладів професійно-технічної й вищої освіти, педагоги дитсадків, шкіл, закладів вищої освіти та всі учасники освітнього процесу й батьки. Також Закон включає в поняття булінгу випадки економічного та сексуального насильства, насильство із застосуванням засобів електронних комунікацій. Зокрема, булінгом є також насилля проти неповнолітніх чи малолітніх осіб або насилля, вчинене ними стосовно інших учасників освітнього процесу, внаслідок чого завдано шкоди психічному здоров'ю, а в деяких випадках аж фізичному [3].

Зміни щодо протидії булінгу внесені в Закон «Про освіту», де визначено права та обов'язки всіх учасників освітнього процесу, та в Кодекс України про адміністративні правопорушення. Останній регулює адміністративну відповідальність учасників булінгу у вигляді штрафів та виправних робіт [1; 2].

Нормативно-правове підґрунтя освітньої політики України з питань запобігання та протидії проявам булінгу в закладах загальної середньої освіти представлено на рис. 1.

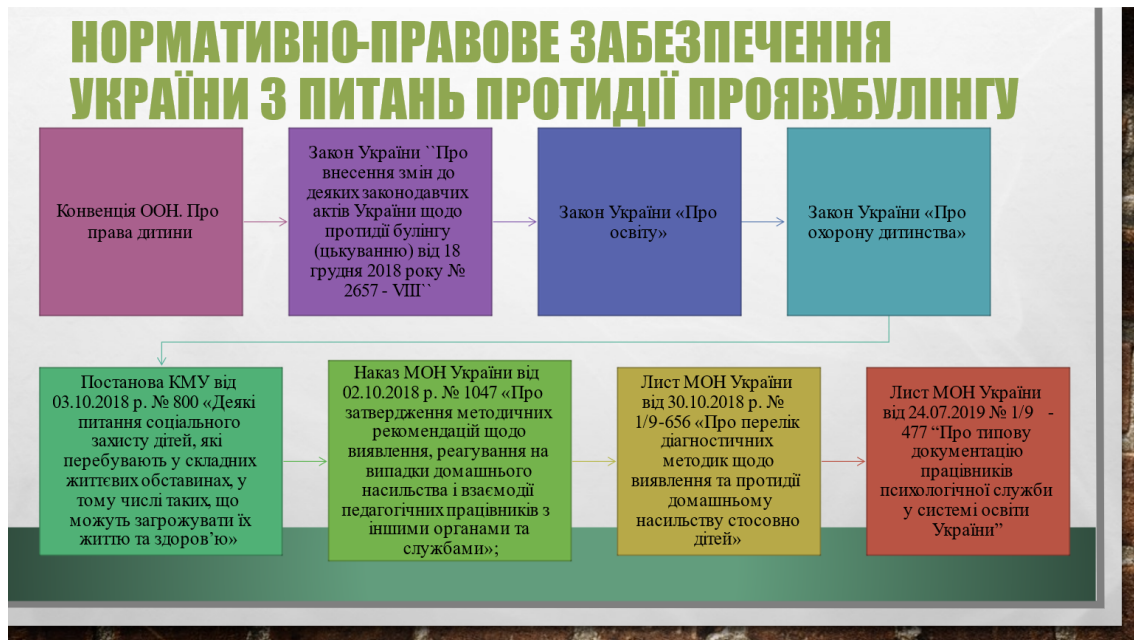

Рис. 1. Нормативно-правове підґрунтя освітньої політики України з питань запобігання та протидії проявам булінгу в закладах загальної середньої освіти.

На сайті МОН України зазначено ряд організацій, які займаються проблемами булінгу (рис. 2).

ОРГАНІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ, ЩО ПРОТИДІЮТЬ БУЛІНГУ

Організації які займаються проблемами булінгу в Україні	Тематика
UNICEF	Інформування батьків та дітей про булінг та протидія йому
Благодійний фонд "Kiddo"	Протидія булінгу
Громадська організація "Студена"	Недискримінаційне навчання
Український інститут дослідження екстремізму	Дитяче насилья
ЖІНОЧИЙ КОНСОРЦІУМ УКРАЇНИ	Попередження та подолання насильства в дитячому середовищі
Український фонд "Благополуччя дітей"	Вчить дитину захищати себе
Міжнародний жіночий правозахисний центр "Ла Страда-Україна"	Протидія насильству в сім'ї та школі
Docudays UA	Кампанія проти кібербулінгу
StopSexting	Захист дітей від сексуального насилья в інтернеті
Громадська організація "Всеукраїнське об'єднання протидії булінгу! Мої безпечні друзі" «My safety friends»	Мобільний додаток для дітей проти #БУЛІНГУ під назвою «My safety friends» (Мої безпечні друзі)- чат з психологом (в т.ч. анонімний)
Громадська організація "Безпечний світ"	Правоосвітництво, профілактика і протидія булінгу, проведення тренінгів з дитячої безпеки

Рис. 2. Організації, які займаються проблемами булінгу в Україні

На підставі вище викладеного можна зробити **висновок**, що проблема освітньої політики України з питань запобігання та протидії проявам булінгу в закладах загальної середньої освіти є актуальною та

потребує широкого спектру досліджень як теоретичних, зокрема розробок законодавчих механізмів, так і практичних – методик реалізації тощо. В усьому світі ця проблема займає одну з головних позицій у стратегіях реформування галузі освіти.

Перспективною подальших досліджень вбачаємо в обґрунтуванні законодавчих механізмів запобігання та протидії проявам булінгу в Україні.

Джерела:

1. Булінг: причини явища та його профілактика в школі. URL: <https://osvita.ua/school/method/83083/>
2. Закон України "Про освіту". URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.
3. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню)». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-19#Text>.
4. Запобігання та протидія проявам насильства: діяльність закладів освіти. Навчально-методичний посібник/ Андрєєнкова В.Л., Байдик В.В., Войцях Т.В., Калашник О.А. та ін. К.: ФОП Нічога С.О. 2020. 196 с.
5. Освітня політика: філософія, теорія, практика [монографія] / За ред. В.П. Андрущенко; Авт. кол. : В.П. Андрущенко, Б.І. Андрусишин, В.І. Бобрицька, Р.М. Вернидуб, В.Л. Савельєв та ін. К. : Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2015. 484 с.

The article discloses the normative and legal basis of the educational policy of Ukraine on the issues of prevention and countermeasures against manifestations of bullying in institutions of general secondary education; examples of organizations in Ukraine that oppose bullying are given.

Keywords: *bullying; prevention and countermeasures against manifestations of bullying; educational policy.*

УДК 37.014.5:39(477)

Гриців Т.Г.

кандидат педагогічних наук
старший викладач
ЧННПБ Західноукраїнського
національного університету
м. Чортків Тернопільська обл.

Вонітова Н.Д.

директорка ЗДО №118 м. Львів

ІДЕЯ ПОВЕРНЕННЯ ДО ДУХОВНОСТІ НА ОСНОВІ НАРОДОЗНАВЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ УКРАЇНИ: ОСВІТНІЙ ТА СОЦІАЛЬНИЙ ПРОСТІР

У статті обґрунтовано філософське вчення про народну педагогіку як мудрість народну та духовні пріоритети в соціальному та освітньому просторі. Актуалізується необхідність введення в освітній процес національно спрямованої освітньої програми на основі народної педагогіки. Окреслено окремі аспекти «Концепції національного відродження» та основні компоненти духовності українського народу.

Ключові слова: філософія буття українського народу, духовність, народна педагогіка, народознавча програма, «Концепція національного відродження».

Україна, здобувши незалежність, не змогла розв'язати низку невідкладних завдань, які б сприяли розвитку і розбудові державності країни, а саме – не зуміла змінити систему, побудовану на матеріалістичному вченні, на основі якої будувалися моделі управління у всіх сферах діяльності.

Актуальні проблеми досліджувалися соціологами, за даними яких найбільш болючою для більшості українців є війна на Сході (51, 3%), зростання цін (37%), низький рівень зарплат чи пенсій (36%), безробіття (27, 1%), високі комунальні тарифи (26, 9%). Значна частина населення віднесла до найактуальніших проблем корупцію в центральній владі (22,9%) та проблеми медицини (22,9%). Також українців турбують соціальне розшарування (14,5%), корупція у судах, поліції, прокуратурі (12,1%) та високий рівень злочинності (11,4%).

Про це йдеться в дослідженні чотирьох провідних соціологічних компаній України: SOCIS, КМІС, Рейтинг і Центру Разумкова, проведеному за підтримки Комітету виборців України.

Та корінь зла проріс значно глибше. Через руйнування сформованого віками способу життя українського народу, який

виражався найперше у всіх сферах буття унікальною духовністю, аналогів якої немає в світі, і сталося падіння моралі, повна дисгармонія у всіх сферах суспільного життя, у взаємовідносинах людини і Бога, її зв'язок з духовним праначалом, людини і Всесвіту, людини і природи, людини і людини, людини і суспільства.

Саме радянська система управління всіма способами намагалася знівелювати цінність народної мудрості (світло у душах предків), яка була життєзберігальною у його способі життя, і саме в тому проміжку часу гасила окремі жевріючі вогники людських душ, які зберігали ще те світло і змогли би його передавати з покоління в покоління. Саме віра в Бога була рушійною силою всесвітніх і державотворчих процесів і гармонізувала людське суспільство, яке зійшовши з духовних орієнтирів, пішло неправильним шляхом розвитку, що привело до руїни.

Бездуховні керманічі, наверху суспільної піраміди, керувалися «кодексом будівника комунізму», де було використано християнські цінності, але заборонено віру у Бога, створив антирелігію. Саме антирелігія спричинила занепад духовності, що привело до загального занепаду в цілому.

Така атеїстична система вразила українців у саме серце. Стався болючий надлам, а стремління до прекрасного, чистота душі, безперервність роду, звичаї і традиції замулилися новим, надуманим вченням.

Історичний поступ людства демонструє, що культурні ідентичності відіграють надзвичайно важливу роль у людському бутті, а відтак і в політиці [4 с.17].

Цілеспрямована система впливу радянської державної політики нищила в українців самотність, мову, культуру, духовність. Нам залишився невтішний спадок: зневажена старість, деградоване суспільство, знівечені людські долі, забруднена природа.

Тому «Справжні політичні зміни повинні бути духовними. Справжня духовна практика повинна бути політичною»[5].

Духовне сприйняття дійсності – це відчуття на рівні свідомості зв'язку між проявленим світом (видимим) та духовним (невидимим). Виміром духовного світу є гармонія, яка відображається в життєвих реаліях і дає розвиток на добротворення у суспільстві.

І такий духовний потенціал зберігся у традиційній основі буття українського народу, який тримав його у цілісності усі віки і не дав піти в небуття. Саме на українському традиційному ґрунті проросли такі родові дерева, які зуміли зберегти світло віків і, давши добрі плоди – духовних провідників, змогли пов'язати ниточкою зв'язку покоління і вистояти у час руїни.

Той згусток народної енергії скеровує до розуміння Істини, що потрібно жити за Законами Творця в Любові, як вищому прояві

духовності, і відкриває потенціал духовності українського народу, відроджуючи українця-творця.

Тому назріла необхідність створення національно спрямованої освітньої програми виховання високодуховної особистості на ґрунті духовного народознавчо-просвітницького потенціалу України з метою осмислення українською дитиною себе свідомим громадянином України, з яскраво вираженими національною самосвідомістю та національно-культурною ідентичністю [1, с.117].

Аспекти проблеми: недостатньо вивченими на сьогодні є духовні пріоритети розвитку національно спрямованої освіти.

Мета статті: осмислити філософію буття українського народу і обґрунтувати шляхи повернення до духовності на основі народознавчого потенціалу України.

Завдання статті: на основі філософії українського народу, як любові до народної мудрості, сприяти розвитку Школи національного відродження; ввести в дію досвід народу, начепившись на родовий корінь предків; сприяти впровадженню програми «Народознавство в дії», згідно «Концепції національного відродження» (садок-школа).

У реальному світі визнано, що змінам у зовнішньому світі передують внутрішня робота душі, що дозволяє видобути описану вище могутню силу Любові – Божественне начало.

Тому вирішення будь-якої проблеми у суспільстві бере початок із переосмислення дійсності у духовному ключі.

«...Нам потрібно запобігти забрудненню нашого навколишнього середовища, але спочатку ми повинні викоринити наш спосіб мислення, що передусім відокремлює нас від природи. Нам потрібно боротися проти війни, але як ми можемо скерувати до миру ворожі нації, якщо не можемо навіть вирішити невеликі конфлікти з нашими друзями, родиною чи сусідами? Ми говоримо про економічну нерівність, але невже ми не піддаємося способу мислення, який ставить матерію над цінностями, зиски над братерством?»[6].

Отже, на рівні свідомості народу, нації мають статися переміни, де духовні цінності ставитимуться вище матеріальних.

Так ідею та основоположні теоретичні принципи Української духовної республіки розробив український письменник Олесь Бердник у поетично-філософській праці «Свята Україна» [2].

Олесь Бердник велику увагу приділив духовній єдності українців, яка полягає у способі життя, що визначає правдивість їх віри. Віра – це жити по совісті, а так жив український народ усі віки і своїм способом життя утверджував справжню духовність. Наявність такої духовності

єднала українців і на часі в сьогодні, що є можливим усунути партійні, ідеологічні і конфесійні суперечності.

«Ми – Українці – стверджуємо: НАЦІЯ, НАРОД, – це НЕПОВТОРНИЙ ЖИВИЙ ДУХ БУТТЯ, який дає кожній індивідуальності проявити свою суть в слові, мислі, дії, почутті, любові, в подвигу, в пізнанні, в духові всеохоплення.

Виходячи з цього, ми починаємо розуміти відносність і навіть негативне значення держав для правдивого розвитку народів, оскільки навіть національна держава має в основі свого життя економічно-політичні підвалини, що автоматично визначають суть духовного шляху, спотворюючи його у відповідності з функціональними інтересами зовнішнього світу.

Навіть національні держави легко зраджують традиції народу, мову, культуру задля прагматичних інтересів повсякдення» [2, с.28].

Якщо Україна обере шлях гармонізації, одухотворення всіх сфер життя, консолідації сил культури, науки, духовності, то за нею підуть інші народи, відбудеться формування Братства Духовних Республік Землі. Проголошення Української духовної республіки відбулося 16 грудня 1989 в Києві.

Тому справжні соціальні зміни завжди починаються зі змін в особистості.

Значну увагу потрібно приділити цілісному вихованню, щоб особистість зуміла в процесі свого духовного розвитку, інтелектуально осмислити її призначення в соціумі і в державі. Вона має носити в собі закон служіння в громаді, формувати поняття – громада і я, що я зробив для громади – виховувати громадянську відповідальність. Вісью громадянського виховання має стати ідея служіння народу, бо засилля споживчих інтересів, які ми підживили радянською системою освіти, девізом якої було «все найкраще дітям», сформувало байдужість і свідомість виключно у матеріальному вимірі.

А духовність дає протилежний виховний ідеал, де пріоритетним є сформувати – формацію форматорів, які як носіїв духовних цінностей безкорисливо уміють служити громаді не порушуючи гармонії Всесвіту.

Кожна людина народжується на своєму родовому дереві, де коренева основа дає відповідне живлення, яке напрацьоване віками і наділяє властивими лише їй вродженими здібностями, які протягом благочестивого способу життя розкривають зростання потенціалу. Згідно такого підходу, кожен може удосконалювати свої можливості і стати успішним у житті, не зациклюючись на матеріалізмі. Таку

формотворчу функцію виконує процес виховання, що передає народний досвід людині і допомагає їй у житті робити вибір.

Вибір людини залежить від розуміння її відповідальності перед громадою, де у свідомості має бути чітке розмежування між добром і злом.

І щоб зробити вибір свідомим і корисним для суспільства, громади, потрібне розуміння доброї дії на гармонізацію суспільства і неправильних дій, що приводять до руйнації.

Отже, добробут держави прямо пропорційний духовним пріоритетам.

Рухієм позитивних перемін має стати освіта, адже значення її – «виводити або витягувати» має латинське слово «**educere**», від якого походить англійський відповідник слова освіта (education).

Це передбачає, що початкове прагнення освіти виявити найкраще, що є всередині дитини і розвинути це.

Сучасна філософія освіти, згідно нової програми, ставить інші завдання, які мають важливий виховний зміст, зокрема, сформувати світогляд людини, яка, отримавши знання, буде прагнути досягнути культурний розвиток нації задля досягнення високих цілей.

Тому в освітній процес треба закласти ідею розвитку на основі духовного потенціалу народу. У світі, в якому все більше протистоянь, можливо, саме освіта, яка єднає людину з людиною, єднає людину з природою, гармонізує тіло та душу і є відповіддю на запити сьогодення – як вийти з суспільної кризи.

На тлі багатьох проблем, які ставить перед нами третє тисячоліття, освіта є тією необхідною ланкою, що надає людству можливість рухатись вперед до ідеалів Добра. Зараз на часі не лише проблеми екології навколишнього середовища, а й в першу чергу – екологія людської душі. Найбільша проблема не лише освітніх закладів, але суспільства в цілому – розвиток високодуховної особистості.

Більшість концепцій усе ще заповнена або традиційними основами радянської педагогіки, або навіть псевдомодерними інноваціями чужинського штучного дерева з гарним оздобленням, але без плоду.

З огляду на наявність таких проблем, наше сучасне суспільство потребує невідкладної духовної «терапії». Тому держава і взяла курс на відродження й розбудову національної системи освіти, відродження гуманістичної школи, наповненої добротою, увагою та повагою до дитини, вірою в її можливості. Маємо відродити почерез високодуховні цінності народної педагогіки дитячу душу, виховати нову людину на

ґрунті духовного, народознавчо-просвітницького потенціалу України як основи виховної моделі – Школи національного відродження.

Ідею створення Школи національного відродження подала Г. Маковій.

«Філософія» етимологічно означає «любов до мудрості», а мудрість народу закорінена у геокультурі народу, на ґрунті якого вироста людина? Кожна людина має своє коріння і залежить від нього. Приймавши, сприйнявши, «нащепившись до цього коріння», ми відродимо дерево роду українського. Життя предків було побудовано згідно циклів календарної обрядовості – координати розбудови світобудови. Тому варто повернутися лицем до першооснови, впустити в душу велике світло позитиву предків – і заб'є, запульсує у прагненні любові, злагоди храмова висота душі.

Тому освітніми пріоритетами Школи духовного-національного відродження є «нащеплення дитини до родового кореня предків» – як головна умова, яка, як ніщо інше, може стати основною рушійною силою відродження української нації. Адже дух українства – це дух гармонії з усім оточуючим, доброзичливе, поважне ставлення до ближнього. Починаючи від колиски, кожен день, кожне свято, кожне дійство оповивалося розмаїттям пісенного мелосу, в усьому повагу мало ЙОГО ВЕЛИЧНІСТЬ СЛОВО. У наших предків були викристалізовані віками ціннісні орієнтири, де все звірялося за Законом Всесвіту.

Ми вже пробували жити, відкинувши тисячолітній досвід народу! Чи не звідси усі наші біди, хвороби, незгоди, розлад у сім'ї та державі.

Здорова дитина народжується з прагненням до Істини, Добра і Краси. І тому одне із завдань педагога – словом, діями запалювати в душах наших дітей добро, милосердя, очищати їх від бруду нещирості, скверни, формувати здоровий спосіб життя, прищеплювати почуття національної гідності та любові до Батьківщини, до всього рідного і неповторного, що складає незрівнянне багатство нашого краю. Ми маємо стати тою живильною основою сонця – вчасно зігріти, вміло і достатньо підлити, щоб воно зросло. Тоді стихії **проходитимуть** мимо, бо, де любов і світло – там тепло і затишно.

На сьогодні необхідно створити раціональні шляхи забезпечення комфортного входження дитини в культурно-освітній простір з метою національної ідентифікації, де б у дитини формувалася система національних та морально-духовних цінностей.

Одним із головних завдань сучасної освіти є створення такої системи ОСВІТИ, яка б забезпечувала розвиток кожної дитини відповідно до нахилів, інтересів, можливостей. Для реалізації цього

завдання необхідне подолання старих пріоритетів педагогічного мислення, встановлення якісно інших об'єктивно-суб'єктивних стосунків у освітньому процесі, де центральним є виховання особистості на основі високодуховних цінностей.

Саме освіті належить вирішальна роль у вихованні нової людини на ґрунті духовного, народознавчо-просвітницького потенціалу України як основи виховної моделі – Школи національного відродження.

На сьогодні схвалена програма «Народознавство в дії»[3], згідно з вимогами Державного стандарту, як курс за вибором для освітнього простору України, яка ставить акцент на духовно-моральну складову. Вона має беззаперечний вплив на виховання високодуховної особистості на основі виховної практики народу і потенціал для формування у здобувачів освіти на ґрунті народознавства певних ціннісних ставлень та ключових компетентностей.

Наукова новизна розробленої програми полягає у систематизації, узагальненні народно-педагогічного досвіду українського народу, якому властиве духовне сприйняття світу в своєму етнічному самовияві, що проходили через усі віхи його життя і взаємообумовлювалися календарною обрядовістю.

У відповідності до програми «Народознавство в дії» розроблена «Концепція національного відродження».

Актуальність та доцільність наукового пошуку обумовлена Концепцією реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року спрямованої на створення школи, в якій буде приємно навчатись і яка даватиме учням не тільки знання, як це відбувається зараз, а й уміння застосовувати їх у повсякденному житті.

«Концепція національного відродження» спрямована на своєчасне використання потенційних неповторних можливостей розвитку кожної дитини, формування національно свідомої особистості на засадах народної педагогіки, яка стала першоосновою наукової педагогіки.

Реалії сьогодення свідчать, що без докорінної перебудови освітнього процесу у навчальних закладах України, без опори на високодуховні цінності народного виховання, яке віками зберігалось і застосовувалось нашими предками, без опори на споконвічні традиції виховання, ми будемо відламанною гілкою родоводу і все далі і далі будемо втрачати духовність у наших дітей.

Тому на сучасному етапі розвитку суспільства вивчення обрядів, звичаїв, традицій предків у навчальних закладах є актуальною потребою дидактики, потребою духовного відродження української нації.

А поки не відродимо віками випробуване, створене нашими предками, порожнеча в душах дітей заповнюватиметься тільки прагненням до розваг і матеріальних благ.

«Концепція національного відродження» визначає пріоритети розвитку всіх компонентів духовності рідного народу у процесі реалізації національно спрямованої освіти на основі народознавчого потенціалу України.

Всі компоненти духовності українського народу, як і його матеріальної культури, становлять національні цінності, які є серцевиною освіти і виховання. Матеріальні та духовні надбання пізнаються, шануються і примножуються працею рук, зусиллям мозку і енергією серця, теплотою і багатством душі кожного вихованця – господаря своєї долі, діяча історії і культури рідного народу. Рідна народна і професійна культура, наука, духовність становлять основний національний зміст освіти і виховання підростаючих поколінь.

У процесі реалізації національного виховання формується така система основних компонентів духовності рідного народу: національна психологія, національно-культурна ідентичність, національна свідомість і самосвідомість, національний характер і темперамент, національний спосіб мислення, народна мораль, етика, народна естетика, народна правосвідомість, національний світогляд, національна філософія, національна ідеологія, національний ідеал.

Реалізація нової «Концепції національного відродження» та народознавчої програми, яка ґрунтується на основі глибинних витоків народної педагогіки українського народу, мають стати в освітньому процесі основою національного відродження української нації.

І на завершення із творчості П. Куліша «Чорна рада»: ...на ознаку того, що коли б ні в однім городі і ні в однім селі не знайшлося уже живого зерна до засіву національної ниви, то рука Божа знайде ще його в хуторах і широко позасіває навіть і жидівське поле на Вкраїні, не тільки те, що підлягає нашим перевертням.

Спасибі Богу, що города і села на Україні не сплять і здоровим зерном не оскуділи».

То, щоб не було «чорної ради», потрібно повертатися до витоків та джерел нашого легендарного буття.

Джерела:

1. Гриців Т. Г. Духовний вектор соціально-культурної парадигми національної освіти. *Постпандемічний розвиток суспільства: економічні, соціальні та психологічні аспекти*: моногр. / за ред. канд. екон. наук, доц. Н. Є. Кульчицької. Чортків: ЗУНУ, 2022. С.102-115.
2. Олесь Бердник Свята Україна: есеї і листи/упор. Б. Арей. Торонто, Балтимор: Українське Видавництво СМОЛОСКИП ім. В. Симоненка, 1980. 206.с

3. Програма «Народознавство в дії»(1-4 кл.) (авт. Вонітова Н., Гриців Т.) № 2.0130 -2022 Режим доступу : <https://docs.google.com/spreadsheets/d/1naji5evqns8bjx02T5heQCBMb3PAgdNa/edit#gid=1405816032>
4. Розвиток громадянського суспільства в Україні: минуле, сучасність, перспективи: колективна монографія/за заг. ред. О. М. Руденко, С. В. Штурхецького. Острог: ІГСУ, Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2014. 328 с. – (Серія: «Громадянське суспільство», Вип. 7)
5. Salzberg, Sharon. Williams, Rev Angel Kyodo. Love Everyone: A Guide for Spiritual Activists. Lion's Roar: Buddhist Wisdom for Our Time. <https://www.lionsroar.com/love-everyone-a-guide-for-spiritual-activists/>
6. Sommer, Gilad. Philosophical Activism: For Best Results Start at the Root. <https://library.acropolis.org/philosophical-activism-for-best-results-start-at-the-root/>

The article substantiates the philosophical doctrine of folk pedagogy as folk wisdom and spiritual priorities in social and educational space. The need to introduce a nationally oriented educational program based on folk pedagogy into the educational process is being updated. Certain aspects of the «Concept of National Revival» and the main components of the spirituality of the Ukrainian people are outlined.

Keywords: *philosophy of life of the Ukrainian people, spirituality, folk pedagogy, ethnographic program, "Concept of National Revival".*

УДК 378.091.12.011.3:004

Шнотя Т.В.,
викладачка кафедри професійної освіти
УДУ імені Михайла Драгоманова

ІНФОРМАЦІЙНО-ТЕХНОЛОГІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОФЕСІЙНО-МЕТРИЧНОГО РЕНОМЕ ВИКЛАДАЧІВ ЗВО

Анотація: запропоновано авторське тлумачення поняття «професійно-метричне реноме викладачів ЗВО» та структури його семантичних складових, здійснено контент-аналіз останніх публікацій у галузі соціометрії, кваліметрії, наукометрії, кіберметрії. Визначено потенційні можливості комплектації інформаційно-технологічного забезпечення професійно-метричне реноме викладачів ЗВО.

Ключові слова: *заклади вищої освіти, якість освіти та наукових досліджень, кваліметрія, соціометрія, наукометрія, кіберметрія,*

інформаційно-технологічне забезпечення, засоби, ресурси, інструменти, професійно-метричне реноме.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Наукова проблема формування професійно-метричної репутації та образу, позиції та дислокації, статусу та реноме викладачів закладу вищої освіти (далі – ЗВО) актуалізується у зв'язку зі встановленням відповідності його кваліфікаційного рівня, характеристики та ступеня сучасним вимогам правового та технічного регулювання (процедур ліцензування, акредитації, стандартизації та сертифікації) кваліметрії (контролю, моніторингу, аудиту, паспортизації об'єктів у системі управління якістю в сфері освіти, науки й інноватики, суб'єктів та суб'єкт-суб'єктних відносин в сфері якості й безпеки життєдіяльності, професійної діяльності й розвитку на принципах людино- та природоцентризму, академічної етики та доброчесності), енвайронметрії (екологічного контролю та нагляду, моніторингу, управління, моделювання та прогнозування стану й розвитку природних та антропогенно змінених систем – соціальноекологічних, соціальних, біосоціальних урбосфери, техносфери, агросфери, біосфери та геосфер), соціометрії (структури міжособових взаємин, діагностики та класифікації тенденцій та закономірностей соціальних процесів та явищ; соціального моніторингу різночинних категорій груп, їх зв'язків у ієрархії соціуму; ідентифікація соціальних ролей, проектування персональних і групових соціограм, соціальних інтересів вподобань та антипатій), наукометрії (оцінювання та експертизи продуктивності наукової діяльності та її інформаційних результатів; інфометрія наукової комунікації; академічний контроль видавцями та дослідними установами, статистика структури науково-дослідних робіт, динаміка, інтенсивність та векторизація процесів дослідження, ідентифікація наукових посилянь та цитувань, інформатизація та цифровізація наукових надбань, їх архівування та бібліографія; формування потенціалу наукових доробків наукознавства – бібліометрії, кіберметрії, вебометрії, альтметрії, політикометрії, медіаметрії) у процесі самоосвіти та самоменеджменту, здобуття кваліфікацій, перекваліфікації, підвищення кваліфікацій, набуття дотичних та перехресних кваліфікацій із підтвердженням компетентностей та спроможності пролонгованої зайнятості упродовж життя.

Інформаційно-технологічне забезпечення професійно-метричного реноме викладачів ЗВО є ключовим сервісним інструментом і засобом упорядкування академічних і соціальних активів усіх учасників освітнього процесу у професійній підготовці та розвитку майбутньої і зайнятої педагогічної еліти.

Виділення раніше невиділених частин. Мета – формування професійно-метричного реноме викладачів ЗВО засобами інформаційно-технологічного забезпечення. Завдання – удосконалення трактування професійно-метричного реноме викладачів ЗВО; теоретичний аналіз останніх досліджень і публікацій; практичні рекомендації застосування засобів інформаційно-технологічного забезпечення формування професійно-метричного реноме викладачів ЗВО.

Виклад основного матеріалу. У постановці проблеми в загальному вигляді сформульовано сентенцію «професійно-метричного реноме викладачів ЗВО». Здійснено аналіз останніх досліджень і публікацій у сфері наукознавства та педагогіки – кваліметрії, соціометрії, наукометрії, бібліометрії, кіберметрії. Окремої увагу заслуговує додаткове теоретичне обґрунтування ролі енвайронметрії, вебометрії, альтметрії, політикометрії, медіаметрії, інфометрії та здійснення педагогічних розвідок. Інтенсивний розвиток кваліметрії як науки про якість нині спонукає дослідників до вивчення нової галузі педагогічної кваліметрії та застосування її для метрики якості діяльності усіх учасників освітнього процесу. Обґрунтуванню та практичним рекомендаціям необхідності розроблення методики кваліметрії основних суб'єктів освітнього процесу присвячено напрацювання А.Топузьян та Н. Маркосян [1]. Для ефективного здійснення моніторингу якості освіти та дослідництва в сфері вищої освіти учені О. Осередчук, Л. Ніколенко, С. Долиний, Н. Ордатій, Т. Ситник та інші акцентують на необхідності застосування інформаційно-технологічного забезпечення функціональної платформи розбудови системи моніторингу у циклічних етапах – спостереження, орієнтація, рішення та заходи в режимі реального часу й доступу до інформації для усіх рівнів ієрархії (з можливістю блокування та обмеження доступу).

Питанням емпіричної соціометрії для надання взаємодопомоги у навчальних групах та застосування інструментів соціометрії соціальними працівниками та супервізорами присвячено доробок С. Джакомуччі [2]. У сфері соціальної психології соціометрію як шкалу діагностики взаємин та групових стосунків для студентів та дослідників рекомендує Л. Суфьяне [3]. Розробками програм електронної соціометрії для консультування керівництва щодо встановлення структури соціальних стосунків у групі та соціального статусу кожного її представника займаються Р. Ш. Аніта, С. Дерта [4]. Удосконаленням і впровадженням новітніх методів презентації соціометричної репутації особи в колективах однолітків (на прикладі занедбаних дітей) займалися П.Р. Кулавіак, Ю.Уілберт [5].

Системні дослідження наукометрії здійснювали учені у різних галузях науки і знань: статистичні методи аналізу наукометричного потенціалу педагогічних університетів за останнє десятиліття

застосовували К. Акбаш, Н. Пасічник, Р. Ріжняк з метою діагностики гуманітарних, педагогічних та міждисциплінарних видань щодо нарощення інституційного h-індексу за профілями наукометричних баз даних Scopus та Web of Science [6]. Наукометричне оцінювання як академічну школу В. Бикова в сфері освіти, науки й інноватики розвивають послідовники [7] для застосування метрики показників встановлення ефективності педагогічних досліджень наукових установ і закладів освіти. Розробленням та застосуванням інформаційно-цифрових технологій для удосконалення методології оцінювання результатів досліджень та використання наукометричних параметрів методик у педагогічних дослідженнях, а також експертного оцінювання наукометричного потенціалу установи займалися Т. Вакалюк, О. Спирін, І. Мінтій, С. Іванова та інші [8, 9, 10].

Ключові чинники впливу на наукометричний статус ЗВО України згідно рейтингу видавничих активів викладачів вивчали К. Акбаш, Н. Пасічник, Р. Ріжняк [11] з метою встановлення ступеня впливу наукометричного потенціалу засобами аналізу (дисперсійного та регресійного) на продуктивність наукової діяльності (вплив кількості цитувань та опублікованих статей на науковця або викладача) та академічне реноме ЗВО (за профілем закладу та кількістю НПП); актуалізували важливість здійснення рейтингу ЗВО з використанням оперативних у пріоритеті з накопичувальними активами науково-дослідницької діяльності з врахуванням профілю семантики ЗВО через вагове ранжування коефіцієнтів (індикаторів чинників впливу). Дослідження стратегій кіберметричного представлення ЗВО проведено Г. Й. Аннум та встановлено, що за даними світового рейтингу Вебометрікс (з англ. – Webometrics) [12] з ініціативи Кіберметрікслаб (з англ. – Cybermetrics Lab) за ключовими контентами рейтингових агентств «Відкритість, прозорість та довершеність» (з англ. – Visibility, Transparency and Excellence) запропоновано триаду стратегем – впровадження систем проблемного навчання (з англ. – Problem-based Learning, PBL), сприяння розбудові мережевих електронних форм навчання, стимулювання розбудови інституційних репозитаріїв зі забезпеченням відкритого доступу до академічних активів та практично-корисного обміну новітніми науковими, технологічними та культурпросвітницькими знаннями, накопиченими фундаторами та послідовниками академічних шкіл ЗВО [13].

Уточнено потенційні можливості комплектації інформаційно-технологічного забезпечення формування професійно-метричного реноме викладачів ЗВО у сегментах функціоналу:

– програмного забезпечення організації підготовки Moodle (<https://moodle.org>), Talent (<https://www.talentlms.com>), Lessonly (<https://www.lessonly.com>), Easygenerator

(<https://www.easygenerator.com/>), iSpring управління е-навчанням Learn (<https://www.ispringsolutions.com/>), LearningStone (<https://www.learningstone.com>) хмароорієнтовані; платформ Litmos (<https://www.litmos.com>), Teachable (<https://teachable.com>), Gomo learning (<https://www.gomolearning.com/>); середовища систем управління інтерактивним навчанням, дизайном, відкритих онлан-курсів Easy (<https://www.easylms.com>), NEO (<https://www.neolms.com/>), Canvas (<https://www.canvas.net/>);

– інструментів – комунікації зі споживачами освітніх послуг (Kahoot ! (<https://kahoot.com/>), Socrative (<https://www.socrative.com/>), Wooclap (<https://www.wooclap.com/>), Google sites (<https://sites.google.com/new>) WIX (<https://uk.wix.com/>) індивідуальні кабінети оцінювання здобувачів, віртуальне освітнє середовище, веб-конструктори; розроблення та обміну курсами та використання системи моніторингу онлайн-навчання Articulate Rise 360 (<https://articulate.com/360/rise>), Articulate 360 (<https://articulate.com/360/storyline>); проектування та моделювання освітніх мультимедійних, візуальних та відео-ресурсів – платформи Powtoon (<https://www.powtoon.com/>), Moovly (<https://www.moovly.com/>) для відео- та мультимедіа-контентів, Camtasia (<https://camtasia.en.softonic.com>), Vyond (<https://www.vyond.com/>) відео-конструктори, PlayPosit (<https://go.playposit.com/>) платформа організації навчання; освітні сервіси – розробки презентації Prezi (<https://prezi.com>), Powerpoint (<https://office.live.com>), Google-презентації (<https://www.google.com>), Keynote (<https://www.apple.com/ru/keynote/>), хмарна підтримка спільних комунікацій у відео-конференціях VoiceThread (<https://voicethread.com/>), аудіо-редактор, оцифрування звукових треків з редагуванням звукових ефектів Audacity (<https://www.audacityteam.org/>);

– інструментів – освітнього та науково-дослідного планування та проектування командної роботи у авторських та дослідницьких колективах Google : G Suite for Education (edu.google.com/products/gsuite-for-education) забезпечення освітнього процесу та збереження активів освітніх ресурсів, Kaggle (<https://www.kaggle.com/>) організація зберігання наукових даних з пошуковою системою і комунікацією для перспективного їх використання; корпоративного документопорядження Colaboratory (<https://colab.research.google.com>), Notion (<https://www.notion.so/>); інфографічні конструктори з програмним забезпеченням візуалізації та здійснення дизайну креативних проєктів Confluence (<https://www.confluence.com/>), Miro (<https://miro.com>), Adobe Photoshop (<https://www.adobe.com/ua/>), Piktochart (<https://piktochart.com/>), Draw.io (<https://drawar.io/>), Infogram (<https://infogram.com/>);

– програмні продукти для проектної діяльності Trello (<https://trello.com/uk>); корпоративної проектної діяльності – Asana (<https://asana.com>), віртуальної командної діяльності синхронізації споживачів Microsoft Teams (<https://www.microsoft.com/uk-ua/microsoft-365/microsoft-teams/free>); інформаційно-комунікаційної діяльності з підготовки проектів Pyrus (<https://pyrus.com/ru>); платформа-мережа для асоціацій навчальних центрів «ТренінгСпейс» (<https://www.trainingspace.online/>), платформа ІТ-бізнесу для освіти і науки Granatum Solutions (<https://granatum.solutions/>) [14, 15].

Висновки. Сформульовано сентенцію професійно-метричне реноме викладачів ЗВО, здійснено контент-аналіз останніх досліджень і публікацій, запропоновано добір засобів інформаційно-технологічного забезпечення для підтвердження відповідності реноме викладачів ЗВО.

Джерела:

1. Topuzyan A., Markosyan N. Pedagogical qualimetry as a means of measuring the quality of the activities of the main subjects of the pedagogical process. *Main Issues Of Pedagogy And Psychology*. 21.1 (2022): 60-73.
2. Giacomucci S. Experiential sociometry in group work: mutual aid for the group-as-a-whole. *Social Work with Groups*. Vol. 44, 2021. Issue 3: *The Creative Practitioner: An introduction to Psychodrama, Sociometry, and Group Psychotherapy*. pp. 204-214.
3. Soufyane L. Sociometry As An Attitude Scale : Theoretical Essay. *Journal of legal and social studies*. 2022. Vol. 7, № 1, pp. 83-95.
4. Anita R. Sh., Derta S. Mobile-Based E-Sociometry Application Development at the Counseling Guidance Laboratories of the State Islamic Institute (IAIN) Bukittinggi. *Knowbase : International Journal of Knowledge in Database*. 2021. Vol. 01 № 01. pp. 58-68.
5. Kulawiak P. R., Wilbert J. Introduction of a new method for representing the sociometric status within the peer group: the example of sociometrically neglected children. *International Journal of Research & Method in Education*. 2020. Vol. 43, Issue 2, 2020. pp. 127-145.
6. Акбаш К.С., Пасічник Н. О., Ріжняк Р. Я. Публікаційна активність учених педагогічних університетів України (2010–2020 рр.) через призму баз даних Scopus та Web of Science. *Наука та наукознавство*. 2021. №1 (111). С. 63–80.
7. Вуков V. Yu., Spirin O. M., Ivanova S. M., Vakaliuk T. A., Mintii I. S., Kilchenko A. V. Scientometric indicators for evaluating the effectiveness of pedagogical research of scientific institutions and educational institutions. *Information Technologies and Learning Tools*. 2021 № 86(6). 289–312.
8. Мінтій І. С., Вакалюк Т. А., Іванова С. М. Використання інформаційно-цифрових технологій для оцінювання результативності

досліджень: результати констатувального експерименту. *Інноваційна педагогіка*. 2022. Випуск 47. С. 309–315.

9. Вакалюк Т. А., Спірін О. М., Мінтій І. С., Іванова С. М., Новицька Т. Л. Наукометричні показники оцінювання результативності педагогічних досліджень науковців та науково-педагогічних працівників. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми : збірник наукових праць*. Вінниця : ТОВ «Друк плюс», 2021. Вип. 60. С. 167–184.

10. Іванова С. М., Кільченко А. В., Мінтій І. С., Вакалюк Т. А. Оцінювання результативності наукової діяльності засобами інформаційно-цифрових систем окремої установи. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету*. 2021. № 3. С. 39–53.

11. Akbash K. S., Pasichnyk N. O., Rizhniak R. Ya. Analysis of key factors of influence on scientometric indicators of higher educational institutions of Ukraine. *International Journal of Educational Development*. 2021. №81. pp.102330.

12. Рейтинг університетів світу. *Webometrics*. URL: <http://www.webometrics.info/en/World> (дата звернення 12.05.2023).

13. Annum G. Ye. Cybermetrics Higher Educational Institution (HEI) Ranking Strategies: Useful Lessons for HEI's in Ghana to Adopt. *Open Journal of Social Sciences*, 2022, №10.6. pp. 42-54.

14. Кашина Г.С. Теоретико-методичні засади інформаційно-технологічного забезпечення природничо-гуманітарної підготовки педагогів у системі післядипломної освіти: дис. ... док. пед. наук.: 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. Київ. 2020. 496с.

15. Тимошенко В.І. Формування комунікативної компетентності зв'язку в майбутніх менеджерів у закладах вищої освіти: дис. ... канд. пед. наук.: 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. Київ. 2019. 258с.

The author's interpretation of the concept of "professional-metric reputation of teachers of higher education institutions" and the structure of its semantic components is proposed, a content analysis of the latest publications in the field of sociometry, qualimetry, scientometrics and cybermetrics is carried out. The potential possibilities of the completion of information and technological support for the professional and metric reputation of teachers of higher education institutions have been determined.

Keywords: *institutions of higher education, quality of education and scientific research, valimetry, sociometry, scientometrics, cybermetrics,*

information and technological support, means, resources, tools, professional-metric reputation.

УДК 1: 37.013.73

Кузьменко О.М.

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри теоретичної та прикладної економіки
Державний університет інфраструктури і технологій
м. Київ, Україна*

МЕДІАГРАМОТНІСТЬ У СВІТЛІ ПОСТМОДЕРНІЗМУ ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ РЕВОЛЮЦІЇ: МІЖНАРОДНИЙ АСПЕКТ

Актуальність даного дослідження полягає в тому, що в сучасному інформаційному світі медіаграмотність стає необхідною компетенцією для кожного громадянина. Медіа впливають на формування думок, переконань і поведінки людей, і недостатня медіаграмотність може призвести до поширення дезінформації, маніпуляцій та загрози здоров'ю, кібербезпеки і соціальної стабільності.

Дослідження аналізує різні аспекти медіаграмотності, включаючи розуміння медійних повідомлень, критичне мислення при сприйманні інформації, та навички визначення недостовірних джерел. Воно також досліджує роль освітян у підвищенні медіаграмотності учнів і громадян.

У світлі сучасних викликів, таких як пандемія, кіберзагрози, фейкові новини та інші форми маніпуляцій інформацією, розуміння та підвищення медіаграмотності стає надзвичайно важливим завданням. Дослідження спрямоване на виявлення стратегій та інструментів, які можуть допомогти освітянам у формуванні медіаграмотності учнів та громадян, щоб вони могли бути критичними та інформованими учасниками сучасного інформаційного середовища.

Також актуальність цього дослідження визначається зростаючим впливом медіа на різні аспекти нашого життя, включаючи здоров'я, безпеку і соціальну взаємодію. Медіа не лише інформують нас про події, але й впливають на наші погляди, ставлення до соціальних питань і навіть наші рішення в повсякденному житті. Тому важливо розуміти, як працюють медіа та як їхні повідомлення можуть впливати на нас.

Дослідження також акцентує увагу на ролі освітян як соціально відповідальних акторів. Освітяни мають унікальну можливість формувати медіаграмотність своїх учнів і студентів, сприяючи їхньому критичному мисленню та умінню аналізувати інформацію. Вони також

можуть виступати як приклади в області медіаграмотності, сприяючи розвитку цієї компетенції серед інших членів суспільства.

З огляду на зростаючі загрози, пов'язані з дезінформацією, кібератаками та соціальною маніпуляцією, вивчення медіаграмотності та ролі освітян у її підвищенні стає запорукою підготовки громадян, які можуть ефективно опиратися інформаційним загрозам та приймати обґрунтовані рішення. Таким чином, дане дослідження вносить важливий внесок у наше розуміння медіаграмотності та її значення в сучасному світі.

З одного боку, інформаційна революція та зростаюча роль медіа у суспільстві може бути сприйнята через призму постмодернізму, де багатство інформації та різноманіття джерел створює розмиті межі між правдою та спекуляцією. Медіаграмотність в цьому контексті стає засобом деконструкції медійних повідомлень та ретельного аналізу їхнього смислу.

З іншого боку, в рамках соціального контракту та громадянської обов'язковості, інформаційна революція нарощує відповідальність громадян за інформаційний простір. Поняття "епістемічна відповідальність" може відобразити зобов'язання громадян бути критичними та відповідальними споживачами інформації, а медіаграмотність виступає як засіб реалізації цієї відповідальності.

Отже, інформаційна революція вимагає від громадян активної участі у репрезентації та конструюванні інформації, що відповідає філософському концепту "самоопікування" (self-care) свого розуму та здатності до критичного мислення. Таким чином, медіаграмотність сприяє не лише особистому розвитку, але і збереженню інтелектуальної інтегритетності в сучасному інформаційному ландшафті.

Джерела:

1. Андрущенко В. П. *Роздуми про освіту: Статті, нариси, інтерв'ю*. К.: Знання України, 2004. С. 10-22.
2. Бех І. Рефлексія у духовному Я особистості. Рідна школа. – 2011. – №. 8-9. – С. 9-14.
3. Дзьобань О. П., Жданенко С. Б. Інформаційна революція: соціоантропологічні та світоглядні трансформації. *Інформація і право*. 2021. №. 4 (39). С. 22-34.
4. Костиця І., Шевченко М. Переосмислення діалогу культур в умовах глобальної комунікації та інформаційної революції. *Цифрова платформа: інформаційні технології в соціокультурній сфері*. 2021. Т. 4. №. 2. С. 259-269.

УДК 1: 37.013.73

Костенко А.М.

*кандидат філософських наук, доцент
доцент кафедри теоретичної та прикладної економіки
Державний університет інфраструктури і технологій
м. Київ, Україна*

АКТУАЛЬНІСТЬ ОСМИСЛЕННЯ ОСВІТИ В ЕПОХУ ТЕХНОЛОГІЧНОГО ПРОГРЕСУ ТА ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ

Актуальність осмислення освіти в сучасному світі полягає в тому, що освіта є ключовим фактором для успіху і стабільності як на індивідуальному, так і на суспільному рівні. Зміни в технологічному ландшафті та в робочій силі вимагають нового підходу до освіти та підготовки молодого покоління.

Перш за все, технологічний прогрес перетворює спосіб навчання і доступ до знань. Онлайн-ресурси, дистанційна освіта і нові технології дозволяють людям навчатися в будь-якому місці і в будь-який час. Це створює можливість для більш широкого інклюзивного освітнього процесу та доступу до високоякісних знань.

По-друге, зміни в робочій силі вимагають перегляду освітніх програм і акценту на розвиток навичок, які відповідають потребам сучасного ринку праці. Гнучкість, креативність, цифрова грамотність, та навички роботи в команді стають дорогоцінними для працевлаштування.

Актуальність осмислення освіти полягає в її ролі у формуванні громадянської свідомості та розвитку суспільства. Освічена громада має більше можливостей брати участь у політичних та соціальних процесах, вирішувати важливі проблеми та сприяти загальному добробуту.

Актуальність осмислення освіти в контексті технологічного прогресу також полягає в необхідності підготовки молодого покоління до життя в цифровому віці. Розвиток інформаційних технологій, штучного інтелекту та автоматизації робочих процесів вимагає від людей нових навичок і компетенцій. Освіта повинна забезпечити студентів не лише традиційними знаннями, але й навичками роботи з сучасними технологіями, аналізу даних, та критичного мислення.

Крім того, освіта є ключовим інструментом для розв'язання глобальних викликів сучасності, таких як зміна клімату, глобальні нерівності та здоров'я громадян. У цьому контексті, актуальність осмислення освіти полягає в розробці інноваційних підходів до викладання та навчання, які сприяють створенню більш стійкого і справедливого суспільства.

Враховуючи зміни в робочій силі та потреби ринку праці, освіта має сприяти розвитку креативності та підприємництва серед студентів. Це сприяє створенню нових робочих місць та інноваційного розвитку суспільства.

Три основні чинники, які обумовлюють актуальність осмислення освіти в сучасному світі, включають:

1. Зростання технологічного розвитку і цифрові перетворення впливають на спосіб навчання, комунікації та доступ до інформації. Освіта повинна адаптуватися до цих змін, щоб готувати студентів до життя в цифровому віці та надавати їм необхідні навички для успішної кар'єри.

2. Ринок праці постійно змінюється під впливом глобалізації, автоматизації та інших факторів. Освіта повинна підготувати студентів до вимог ринку праці, розвиваючи навички, які є цінними для сучасних роботодавців.

3. Сучасний світ стикається з різними глобальними проблемами, такими як зміна клімату, глобальні нерівності, загрози кібербезпеці тощо. Освіта має грати ключову роль у формуванні громадян, які можуть розуміти, вирішувати та впливати на ці виклики, сприяючи створенню більш стійкого та справедливого суспільства.

Таким чином, актуальність осмислення освіти в сучасному світі визначається зма основними чинниками: технологічним прогресом, змінами в робочій силі і глобальними викликами. Ці чинники обумовлюють необхідність перегляду підходів до навчання та набору навичок, які надає освіта, з метою підготовки індивідів до життя в цифровому віці, ринку праці та вирішення глобальних проблем. Відповідне осмислення освіти сприяє розвитку суспільства та успіху кожного індивіда в цьому сучасному інформаційному та технологічному середовищі.

Джерела:

1. Цюняк О. П., Султанова Л. Ю. Осмислення проблеми професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів в умовах цифрової трансформації освіти. АКАДЕМІЧНІ СТУДІЇ. СЕРІЯ «ПЕДАГОГІКА». 2021. Т. 2. №. 3. С. 208-214.
2. Панфілов О. Ю., Романова І. В. Синергетичний підхід в осмисленні освіти. Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія. 2019. №. 3 (42). С. 71-80.
3. Zaichko V. Language Policy for International Students in Ukrainian Higher Education Institutions. *Studia Warmińskie*, 2021, Т. 58, pp. 143-159.

4. Terepyschyi S., Khomenko H. Development of Methodology for Applying Non-Violent Conflict Resolution in Academic Environment. Future Human Image. 2019. Т. 12. pp. 94-103.

УДК 1: 37.013.73

Воронова Г.В.,

*кандидат філософських наук, доцент,
доцентка кафедри професійної освіти*

Українського державного університету імені Михайла Драгоманова

ІННОВАЦІЙНІ ОСВІТНІ ТЕХНОЛОГІЇ: СУТНІСТЬ, ЗМІСТ ТА ОСОБЛИВОСТІ

За своїм змістом, формами і методами освіта не є незмінним, сталим феноменом, адже вона весь час реагує на нові цивілізаційні виклики, суспільні реалії, враховує тенденції, перспективи розвитку людства, національного буття народу. Однак оновлення навчально-виховної практики часто відставало від темпів цивілізаційного розвитку, соціальних вимог до неї. Тривалий час, особливо на ранніх етапах розвитку людства, ця проблема була не настільки гострою, як в індустріальну і постіндустріальну (інформаційну) епохи. Помітно актуалізувалася вона у другій половині ХХ ст., що було зумовлено колосальним проривом у науково-технічному розвитку, радикальною зміною традиційних уявлень про світ, життя, його цінності, майбутнє цивілізації.

Між системою освіти і новими умовами життя виник розрив, який сучасний американський учений Ф. Кумбс визначив як «кризу освіти в тогочасному світі» [1]. На той час з'явилося велика кількість критичних публікацій про стан освіти, розгорнулися дискусії про її новітні цілі та шляхи розвитку. У багатьох країнах було прийнято державні програми реформування освіти.

На сучасному етапі все очевиднішим стає те, що традиційна школа, орієнтована на передавання знань, умінь і навичок, не встигає за темпами їх нарощування. А значна частина знань, які освоюють діти, була здобута людством 200-400 років тому. Сучасна школа недостатньо розвиває здібності, необхідні її випускникам для того, щоб самостійно самовизначитися у світі, приймати обґрунтовані рішення щодо свого майбутнього, бути активними і мобільними суб'єктами на ринку праці. Головними недоліками традиційної системи освіти є породжені нею

невміння і небажання дітей вчитися, не сформованість ціннісного ставлення до власного розвитку та освіти.

Подолання кризи сучасної освіти можливе «завдяки інтенсивному реформуванню її відповідно до вимог часу, у процесі формування принципово нової системи загальної освіти, яка поступово замінюватиме традиційну» [2].

Найбільш ваговою особливістю сучасної системи освіти є співіснування двох стратегій організації навчання – традиційної та інноваційної. Терміни «традиційне (нормативне) навчання» та «інноваційне навчання» запропоновані групою вчених у доповіді Римському клубу (1978), де було привернуто увагу світової наукової громадськості питанням неадекватності принципів традиційного навчання стосовно вимог сучасного суспільства до особистості, її пізнавальних можливостей. Інноваційне навчання трактувалось як «процес і результат навчальної та освітньої діяльності, що стимулює новаторські зміни в культурі, соціальному середовищі» [2]. Воно орієнтоване на формування готовності особистості до динамічних змін у соціумі за рахунок розвитку здібностей до творчості, різноманітних форм мислення, а також здатності до співробітництва з іншими людьми.

Інновація – «внесення в навчальний процес нового (факти, методи прийоми), що покращує діючу систему освіти» [3]. Інноваційна освітня технологія – «сукупність форм, методів і засобів навчання, виховання та управління, об'єднаних єдиною метою; добір операційних дій педагога з учнем, у результаті яких суттєво покращується мотивація учнів до навчального процесу» [3].

На думку Л. Даниленко, керівник сучасного навчального закладу повинен усвідомити, що «заклад, який має працювати в режимі розвитку, є закладом освіти, в якому постійно вносяться якісно нові елементи, створюючи та використовуючи при цьому інтелектуальний продукт, доводяться нові оригінальні ідеї до реалізації їх у вигляді освітніх систем, програм, технологій, освітніх послуг. Це, зазвичай, інноваційні заклади освіти, в яких здійснюються експерименти різних рівнів (державного, регіонального, місцевого); вони є конкурентоспроможними в освітньому середовищі: мають попит серед учасників навчально-виховного процесу, демонструють високі показники діяльності; керівники цих закладів освіти - творчі особистості» [4, с. 36].

Інноваційна школа – це «освітній заклад, створений на основі системних нововведень (у меті, змісті освіти, технологіях, організації навчально-виховного процесу і, природно, на основі нової системи управління)» [5].

У сучасному освітньому просторі України відомі інноваційні заклади як школа розвитку (м. Львів), школа розуміння (м. Біла Церква), школа віри (м. Київ), школа ментальності (м. Дніпропетровськ) та ін.

Найбільш поширеними різновидами інноваційних шкіл є авторські, альтернативні та експериментальні школи. Авторська школа – це «інноваційний високоефективний навчально-виховний заклад, у якому апробується оригінальна авторська технологія, ідея створення якої належить педагогу-творцю або творчому колективу, яка забезпечує ефективне функціонування цього закладу та підвищує результативність навчально-виховного процесу» [6].

У сучасному освітньому просторі України відомі здобутки таких авторських шкіл як експериментальна школа-комплекс М. Гузика (м. Южне); школа креативного розвитку (м. Кривий Ріг); С. Курганова (м. Харків); експериментальна школа «Міленіум» – спеціалізована школа № 318 (м. Київ); авторська школа Н. Гонтаровської – навчально-виховний комплекс № 28 (м. Дніпропетровськ) та ін. Серед відомих авторських шкіл зарубіжжя виділяються школа адаптивної педагогіки Є. Ямбурга, Б. Бройде; та ін.

Альтернативні школи – це школи, що «діють паралельно із звичайними школами або замість них і забезпечують альтернативу за змістом або за формами і методами роботи з учнями. Існує понад десять типів таких шкіл: «відкрита школа», «школа без стін», «магнітна школа», «вулична академія», «вільні школи», «вальфдорська школа» тощо. У нашій країні альтернативними до державних шкіл є гімназії, ліцеї, коледжі» [4, с. 15]. Експериментальні школи – це «школи різного типу, на базі яких існують органи освіти, науково-дослідні установи або окремі науковці апробують новий зміст освіти, нові організаційні форми й методи навчання і виховання» [3, с. 114].

Тому, сьогодні перед керівниками загальноосвітніх навчальних закладів постає завдання організувати роботу педагогічного колективу на такому рівні, щоб забезпечити всі умови для особистісного становлення учня, розвитку його творчого потенціалу, умови повноцінного життєвого процесу, психічного комфорту, ефективність навчання.

Педагогічні інновації, на нашу думку, – це загальна назва нового педагогічного продукту (теоретичного, практичного), що впроваджується у навчально-виховний процес – концепції, теорії, системи, моделі, методики, технології, прийоми тощо. Педагогічні інновації самі не виникають, вони є результатом наукових пошуків оригінальних нестандартних рішень різноманітних педагогічних проблем, передового педагогічного досвіду окремих педагогів та цілих колективів. Цей процес не може бути стихійним, він вимагає управління. Крім того, інноваційні процеси, що відбуваються в сучасній освіті,

потребують уточнень та всебічного аналізу вихідних понять, складових педагогічної інноватики. Будь-яке теоретичне знання потребує засобів для їх практичної реалізації, які найчастіше виступають у вигляді технологій.

Джерела:

1. Химинець В. В. Інноваційна освітня діяльність : [навч.-метод. видання] Тернопіль : Мандрівець, 2009. 360 с.
2. Даниленко Л.І. Теорія і практика інноваційної діяльності в загальній середній школі. Управління освітою, 2001. №3. С. 26 – 28.
3. Бланк І.О. Інноваційний менеджмент. Київ, 2003. 397 с.
4. Даниленко Л.І. Інноваційний освітній менеджмент. Київ, 2006. 144 с.
5. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології. 2004. 352 с.
6. Професійна освіта: Словник / За ред. Н.Г. Ничкало. Київ, 2000. 153 с.

УДК 1: 37.013.73

Єжель І.М.

*кандидат біологічних наук, старший викладач кафедри біології
Український державний університет імені Михайла Драгоманова
м. Київ, Україна*

МЕДІАГРАМОТНІСТЬ ВЧИТЕЛІВ БІОЛОГІЇ

Медіаграмотність вчителів біології стає ключовою умовою для ефективної освіти в сучасному цифровому світі. Ця компетенція стосується не лише здатності вчителів використовувати медіа-ресурси в навчальному процесі, але і їх здатності вчити учнів критично аналізувати інформацію, яка надходить до них через медійні канали.

Перше, що варто враховувати, це те, що інформація про біологію поширюється через різноманітні медіа - від традиційних підручників і друкованих видань до відео, веб-ресурсів та соціальних медіа. Вчителі біології повинні бути здатні визначити надійні та авторитетні джерела інформації, щоб надавати учням точну та актуальну інформацію про науку.

Другий аспект – це здатність вчителів навчати учнів медіаграмотності. Вони повинні сприяти розвитку критичного мислення та аналізу інформації, перевіряти достовірності джерел та розумінню

можливих медійних маніпуляцій. Це особливо важливо у сфері біології, де місце для місінформації та псевдонауки досить велике.

Крім того, вчителі біології повинні активно використовувати медійні ресурси для зроблення навчального процесу більш доступним та цікавим. Відеоуроки, інтерактивні вправи та віртуальні лабораторії можуть покращити розуміння біологічних процесів учнями і зробити навчання біології захоплюючим.

З одного боку, медіаграмотність вчителів біології стає запорукою якісної освіти, оскільки вони можуть ефективно впливати на формування медіаграмотних учнів. Вчителі, які самі розуміють та вміють використовувати різні медіа-ресурси, можуть передати ці навички своїм учням та навчити їх відповідальності у використанні інформації з медійних джерел.

З іншого боку, вчителі біології також знаходяться під тиском сучасних медіа-трендів, які можуть спричиняти поширення недостовірної чи спотвореної інформації. Вони повинні бути здатні впоратися з викликами, пов'язаними з медійною маніпуляцією та фільтрацією інформації для надання об'єктивних та науково обґрунтованих знань своїм учням.

Також, вчителі біології повинні вміти інтегрувати медійні ресурси у свій навчальний процес, щоб зробити його більш цікавим та доступним для учнів. Це вимагає креативності та освіченості в галузі медіа.

Отже, з одного боку, медіаграмотність вчителів біології може стати позитивним фактором в навчанні та формуванні медіаграмотних учнів, а з іншого – вона вимагає вчителів бути пильними та компетентними у світі медіа та інформації.

Список використаних джерел:

1. Коршевнік Т. В. Зміст шкільної біологічної освіти в контексті біологічної науки. Біологія і хімія в рідній школі. 2015. Т. 1. №. 107. С. 38-42.
2. Мегем О. М. Методологічні засади генезису шкільної біологічної освіти в Україні [Електронний ресурс]. Режим доступа: <http://www.sworld.com.ua/simpoz6/50.pdf>
3. Мохонько В. А. Розвиток медіаграмотності в школах: досвід України Медіаграмотність та соціальна відповідальність педагогів в умовах війни в Україні: матеріали доповідей та виступів учасників Всеукраїнського круглого столу з міжнародною участю. К.: Вид-во УДУ імені Михайла Драгоманова, 2023, С. 35-36.
4. Мохонько В. А. Розширення можливостей критичного мислення: важливість навчання медіаграмотності в школах. The X International Scientific and Practical Conference «Innovative ways of

- learning development», March 13–15, 2023, Varna, Bulgaria, 281 p. С. 152.
5. Терепищій С. Стандартизація вищої освіти в інформаційному суспільстві. Вища освіта України, 2007, Вип. 3, С. 38-43.
 6. Терепищій С.О. Причини та витоки глобалізації освітнього ландшафту. Вища освіта України. 2016, №1, С. 22-29.
 7. Terapyshchyi S., Kostenko A. Mapping the Landscapes of Cybersecurity Education during the War in Ukraine 2022. Studia Warمیńskie, 2022, T. 59, pp. 125-135.

УДК 159.9.316:37

*Беседа Н.А.,
доцент кафедри педагогіки та
освіти Маріупольського державного
університету, кандидат педагогічних
наук, доцент, м. Київ, Україна*

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ РЕАБІЛІТАЦІЇ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ В УМОВАХ ВІЙНИ

У статті виокремлено актуальні проблеми організації соціальної роботи в умовах війни. Проаналізовано основні етапи процесу соціальної реабілітації. Охарактеризовано соціально-психологічні технології, що сприяють соціальній адаптації та реабілітації осіб з інвалідністю.

***Ключові слова:** соціальна реабілітація; соціально-психологічні технології; соціальна адаптація; особа з інвалідністю.*

Постановка й обґрунтування актуальності проблеми. Організація реабілітаційної діяльності в умовах війни потребує віднайдення нових ефективних способів соціалізації осіб з інвалідністю. Цьому значно сприяє реалізація інноваційних технологій соціальної роботи, спрямованих на адаптацію в соціумі та надання відповідних соціальних послуг.

Як відомо, інвалідність – це обмеженість функцій організму людини. Найчастіше причиною обмежених можливостей є непристосованість умов навколишнього середовища до соціалізації особистості під час задоволення її соціальних, медичних, освітніх потреб тощо. Підтвердження цього знаходимо в напрацюваннях вітчизняних і

зарубіжних учених (В. Афанасьєва, Г. Галієва, В. Іванова, Н. Стефанова, Н. Туленкова та ін.).

Аналіз останніх досліджень і публікацій указує на доцільність реалізації технологічного підходу в процесі здійснення соціальної реабілітації. У цьому контексті заслуговують на увагу наукові праці Н. Басова, І. Григи, А. Капської, Т. Семигіної, В. Сидорова, Л. Тютті та ін., де розкрито зміст, принципи, функції й методи соціальних технологій. Особливий інтерес, з позиції нашого дослідження, становлять наукові розвідки М. Маркова, В. Дудченко, В. Макаревича та ін., присвячені сутнісній характеристиці поняття «соціальні технології».

Викладення основного матеріалу. Особливу роль у процесі соціальної реабілітації осіб з інвалідністю відіграє соціальний працівник, завданнями якого є:

- виявлення сімей і осіб, які потребують соціально-педагогічної, психологічної, матеріальної, юридичної допомоги тощо;
- визначення причин труднощів, що виникають в осіб з певними вадами і надання відповідної допомоги;
- сприяння сімейному вихованню дітей з інвалідністю;
- консультування з питань навчання, виховання і працевлаштування;
- забезпечення соціального захисту неповнолітніх;
- участь у роботі центрів соціальної допомоги сім'ям, притулків тощо;
- координація роботи щодо соціальної адаптації і реабілітації військовослужбовців-учасників бойових дій, які після тяжких поранень повертаються до умов мирного життя, переживають нові стреси, пов'язані з соціальною адаптацією, нерозумінням близьких, труднощами в спілкуванні, професійному самовизначенні, самореалізації, створенням сім'ї тощо.

Процес соціальної реабілітації передбачає, насамперед, здійснення соціальної діагностики, що включає в себе такі етапи:

- осмислення проблемної ситуації, її причин і характерних особливостей;
- розроблення альтернативних цілей для конкретного клієнта;
- пошуку способів і засобів переведення клієнта в новий особистісний або соціальний стан.

Наступний крок – це здійснення соціальної терапії, комплексу рішень, процедур, заходів та дій, спрямованих на вирішення соціальних проблем різного рівня організації. Підкреслимо, що процес соціальної терапії спрямований на вирішення найрізноманітніших завдань, характер і зміст яких визначаються конкретною проблемою, що постають перед суб'єктом і потребують якісного вирішення.

З огляду на це, виокремимо і коротко охарактеризуємо соціально-психологічні технології [2; 3; 4], що набули найбільшого поширення в практиці соціальної роботи з різними категоріями осіб із інвалідністю, а саме:

- *працетерапія* заснована на активізації потенційних можливостей людини через залучення до праці. Це сприяє пробудженню прихованих здібностей і можливостей інвалідів, налагодженню міжособистісних відносин з навколишніми, розширенню кола спілкування, зниженню відчуття напруженості, занепокоєння, власної неспроможності і відчуженості;

- *терапія самовиховання* – це власна діяльність суб'єкта щодо самопізнання, самоаналізу і самооцінки. Вона включає в себе процеси саморефлексії і самовивчення, переоцінку власної особистості, власних рішень, власного минулого, виявлення індивідуальних психологічних «бар'єрів», самопереконавання, самонавіювання, створення бажаного образу «Я», використання одержаних результатів у повсякденному житті й діяльності. Основним суб'єктом цього виду соціальної терапії є сама людина. Однак, ця діяльність повинна здійснюватися під контролем соціального працівника, психолога, педагога або інших фахівців. Їх завдання полягає в тому, щоб, по-перше, навчити людину вищевказаним прийомам діяльності і, по-друге, контролювати хід процесу самовиховання клієнта з метою недопущення небажаних або незворотних змін його особистості;

- *дискусійна терапія* передбачає вирішення певної проблеми через її активне обговорення в колі зацікавлених осіб. При цьому передбачається, що кожен з учасників обговорення може висловити свою точку зору й аргументовано її відстоювати. Такий підхід до вирішення проблем людини або групи дає можливість визначити ступінь важливості цієї проблеми для суб'єкта, оцінку її іншими людьми, дозволяє знайти такий шлях вирішення, який максимально відповідає прагненням і сподіванням всіх включених в проблему людей;

- *арт-терапія* базується на застосуванні засобів мистецтва та самовираження в мистецтві через живопис, графіку, фотографію, скульптуру тощо. Створення візуальних образів розглядається як важливий засіб міжособистісної комунікації і форма пізнавальної діяльності людини, що дозволяє їй висловити приховані або актуальні переживання, які складно вербалізувати. Незважаючи на тісний зв'язок з лікувальною практикою, арт-терапія набуває переважно психопрофілактичної, соціалізуючої та розвивальної спрямованості;

- *казкотерапія* спрямована на подолання емоційних та поведінкових труднощів дітей завдяки створенню особливої казкової атмосфери, що робить мрії людини дійсністю, надихає до боротьби зі своїми страхами, комплексами тощо [3];

- *ігрова терапія* дозволяє виявити багатогранність внутрішнього світу дітей з інвалідністю через природній для них засіб комунікації, адже саме гра сприяє подальшій соціалізації і гармонізації соціальних взаємовідносин дитини з навколишніми;

- *каністерапія* характеризується залученням собак до реабілітаційного процесу. Застосовується для лікування аутизму, ДЦП, синдрому Дауна, неврозів, профілактики серцево-судинних захворювань, психічних розладів. Каністерапія сприяє формуванню довіри через забезпечення безумовного прийняття і любові; незалежності й ініціативності, терпіння і самоконтролю; власної значущості й компетентності; самооцінки; координації рухів (стають збалансованішими процеси збудження і гальмування ЦНС, утворюються нові умовні рефлекси)[4];

- *кінезотерапія* – це профілактика різних захворювань на основі активізації рухової активності клієнта. Для кожного розробляється спеціальний комплекс вправ, спрямований на відновлення опорно-рухового апарату, порушення функціонування якого відбулося в результаті травми або хвороби. Різні форми і засоби рухів змінюють загальну реактивність організму, підвищують його неспецифічну стійкість, руйнують патологічні динамічні стереотипи, що виникли в результаті хвороби чи поранення, і створюють нові для забезпечення необхідного рівня соціальної адаптації;

- *соціально-психологічний тренінг* розвиває навички конструктивного спілкування. Особливістю технології тренінгу є те, що учасники групи в процесі спілкування співвідносять власний досвід з новими знаннями і завдяки цьому виробляють нові вміння та навички, які відразу можуть реалізувати на практиці. Таким чином компетенції, здобуті в процесі тренінгу, зумовлюють позитивні зміни в реальному житті осіб з інвалідністю.

Висновки. З огляду на вищевикладене, маємо підстави вважати, що здійснення процесу соціальної реабілітації в умовах війни потребує комплексного підходу та злагодженої роботи соціальних, педагогічних, медичних працівників, психологів та інших фахівців у процесі надання відповідних соціальних послуг. Застосування результативних соціально-психологічних технологій та методик роботи з різними категоріями осіб із інвалідністю значно підвищить ефективність соціальної реабілітації та адаптації осіб з обмеженими можливостями.

Джерела:

1. Бабаджанян В.В., Семаль Н.В., Беседа Н.А., Фаріонов В.М., Курій О.В. Сучасний стан фізичного виховання студентів у закладах вищої освіти під час війни в Україні. *Наука і техніка сьогодні*. 2023. №

2(16). С.167-176. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6025-2023-2\(16\)-167-176](https://doi.org/10.52058/2786-6025-2023-2(16)-167-176)

2. Беседа Н.А. Здоров'язберезувальний ресурс казкотерапії. *Психологічні координати розвитку особистості: реалії та перспективи* : зб. наук. матеріалів III Всеукр. наук.-практ. конф. з міжнар. участю до 100-річчя Національної академії наук України. Полтава. 17-18 травня 2018 р. С. 12-15.

3. Беседа Н.А., Гордієнко О.В. Застосування прийомів сенсорної інтеграції в комплексній реабілітації дітей з розладами аутичного спектра. *Психолого-педагогічні координати розвитку особистості* : зб. наук. пр. за матеріалами II Міжнар. наук.-метод. конф. Полтава. 4- 5 квітня 2021 р. С. 23-25.

4. Песоцька Ю. Соціальна реабілітація та соціальна адаптація внутрішньо переміщених осіб. *Social Work and Education*. 2022. Vol. 9, No. 1. pp. 89-99. DOI: 10.25128/2520-6230.22.1.7

УДК 1: 37.013.73

Заїчко В.В.

аспірантка 2-го року навчання
Український державний університет
імені Михайла Драгоманова
м. Київ, Україна

ВПЛИВ ГЕОПОЛІТИЧНОГО КОНФЛІКТУ НА МОВУ І ІДЕНТИЧНІСТЬ В УКРАЇНІ

Українська мова, національна ідентичність та конфлікт між Росією та Україною є суттєвими аспектами сучасного українського суспільства. Ці питання стають об'єктом поглибленого аналізу та обговорення як на національному, так і на міжнародному рівні.

Українська мова виступає не лише засобом комунікації, але і символом національної ідентичності. Українська мова сприяє формуванню образу українців як незалежного народу з власною історією та культурою. Однак, у зв'язку з конфліктом між Росією та Україною, мовна та ідентична тематика набула особливої актуальності. Українці стають ще більш обережними щодо своєї мови, відчуваючи її як символ суверенітету та опозиції зовнішньому впливу.

Війна між Росією та Україною визначає обговорення національної ідентичності в Україні. Цей конфлікт став важливим іспитом для українського народу і його єдності. Відстоюючи свою територіальну цілісність та суверенітет, українці підтверджують свою національну

самостійність та готовність боротися за неї. В той же час, війна також підкреслює важливість збереження і розвитку української культури та мови як символів національної ідентичності.

Національна ідентичність та мова в Україні стають важливими аспектами боротьби за суверенітет та гідність. Сучасні події свідчать про силу духу та віру українців у свою національну ідентичність та цінність своєї мови. Українці готові захищати ці цінності, незважаючи на всі виклики та труднощі.

Чотири ключових фактори, які визначають актуальність української мови та національної ідентичності, включають:

1. Геополітичний контекст. Російська агресія та окупація частини українських територій створила загострену геополітичну ситуацію в регіоні, що впливає на національну ідентичність та безпеку України. Цей фактор підсилює обговорення та акцент на українській мові як символі національного суверенітету.

2. Збереження культурної спадщини. Війна та конфлікт з Росією підкреслюють важливість збереження української культурної спадщини, мови та традицій. Ця боротьба за культурну ідентичність стає важливим аспектом національного розвитку та самоідентифікації.

3. Медійна впливовість. Російська пропаганда та медійна маніпуляція впливають на сприйняття подій в Україні та сприяють поширенню дезінформації. Це підкреслює важливість медіаграмотності та критичного мислення громадян для відстоювання інформаційної правдивості та національної ідентичності.

4. Суспільне значення. Війна та конфлікт стимулюють глибокі дискусії в українському суспільстві щодо національних цінностей, ідентичності та шляху розвитку. Ця суспільна увага впливає на формування громадської думки і визначення стратегій для майбутнього України.

Ці чотири фактори мають складний та взаємопов'язаний вплив на українську мову, національну ідентичність та сприйняття війни в Україні, роблячи ці питання надзвичайно актуальними та складними для розгляду.

Таким чином, геополітичний конфлікт між Росією та Україною має значущий вплив на українську мову та національну ідентичність. Українці розглядають свою мову як символ національного суверенітету та опозиції зовнішньому впливу. Збереження культурної спадщини та української мови є важливим завданням в контексті війни та конфлікту з Росією. Це сприяє формуванню національної ідентичності та підтримує незалежність України. Вплив медійної пропаганди та маніпуляцій підкреслює важливість медіаграмотності та критичного мислення громадян.

Джерела:

1. Hobbs R. Media literacy in action: Questioning the media. Rowman & Littlefield Publishers, 2021.
2. Kahne J., Bowyer B. Can media literacy education increase digital engagement in politics? Learning, Media and Technology. 2019. Т. 44. №. 2. С. 211-224.
3. Oleksiyenko A., Terepyshchyi S., Gomilko O., Svyrydenko D. ‘What do you mean, you are a refugee in your own country?’: Displaced scholars and identities in embattled Ukraine. European Journal of Higher Education, 2021, Vol. 11(2), pp. 101-118.
4. Rasi P., Vuojärvi H., Ruokamo H. Media literacy education for all ages. Journal of Media Literacy Education. 2019. Т. 11. №. 2. С. 1-19.
5. Stamps D. L. The nexus between Black media consumers’ racial identity, critical and digital media literacy skills, and psychological well-being. Information, Communication & Society. 2023. С. 1-17.
6. Заїчко В.В. Ідентичність та демократичні цінності в контексті концепції відкритої освіти. Демократичні цінності в освіті: виклики та можливості в епоху пост-правди. К.: Вид-во УДУ імені Михайла Драгоманова, 2023. С.20-22.
7. Заїчко В.В. Конструювання ідентичності та влада в епоху цифрових технологій. Цифрова культура: медіаграмотність, соціальна відповідальність, права людини. К.: Вид-во УДУ імені Михайла Драгоманова, 2023. С. 21-22.
8. Заїчко В. В. Навчання медіаграмотності: розширення можливостей людей в епоху інформації. Медіаграмотність та соціальна відповідальність педагогів в умовах війни в Україні. К.: Вид-во УДУ імені Михайла Драгоманова, 2023, С. 22-25.

УДК 1: 37.013.73

Іванець Н.В.

*Зав. Лабораторією кафедри
соціальної філософії, філософії освіти
та освітньої політики
Український державний університет імені Михайла Драгоманова
м. Київ, Україна*

ГРОМАДЯНСЬКА ОСВІТА І ЦИФРОВІЗАЦІЯ: ВИКЛИКИ І ПЕРСПЕКТИВИ

Сучасний світ переживає надзвичайний розвиток технологій та цифрових інновацій, який впливає на всі сфери життя. У цьому контексті громадянська освіта набуває нового розміру та актуальності. Національні та міжнародні громадянські обов'язки та права стають суттєвими елементами суспільства, що дедалі більше цифровізується.

З одного боку, цифрова революція розширює можливості доступу до інформації та сприяє активнішому взаємодії громадян. Громадянська освіта, підтримана цифровими ресурсами, може надати людям інструменти для виявлення інформаційної маніпуляції та фейкових новин, розвивати критичне мислення та активне громадянство.

З іншого боку, цифрова технологія створює нові виклики для громадянської освіти. Зростає ризик ділімої інформації та порушень приватності. Громадянська освіта повинна також включати компетентність в галузі цифрової безпеки та етики в інтернеті.

Цифрова громадянська освіта має потенціал стати каталізатором активного громадянства у цифровому віці. Вона сприяє формуванню навичок, необхідних для участі в політичному та громадському житті, а також підтримує ідеї соціальної відповідальності та громадянського обов'язку.

Громадянська освіта і цифровізація взаємодіють і формують новий контекст для громадянськості. Вона стає ключовим чинником в розвитку цифрового суспільства, сприяючи підготовці громадян до активної участі у сучасному світі, де громадянські обов'язки і права розширюються відповідно до цифрових реалій.

В цьому контексті, громадянська освіта повинна враховувати кілька важливих аспектів цифровізації:

1. Цифрова компетентність. Громадянська освіта повинна надавати студентам необхідні навички в галузі інформаційних технологій, щоб вони могли впевнено користуватися цифровими ресурсами, розуміти основи програмування та кібербезпеки.

2. Медіаграмотність. Однією з важливих компетентностей в сучасному цифровому світі є медіаграмотність. Громадянська освіта має включати в себе розуміння медійних процесів, вміння аналізувати та оцінювати інформацію, яка поширюється через різні медіа.

3. Цифрова етика. Оскільки цифровий світ має свої власні етичні виклики, громадянська освіта повинна розвивати в студентів усвідомленість щодо етичних аспектів використання технологій, включаючи питання приватності, ділімої інформації та кібербулінгу.

4. Громадянська активність в мережі. Громадянська освіта також повинна спонукати студентів до активної участі в громадських діяльностях через цифрові засоби. Це може включати участь у громадських кампаніях, створення громадських петицій та інші форми громадянської активності.

5. Аналіз соціальних та політичних наслідків цифрової трансформації. Громадянська освіта повинна надавати можливість аналізувати соціальні та політичні зміни, які відбуваються внаслідок цифрової трансформації, і розуміти їхні впливи на суспільство.

Громадянська освіта та цифрова компетентність взаємодоповнюють один одного і є важливими для формування активних, інформованих та відповідальних громадян. Сприяючи розвитку цих навичок та компетентностей, освітній процес може підготувати молоде покоління до успішного функціонування в цифровому суспільстві та активної участі в громадянському житті.

Цифрові технології швидко трансформують сучасне суспільство та вимагають адаптації у всіх сферах життя, включаючи освіту. Громадянська освіта та цифрові компетентності стають важливими компонентами сучасної освіти, сприяючи розвитку активних, грамотних та відповідальних громадян.

Цифрова громадянська освіта надає студентам необхідні знання та навички для розуміння та використання цифрових технологій в етичний та відповідальний спосіб. Вона також сприяє розвитку медіаграмотності та критичного мислення, необхідних для аналізу інформації та захисту від маніпуляцій та дезінформації.

Таким чином, у контексті цифрової трансформації суспільства, громадянська освіта має відігравати активну роль у підготовці громадян до активної участі у громадському та політичному житті. Вона допомагає студентам розуміти соціальні та політичні наслідки цифрової трансформації та сприяє їхній готовності впливати на розвиток суспільства.

Освітні заклади повинні активно впроваджувати цифрову громадянську освіту в навчальний процес, створюючи умови для розвитку цифрових компетентностей та громадянських цінностей серед студентів. Від цього залежить успішна адаптація молодого покоління до вимог цифрового суспільства та його активна участь у формуванні майбутнього.

Джерела:

1. Alscher P., Ludewig U., McElvany N. Civic education, teaching quality and students' willingness to participate in political and civic life: Political interest and knowledge as mediators. *Journal of youth and adolescence*. 2022. Т. 51. №. 10. С. 1886-1900.
2. Campbell D. E. What social scientists have learned about civic education: A review of the literature. *Peabody Journal of Education*. 2019. Т. 94. №. 1. С. 32-47.

3. Dewantara J. A. et al. Pancasila as ideology and characteristics civic education in Indonesia. *International Journal for Educational and Vocational Studies*. 2019. Т. 1. №. 5. С. 400-405.
4. Sabzalian L. The tensions between Indigenous sovereignty and multicultural citizenship education: Toward an anticolonial approach to civic education. *Theory & Research in Social Education*. 2019. Т. 47. №. 3. С. 311-346

УДК 37.01/.09

Карпенко О. В.,
аспірантка,

Керівниця секції ГІС та ДЗЗ Київської Малої академії наук
Український державний університет імені Михайла Драгоманова

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ УЧНІВ ДО НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗАСОБАМИ ГІС ТА ДЗЗ

Анотація Визначено методичні підходи формування готовності. Обґрунтовано, що компетентнісний, особистісний та діяльнісний підходи є базисом формування готовності учнів, геоінформаційна та дослідницька компетентності набуваються в процесі застосування компетентнісного підходу. З'ясовано, що мотиваційна готовність є необхідною умовою до науково-дослідницької діяльності.

Ключові слова: ГІС, ДЗЗ, готовність, мотивація, дослідницька діяльність.

Постановка проблеми. Сьогодення диктує від кожної особистості власного зростання, що підтверджується зміною суспільства загалом. Суспільство потребує зрілої особистості, яка має навички працювати на результат, а отже позашкільна освіта набуває особливого значення, як така, що здатна сформувати творчу особистість, яка спроможна визначити мету своєї діяльності, згенерувати дослідницьку поведінку.

Світова парадигма Lifelong learning — «Навчання впродовж життя» сьогодні набуває все більшої актуальності, адже оволодіння новими методами обробки та аналізу просторової інформації дозволяє ретельно та продумано управляти ресурсами. Саме інформаційні технології дозволяють фахівцям з екології, археології, географії, історії, біології зводити на новий рівень свою традиційну роботу під час створення картографічних матеріалів.

Геоінформаційні системи (ГІС) та дистанційне зондування Землі (ДЗЗ) дозволяють відобразити різнопланову інформацію та високу наочність, шляхом створення електронних карт.

Геоінформаційні системи інтегрують інформацію з різних джерел, як от статистичні, дані дистанційного зондування Землі, гідрологічні, метеорологічні, польові дослідження тощо [3, с.6]

ГІС та ДЗЗ набуває виняткової актуальності та оперативності під час досліджень у науково-дослідницької діяльності учнів.

За таких умов проблема готовності до пошуково-наукової діяльності учнів набуває особливої значимості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Методологічним засадам застосування геоінформаційних систем та дистанційного зондування землі у дослідницькій діяльності приділено увагу у працях Довгого С.О., Бабійчук С.М. [3]. Науковці Маркова А. К. [4], Рубінштейн С.Л. [6], Генкін Б.М. [2], Яблонський А.І. [7] розглядають мотиваційний компонент в структурі мотиваційної готовності. В працях Бібік Н.М. [1], Пометун О.І. [5] приділено увагу методичним підходам формування готовності.

Разом із цим, цілеспрямоване та спеціально організоване формування готовності до науково-дослідницької діяльності учнів засобами ГІС та ДЗЗ потребує подальших досліджень, що й обумовлює актуальність теми дослідження.

Метою роботи є визначення методичних підходів формування готовності учнів до науково-дослідницької діяльності засобами ГІС та ДЗЗ.

Виклад основного матеріалу. Перед позашкільною освітою сьогодення постають завдання, пов'язані із умовами соціалізації, у тому числі виховання компетентної особистості, із розвитком таких її якостей, як активність, ініціативність, мобільність, почуття відповідальності, уміння працювати, приймати самостійні рішення, формувати потребу в постійному оновленні знань і самовдосконаленні, розвивати культуру міжособистісного спілкування тощо. Очевидно, що важливу роль у формуванні такої особистості відіграє готовність учнів до науково-дослідницької діяльності.

Для того, щоб учень по-справжньому включився в роботу, потрібно аби завдання, які ставляться перед ним у процесі навчання в позашкільному закладі, були не лише зрозумілими, але й внутрішньо прийнятими ним, тобто, аби вони знайшли емоційний відгук, стали особистісно значущими.

Оскільки нині найгостріші проблеми у сфері навчання пов'язані з недостатньою мотивацією учнів до навчальної діяльності, дослідження специфіки розвитку та формування мотиваційної сфери особистості дітей позашкільного закладу набуває особливого значення.

Формування мотиваційної готовності до науково-дослідницької діяльності, прямо впливає на подальшу успішність та якість засвоєння і формування нових знань, тому, важливо обов'язково формувати мотиваційну готовність.

У науковій літературі широко обговорюється проблема готовності до навчання, проте до цих пір з приводу визначення даного поняття немає єдиної думки. Розглянемо дефініцію «мотивація», «готовність», «мотиваційна готовність», що зустрічаються в наукових дослідженнях.

У педагогічній літературі, під мотивацією розуміється процес, в результаті якого діяльність набуває для індивіда особистісний сенс, створює стійкість його інтересу до неї і перетворює зовні задані цілі діяльності у внутрішні потреби особистості [4].

Психологічний погляд на мотивацію розглядається у межах "діяльнісного підходу". З огляду на діяльність людини, що залучена в соціум та її потреби С. Рубінштейн[3] наголошував на мотив, як усвідомлене спонукання до конкретної дії, що виникає від ставлення людини до ситуації, обставин, умов тощо, в яких протікає діяння. Б.М. Генкін [2] стверджує, що під мотивацію розуміються вплив на поведінку людини для досягнення особистих, групових і суспільних цілей.

Отже проблема формування мотиваційної готовності учня до науково-дослідницької діяльності в позашкільному навчальному закладі зароджується на етапі загальноосвітньої школи на уроках з географії, біології, екології, природознавства, а саме має прищеплюватись під час вивчення матеріалу загального циклу. Від того, наскільки вчитель вміє зацікавити учня, зможе створити умови для того, щоб учень відчував себе справжнім дослідником, залежить ступінь сформованості мотиваційної готовності до науково-дослідницької діяльності[6].

А. Яблонський, вважає, що «Важливе значення серед показників готовності має потреба в досягненні успіху, яка виявляється у вигляді узагальненого мотиву досягнення» [7, с. 137].

Таким чином застосування ГС та ДЗЗ у науково-дослідницькій діяльності учнів базується на основі діяльнісного, особистісного та компетентнісного підходах.

На основі діяльнісного підходу в учнів формуються уміння і навички застосовувати ГС-програми для наукового дослідження. За Н. Бібік компетентний підход передбачає переорієнтацію «з процесу на результат у діяльнісному вимірі, розгляд цього результату з погляду затребуваності в суспільстві, забезпечення спроможності випускника відповідати новим запитам ринку, мати відповідний потенціал для практичного розв'язання життєвих проблем, пошуку свого «Я» в професії і соціальній структурі» [1, с. 47]. Як зазначає О. Пометун «під поняттям «компетентнісний підхід» слід розуміти спрямованість освітнього процесу на формування та розвиток ключових (базових,

основних), загальногалузевих та предметних компетентностей особистості» [5, с. 64]. На основі компетентісного підходу формується дослідницька та геоінформаційна компетентність.

Особистісний підхід розкриває дослідницькі можливості, самореалізацію, самовизначення, самоствердження на основі науково-дослідницької діяльності із застосуванням ГІС та ДЗЗ. Таким чином дослідницька діяльність має проводитися з урахуванням індивідуальних потреб та інтересів учня [3, с. 19].

Висновки. Отже, з'ясовано, що мотиваційна готовність є необхідною умовою до науково-дослідницької діяльності. Визначено методичні підходи формування готовності. Обґрунтовано, що компетентісний, особистісний та діяльнісний є базисом формування готовності учнів, геоінформаційна та дослідницька компетентності набуваються в процесі застосування компетентісного підходу.

Джерела:

1. Бібік Н.М. Компетентісний підхід: рефлексивний аналіз застосування / О.В. Овчарук // Компетентісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи. (під заг. ред. О.В. Овчарук.) — К. 2004.— 111 с.
2. Генкін Б.М. Економіка та соціологія праці: Підручник для вузів. – М.: Видавнича група НОРМА-ІНФРА.М, 1999. – 384 с.
3. Довгий С. О., Бабійчук С. М. Застосування геоінформаційних систем та дистанційного зондування землі у дослідницькій діяльності старшокласників : монографія / С. О. Довгий, С. М. Бабійчук. – К. : Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2017. – 288 с.
4. Маркова А. К. Психологія професіоналізму / А. К. Маркова. – М.: Знание, 1996. – 308 с.
5. Пометун О.І. Методика навчання історії в школі / О.І. Пометун, Г.О. Фрейман.— К.: Генеза, 2009.— 327 с.
6. Рубінштейн С.Л. Проблеми загальної психології / С.Л. Рубінштейн – СПб.: Пітер, 1999. – 720 с.
7. Яблонський А.І. Мотиваційний компонент в структурі мотиваційної готовності студентів до педагогічної діяльності. Вісник Харк. унів. Серія «Психологія». Харків : 1997. № 395. С. 134–138.

METHODOLOGICAL APPROACHES TO FORMATION OF READINESS OF STUDENTS FOR SCIENTIFIC AND RESEARCH ACTIVITIES USING GIS AND ERS

Abstract. Methodical approaches to the formation of readiness have been determined. It is substantiated that competence, personality and activity are

the basis of formation of students' readiness, geo-informational and research competence are acquired in the process of applying the competence approach. It was found that motivational readiness is a necessary condition for scientific and research activity.

Keywords: *GIS, ERS, readiness, motivation, research activity.*

УДК 1: 37.013.73

Мохонько В.А.

молодший науковий співробітник

Відділ організації наукових досліджень

Український державний університеті імені Михайла Драгоманова

м. Київ, Україна

ДИЗАЙН ТА ОСВІТНІ ПРОСТОРИ В ЕПОХУ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Штучний інтелект (ШІ) перетворює всі аспекти нашого життя, включаючи освітні простори та дизайн навчальних середовищ. В епоху, коли ШІ стає неодмінною складовою сучасної освіти, ми стикаємося із завданнями і можливостями, які створює ця технологічна революція.

З одного боку, ШІ відкриває нові можливості для дизайну освітніх просторів. Він може адаптувати навчальні матеріали та методики до індивідуальних потреб студентів, створюючи персоналізовані навчальні досвіди. Інтелектуальні агенти та розумні системи можуть полегшити організацію навчання та забезпечити інтерактивність навчального процесу.

З іншого боку, використання ШІ в освітньому дизайні потребує уваги до етичних та педагогічних питань. Важливо забезпечити прозорість та відповідальність при використанні алгоритмів і штучного інтелекту в освітньому контексті. Педагоги та дизайнери освітніх просторів повинні розвивати інноваційні підходи, що поєднують технології та педагогіку.

Ця епоха також вимагає переосмислення фізичного дизайну освітніх приміщень. Навчальні заклади повинні створити сприятливі середовища для колективної та індивідуальної навчальної роботи, враховуючи нові можливості, які пропонує ШІ.

Усе це вимагає співпраці між педагогами, дизайнерами, технологіями та фахівцями з ШІ. Ця співпраця дозволить створити освітні середовища, які сприяють інноваціям та підготовці студентів до життя в цифровому суспільстві.

Ми можемо провести SWOT-аналіз (аналіз сильних і слабких сторін, можливостей і загроз) в контексті взаємодії дизайну та освітніх просторів в епоху штучного інтелекту:

Сильні сторони (Strengths):

1. Персоналізоване навчання. Використання ШІ дозволяє створити навчальні простори, які можуть індивідуалізувати навчальний процес для кожного студента, підвищуючи ефективність навчання.

2. Збільшена доступність. ШІ може допомогти зробити освіту більш доступною для студентів з різних регіонів та рівнів доступу до навчання.

3. Розвиток креативності. Інноваційні технології сприяють розвитку креативного мислення студентів та можуть підтримувати їх в ідеях та проектах.

Слабкі сторони (Weaknesses):

1. Відсутність компетентності. Багато освітніх інституцій можуть бути не готові до впровадження ШІ через брак необхідної компетентності серед педагогів та адміністрації.

2. Високі витрати. Впровадження технологій ШІ може бути витратним завданням, включаючи закупівлю та підтримку обладнання та програмного забезпечення.

3. Приватність і безпека даних. Використання ШІ може посилити питання щодо приватності та безпеки особистих даних студентів.

Можливості (Opportunities):

1. Інновації в навчанні. Використання ШІ відкриває можливості для створення нових, інтерактивних методик навчання та впровадження інновацій в освітній процес.

2. Глобальний доступ. За допомогою ШІ можна надавати доступ до освіти віддалено для студентів з різних країн та культур.

3. Підвищення якості освіти. ШІ може підвищити якість навчання через аналіз даних та навчальних результатів.

Загрози (Threats):

1. Технологічна залежність. Залежність від ШІ може створити загрозу, якщо системи вийдуть із ладу або будуть схильні до кібератак.

2. Нерівність доступу. Не всі студенти можуть мати доступ до необхідної технології, що може поглибити нерівність у доступі до освіти.

3. Етичні питання. Використання ШІ в освітньому процесі може породжувати нові етичні дебати, зокрема щодо приватності, справедливості та справжнього впливу технологій на навчання та розвиток.

Цей SWOT-аналіз допомагає визначити потенційні переваги та виклики в контексті впровадження ШІ в освітній процес та розробки дизайну освітніх просторів.

У висновку можна констатувати, що роль штучного інтелекту в сучасній освіті надзвичайно важлива та перспективна. ШІ надає можливість перетворити навчальні середовища, зробити їх більш доступними та ефективними для студентів. Проте це також вимагає уваги до етичних аспектів та балансу між технологією та педагогікою. Для успішного впровадження ШІ в освіту, необхідна співпраця між різними групами професіоналів та постійне вдосконалення педагогічних методик. Збереження гуманістичних цінностей та забезпечення прозорості та етичного використання технологій важливо для забезпечення якісної та ефективної освіти в епоху ШІ.

Джерела:

1. Aufderheide P. Media Literacy. A Report of the National Leadership Conference on Media Literacy. – Aspen Institute, Communications and Society Program.
2. Burn A., Durran J. Media literacy in schools: Practice, production and progression. Sage, 2007.
3. Hobbs R. A review of school-based initiatives in media literacy education. American Behavioral Scientist. 2004. Т. 48. №. 1. С. 42- 59.
4. Terepyshchyi S., Kostenko A. Mapping the Landscapes of Cybersecurity Education during the War in Ukraine 2022. Studia Warmińskie, 2022, Т. 59, pp. 125-135.
5. Terepyshchyi S., Kostenko A. Umiejętność korzystania z mediów i bezpieczeństwo informacji w edukacji. Studia Warmińskie, 2021, Т. 58, pp. 133-141.
6. Zaichko V. Language Policy for International Students in Ukrainian Higher Education Institutions. Studia Warmińskie 58 (2021): 143-159.

УДК 378.091.3:36-051]:37.016:[316.444:316.774]

Крупко С.,
*науковий співробітник
 відділу цифрових освітньо-наукових
 систем, Державна наукова
 установа
 «Інститут модернізації змісту
 освіти»,
 аспірантка, Український державний
 університет імені Михайла
 Драгоманова,
 Київ, Україна*

МЕДІАГРАМОТНІСТЬ У РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ МОБІЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ

Анотація. У роботі представлено огляд зв'язку медіаграмотності та соціальної мобільності майбутніх соціальних працівників. Описано роль медіаграмотності для розвитку соціальної мобільності сучасного соціального працівника. Репрезентовано медіаграмотність як систему у процесі розвитку соціальної мобільності майбутніх соціальних працівників.

Ключові слова: медіаграмотність, соціальна мобільність, соціальна мобільність майбутніх соціальних працівників.

У сучасному світі традиційні та інтернет-медіа потужно й суперечливо впливають на суспільну думку, освіту, спричинюють зниження в суспільстві імунітету до соціально шкідливих інформаційних впливів. На жаль, багато сучасних медіа не перевіряють достовірність оприлюднених даних, нормою стало використання численних маніпулятивних технологій. Медіаграмотність – це насамперед розвиток здатності людини сприймати, створювати, аналізувати, оцінювати медіатексти, розуміти соціокультурний і політичний контексти функціонування медіа та чинити спротив маніпуляціям, пропаганді, фейковим новинам, роботі «фабрик тролів» тощо. За визначенням ЮНЕСКО у Паризькій програмі-рекомендаціях з медіаосвіти від 22 червня 2007 р. медіаграмотність є обов'язком та правом споживача інформаційного продукту як частини прав на самовираження та інформацію й належить до основних прав та свобод людини. Поширення медіаграмотності в українському суспільстві нерозривно пов'язане з процесами цифрової освіти широких кіл громадян, насамперед людей старшого віку, освоєння ними навичок комунікації та взаємодії у цифровому суспільстві.

Медіаграмотність є важливою життєво необхідною навичкою у сучасному суспільстві. В Україні розроблено Концепцію розвитку медіаосвіти та забезпечення її масового впровадження (2021–2025 роки). Основною метою реалізації Концепції є фундаментальна інформаційна безпека громадянського суспільства України, а також формування у молодого покоління навичок ефективної та безпечної взаємодії із системою медіа.

Величезна кількість соціальних мереж, YouTube, галузеві блоги є частиною життя суспільства, вони здійснюють неабиякий вплив на прийняття важливих рішень. У поширених соціальних мережах (Facebook, Pinterest, Instagram, Swarm тощо) зареєстровано вже понад мільйон

користувачів. Саме тому медіаграмотність є основою для особистісного і професійного розвитку різних верств населення.

Виокремимо, що серед напрямів медіаосвіти головними є розроблення стандартів і освітніх програм інформаційної грамотності як для науково-педагогічних працівників, так і для студентів. Соціальний працівник здійснює професійну діяльність у відкритому соціумі, у сфері найближчого оточення кожної особистості. Тож медіаграмотність у підготовці фахівців соціальної сфери дасть змогу найбільш ефективно виконувати функції посередництва між особистістю і соціальними інститутами під час розв'язання актуальних проблем [2].

Дефініцію «медіаграмотність» М. Матвійчук трактує як процес розвитку і вдосконалення медіазнань (уявлення, терміни факти та зв'язки, що відображають систему мас-медіа), медіавмінь (усвідомлення сутності під час виконання медіаосвітньої діяльності з певною метою), а також – медіанавичок (автоматизованість медіаосвітньої діяльності). До групи методів медіаосвіти, науковець відносить такі, як: за джерелом знань, за рівнем пізнавальної діяльності, за логікою пізнання, тренінгові [1].

Надзвичайно актуальним сьогодні для майбутніх соціальних працівників може стати роль майбутньої професії як соціального ліфта. Вибравши гуманітарний профіль, ви вже визначаєте, що ваша професія буде у сфері взаємин людина-людина. Соціальна мобільність соціального працівника залежить як від структури суспільства, так і безпосередньо від індивіда. Наведемо приклади «закритого» суспільства з низькою соціальною мобільністю — патріархальне, традиційне суспільство, касти в Індії та деяких країнах Африки, замкнені групи, обмежений доступ до статусної групи. Індустріальне, «відкрите» суспільство характеризується високою соціальною мобільністю.

Аби досягнути успіху, чи рухатись соціальним ліфтом «вгору» майбутні соціальні працівники повинні не тільки налаштувати себе на успіх, а й використовувати для цього усі існуючі можливості, зокрема медіаграмотність. Однією з переваг медіаграмотності у розвитку соціальної мобільності майбутнього соціального працівника є те, що можна провести якісне дослідження чи користується попитом обрана вами професія у конкретному місті, чи зможете ви пропонувати свої професійні здібності на ринку праці в іншому місті або регіоні.

Пропонуємо розглянути роль медіаграмотності у розвитку соціальної мобільності майбутніх соціальних працівників (рис. 1).

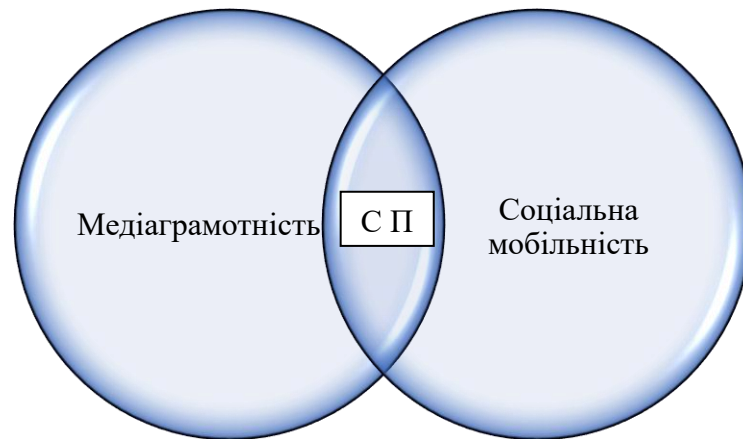

Рис.1 Роль медіаграмотності у розвитку соціальної мобільності майбутніх соціальних працівників

Як можемо побачити, професія соціального працівника знаходиться у центрі сполучення медіаграмотності і соціальної мобільності. Медіаграмотний соціальний працівник – це фахівець, який виділяється хистом до сприйняття, розгляду, розуміння і створення медіаінформації; до оцінки соціокультурного і політичного контексту функціонування медіа в нинішньому світі та майстерно використовує засоби масової інформації. Ключове завдання медіаграмотного, соціально-мобільного соціального працівника – це процес розвитку в аудиторії критичного мислення на матеріалі медіа і способів використання мас-медіа в особистісному та професійному розвитку [3].

Медіаграмотність у розвитку соціальної мобільності майбутніх соціальних працівників виступає як: швидкий обмін інформацією, мобільність у включенні більшості здобувачів до освітньої діяльності, надання завдань та виконання їх здобувачами у зручний час. Такий зворотний зв'язок сприяє розширенню освітнього-професійного досвіду. Водночас, зауважимо, що використання соціальних медіа для навчання у закладах вищої освіти також пов'язано з певними складнощами: забезпечення під'єднання до мережі Інтернет, особливо у сільській місцевості, або, навіть, відсутність комп'ютерної техніки.

Виокремимо, що з точки зору соціальної мобільності, медіаграмотність виступає певною системою з набором певних елементів, необхідних для активної й усвідомленої участі в житті медійного суспільства, а особливо це стосується сучасної України, в умовах війни. Всі показники ми можемо умовно розділити на чотири групи (див. рис. 2).

Рис. 2. Медіаграмотність майбутнього соціального працівника у деталях

Зауважимо, розуміння передбачає певні показники, такі як: розуміння все більшого впливу ЗМІ на суспільство, розуміння того, як побудовані ЗМІ, розуміння того, як медіа забарвлюють реальність. Наступний блок передбачає використання обладнання, програмного забезпечення й додатків і орієнтацію в медіасередовищі. Як відомо, професія соціального працівника неможлива без співпраці з іншими. Комунікація є частиною соціальної мобільності майбутнього соціального працівника, і також є дуже важливим для існування людей, адже саме через спілкування відбувається формування людини як соціальної істоти. Комунікація є важливою умовою існування людини в соціумі та один з основних факторів і найважливіше джерело психічного розвитку людини. Саме тому, ми виокремили «комунікацію» наступним блоком. Основними показниками є: пошук та обробка інформації, створення контенту, використання соціальних мереж [4]. Останнім блоком, але не менш важливим для розвитку соціальної мобільності майбутніх соціальних працівників, ми виокремили блок «Стратегія». Основними його цілями, на наш погляд є: розмірковування про власне використання медіа, досягнення цілей за допомогою засобів масової інформації.

Таким чином, запорукою успішного поступу суспільства є досягнення мети медіаосвіти, що полягає у розвитку навичок критичного мислення, тобто в отриманні, оцінюванні та аналізі будь-якої інформації. Формування медійної грамотності – важлива сучасна необхідність. Її втіленням, наразі, займається система вищої освіти в Україні тому, що заклади вищої освіти мають широке поле можливостей для розвитку медіаграмотності у своїх здобувачів вищої освіти та працівників.

Джерела:

1. Матвійчук М. М. Формування медіаграмотності майбутніх соціальних педагогів у процесі фахової підготовки: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: 13.00.05. Київ. 2014. 23 с.
2. Медіаосвіта та медіаграмотність: короткий огляд / Іванов В., Волошенюк О., Кульчинська Л., Іванова Т., Мірошніченко Ю. 2-ге вид., стер. К.: АУП, ЦВП, 2012. 58 с.
3. Мільчевська Г. Медіаграмотність у підготовці фахівців соціальної сфери. URL: <file:///C:/Users/HOME/Desktop/18-Article%20Text-35-1-10-20201224.pdf>
4. Скиба М. Особливості медіаграмотності майбутніх соціальних педагогів. Наукові записки [Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя]. Сер.: Психолого-педагогічні науки. 2012. № 6. URL:http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzsp 2012_6_11

***Abstract.** The work presents an overview of the relationship between media literacy and social mobility of future social workers. The role of media literacy for the development of social mobility of a modern social worker is described. Media literacy is represented as a system in the process of developing social mobility of future social workers.*

***Keywords:** media literacy, social mobility, social mobility of future social workers.*

***Пономаренко Д. Ю.**
аспірантка 2-го року,
кафедра соціальної філософії,
філософії освіти та освітньої політики
Українського державного університету
імені Михайла Драгоманова*

ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПРОГРАМИ СТАТЕВОГО ВИХОВАННЯ В УКРАЇНІ

Постановка й обґрунтування актуальності проблеми. Статеве виховання є делікатною темою в багатьох країнах світу і Україна не є винятком. Незважаючи на зростаюче усвідомлення важливості статевого виховання для зміцнення статевого здоров'я, запобігання інфекціям, що передаються статевим шляхом і зменшення небажаної вагітності, існує кілька проблем і перешкод, які унеможливають ефективне впровадження статевого виховання в Україні.

Мета статті. Підвищення обізнаності про поточні виклики та обмеження у забезпеченні комплексної та стандартизованої статевої освіти для української молоді. Стаття має на меті висвітлити

необхідність спільного підходу для розробки та впровадження програми, яка відповідає потребам учнів.

Виклад основного матеріалу. Статеве виховання є актуальною проблемою філософії освіти в сучасному світі. У багатьох країнах зростає увага до цієї теми, оскільки статева рівність та проблеми, пов'язані зі статевою ідентичністю, стали складовою частиною соціального діалогу.

Філософія освіти повинна визнати, що статева ідентичність та статева рівність впливають на розвиток людини та викликають значну кількість соціальних та етичних питань. Статеве виховання є процесом, який допомагає людям розуміти роль гендеру у суспільстві та розвивати навички та компетенції, які дозволять їм працювати над створенням рівних можливостей для всіх.

Культура статевого життя – це частина культури суспільства. Безліч різних обставин спричинили те, що психолого-сексуальна культура сучасної молоді є досить низькою. Ситуація, що склалася, сприяє виникненню проблем, які у свою чергу значно впливають на психіку молоді, її здоров'я й особисте щастя. Соціалізація сексуальної поведінки проявляє себе у засвоєнні сексуальних і суспільних норм, у сексуальній культурі, яка обумовлена статевим вихованням і сексуальною просвітою в сексуальному досвіді [1].

У закладах загальної середньої освіти немає обов'язкового навчального предмета "Сексуальна освіта". Однак, елементи комплексної сексуальної освіти включені до змісту інших обов'язкових предметів, таких як "Основи здоров'я", "Біологія" та "Громадянська освіта", а також до факультативних курсів, таких як "Я – моє здоров'я – моє життя", "Захисти себе від ВІЛ" / "Школа проти СНІДу", "Дорослішай на здоров'я", "Повага. Любов. Секс" та "Усвідомлене та відповідальне батьківство".

Проблеми, пов'язані зі статевим вихованням, включають у себе такі питання, як роль гендерних стереотипів у вихованні, вплив статевої ідентичності на навчальний процес, формування статевої самосвідомості, проблеми, пов'язані зі статевою дискримінацією та насильством. Філософія освіти має розглядати ці проблеми з точки зору моралі, етики та прав людини, та вивчати методи, які допоможуть підготувати наступне покоління до більш рівноправного та толерантного світу.

Проте відсутність комплексної та стандартизованої програми статевого виховання в Україні залишається важливою проблемою, яка може мати серйозні наслідки для добробуту української молоді.

Щоб вирішити цю проблему, важливо розробити та впровадити програму, яка б відповідала потребам учнів і сприяла науково-обґрунтованим практикам. Ця програма має охоплювати широкий

спектр тем, пов'язаних із сексуальним здоров'ям, включаючи анатомію, контрацепцію, профілактику ППСШ, згоду, здорові стосунки та сексуальну різноманітність.

Розробка такої програми має передбачати спільний підхід із залученням освітян, медичних працівників, батьків та громадських лідерів. Такий підхід може допомогти переконатися, що програма є культурно чутливою, інклюзивною та відповідає різноманітним потребам і перспективам сучасної молоді.

Деякі ключові компоненти, які мають бути внесені до програми статевого виховання в Україні, містять:

1. Вміст, що відповідає віку: програма має надавати інформацію та ресурси, які відповідають віку та адаптовані до потреб розвитку учнів відповідно до градації класу.

2. Фактичність: програма має ґрунтуватися на наукових даних і найкращих практиках статевого виховання, а також на рекомендаціях міжнародних організацій, таких як Всесвітня організація охорони здоров'я та ООН.

3. Інклюзивність і різноманітність: програма має включати інформацію та ресурси, які відповідають потребам і перспективам ЛГБТК молоді та інших маргіналізованих груп.

4. Навчання та підтримка вчителів: програма має забезпечувати навчання та підтримку вчителів, щоб переконатися, що вони готові викладати статево виховання ефективно та впевнено.

5. Залучення батьків: програма має залучати батьків до процесу розробки та впровадження статевого виховання, а також надавати ресурси та підтримку батькам для обговорення сексуального здоров'я та благополуччя зі своїми дітьми. (включити різновиди)

6. Доступ до ресурсів: Програма має надати учням доступ до таких ресурсів як засоби контрацепції, тестування та лікування ППСШ, а також консультаційні послуги.

7. Оцінка та відгуки: програму слід регулярно оцінювати та оновлювати на основі відгуків вчителів, учнів, батьків та інших зацікавлених сторін, щоб переконатися, що вона залишається ефективною та актуальною.

Тема статевого виховання стала сучасною проблемою філософії освіти в сучасному світі через рост зацікавленості в цьому питанні і збільшення уваги до гендерної рівності. Спільноти та організації всесвітнього рівня, такі як ООН, активно підтримують та просувають ідеї гендерної рівності та статевого виховання.

Закордонний досвід показує, що «у сучасному плюралістичному суспільстві, з його можливостями вільно обирати стиль життя і його ціль, потрібно зважати на існування різноманітних поглядів на суть і мету сексуальності та статевого виховання» [2]. Україна освоює

європейський досвід, орієнтуючись на ідеї гуманізму та особистісної свободи, враховуючи, однак, специфіку поглядів на проблеми статі у нашому суспільстві.

Джерела:

1. Кравченко Л. А., Кобзаєва І. М. Роль сексуальної освіти у зміцненні здоров'я підлітків. *Матеріали II Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції*: Наука III тисячоліття: пошуки, проблеми, перспективи розвитку Бердянськ : БДПУ, 2018. С. 62–63.
2. Пилипенко С., Пилипенко В. Проблеми статевого виховання підлітків у сучасному закладі освіти. *Витоки педагогічної майстерності*, 2018, 170-174.

УДК 1: 37.013.73

Кивлюк І.М.,
аспірант,
Державний торговельно-економічний
університет

МЕДІАГРАМОТНІСТЬ ЯК ГАРАНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Анотація. Актуальність дослідження полягає в тому, що умови війни створюють певні виклики для суспільства, зокрема, у сфері медіаосвіти та медіаграмотності. Особливо важливим є забезпечення медіаграмотності, коли дезінформація та пропаганда можуть бути використані як зброя. У дослідженні проаналізовано стан медіаграмотності в Україні в умовах війни, виявлено проблемні аспекти та запропоновано шляхи їх вирішення.

Ключові слова: інформаційна безпека; медіаграмотність; академічна соціальна відповідальність; інтелектуальна відповідальність; медіасередовище; достовірність; війна.

Україна зіткнулася з військовим конфліктом на сході країни з 2014 року. Цей конфлікт суттєво вплинув на медіасередовище в країні та показав необхідність розвитку медіаграмотності для забезпечення інформаційної безпеки.

Проте, наразі можна сказати, що рівень медіаграмотності в Україні залишається недостатнім. Згідно з дослідженням, проведеним

громадською організацією “Детектор медіа” в 2021 році, 42% українців ніколи не перевіряють інформації на достовірність, 31% – не так перевіряють, як шукають повнішу деталізовану інформацію, лише чверть аудиторії (24%) перевіряє медіаконтент на достовірність [7].

Медіаграмотність та академічна соціальна відповідальність є важливими аспектами умов війни, коли звичні інформаційні потоки порушуються, а штучні дезінформаційні кампанії стають все більш поширеними. Знання та вміння користувачів медіа-технологій забезпечує захист від різноманітних загроз, пов'язаних із маніпулюванням, дезінформацією та пропагандою. Одним з головних завдань медіаграмотності в умовах війни є розвиток критичного мислення, адже саме воно дозволяє розрізнити правдиву інформацію від неправдивої та підробленої [5, 158].

Крім того, медіаграмотність включає у себе вміння користувачів знаходити та перевіряти джерела інформації, розуміти контекст та цінності, що допомагає запобігати поширенню фейків та неперевіреної інформації [2, 63]. Важливою складовою медіаграмотності є також вміння ефективно спілкуватися та взаємодіяти в соціальних мережах, що допомагає запобігти маніпулюванню та впливовим кампаніям.

Академічна соціальна відповідальність також має важливе значення в умовах війни, оскільки вона передбачає активну участь у формуванні громадської думки та відстоюванні громадських інтересів. У таких умовах важливо вести діалог з різними групами населення, допомагати людям розуміти складні проблеми та виходити зі складних життєвих ситуацій. Академічна соціальна відповідальність передбачає залучення науковців та викладачів до вирішення соціально-економічних проблем, що пов'язані з війною [4, 123].

Академічна соціальна відповідальність включає у себе знання та дотримання норм та принципів академічної чесності та моральних норм. У військових умовах це важливо, оскільки дотримання академічної чесності та моральних норм може допомогти у забезпеченні інтелектуальної відповідальності у військових дослідженнях та забезпеченні нормального функціонування військових та громадських інституцій [3]. Вона передбачає, що вчені та наукові працівники повинні бути свідомі та відповідальні за наслідки своєї діяльності та нести відповідальність за результати своїх досліджень.

У військових конфліктах наукова спільнота також повинна мати чітку позицію щодо війни і конфлікту в цілому, не підтримувати жодну зі сторін, бути об'єктивною і нейтральною. Наукові працівники повинні дотримуватися етичних стандартів та забезпечувати дотримання міжнародного права в умовах конфлікту [6, 77].

Також важливо, щоб наукова спільнота допомагала у вирішенні проблем, пов'язаних зі збройним конфліктом, та допомагала у здійсненні

реконструкції після нього. Наукові дослідження можуть бути корисними в розвитку нових технологій, які допомагають вирішувати соціальні проблеми та зменшувати наслідки війни [1, 10].

Ще одним важливим аспектом академічної соціальної відповідальності в умовах війни є підтримка наукових досліджень та проектів, спрямованих на вирішення проблем, що виникають внаслідок конфлікту. Наприклад, це може бути розробка нових технологій для забезпечення безпеки в зоні бойових дій, дослідження соціальних наслідків війни на місцеве населення, розробка програм підтримки психологічного здоров'я людей, які постраждали внаслідок війни.

Важливою частиною академічної соціальної відповідальності є підтримка та захист прав людей на отримання освіти в умовах війни. Це може включати в себе організацію освітніх програм для дітей, які опинилися в зоні конфлікту, підтримку студентів, які проживають у військових зонах, та забезпечення доступу до освіти для біженців та переселенців.

Більше того, медіаграмотність та академічна соціальна відповідальність в умовах війни відіграють важливу роль у формуванні позитивного іміджу країни та підвищенні національної безпеки.

Забезпечення медіаграмотності в Україні потребує комплексного підходу та спільних зусиль держави, громадських організацій, ЗМІ та освітніх установ. Ось декілька можливих шляхів забезпечення медіаграмотності в Україні:

- включення питань медіаграмотності до навчальних планів та програм навчальних закладів на всіх рівнях освіти;
- організація тренінгів, семінарів та інших форм навчання для педагогів, студентів та громадськості з питань медіаграмотності;
- створення ресурсів з медіаграмотності, таких як сайти, онлайн-курси, відеоуроки тощо, які були б доступні всім бажаючим;
- розвиток критичного мислення та аналітичних навичок серед учнів, студентів та громадськості;
- підтримка досліджень з медіаграмотності та інших питань інформаційної безпеки;
- створення умов для розвитку альтернативних медіа-ресурсів та підтримка незалежних ЗМІ;
- підвищення рівня культури споживання медіа-контенту серед учнів, студентів та громадськості.

Таким чином, можна стверджувати, що в Україні медіаграмотність не розвинута на достатньому рівні, але національна влада та громадські організації здійснюють різноманітні заходи для підвищення рівня медіаграмотності серед населення.

Джерела:

1. Бондар Л.І. Медіаграмотність: сутність поняття та вимоги до рівня розвитку. *Вісник Національного технічного університету “ХПІ”. Серія: Технології в машинобудуванні та приладобудуванні*. 2013. №29. С. 7-14.
2. Горпинченко І.О., Казмирук А.А. Медіаграмотність як важливий елемент соціальної відповідальності особистості. *Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля*. 2016. Вип. 3 (221). С. 62-65.
3. Кравчук О. Особливості військового журналістського мовлення в Україні: медіаграмотність у контексті інформаційної війни. *Наукові записки Національного університету “Острозька академія”. Серія: Філологічна*. 2017. Вип. 30. С. 118-121.
4. Нагорна І.В., Іващенко В.В. Медіаграмотність як чинник формування академічної соціальної відповідальності майбутніх фахівців у сфері соціальної роботи. *Наукові записки Національного університету “Острозька академія”. Серія: Психологічна*. 2019. Вип. 10. С. 123-127.
5. Рева О.М. Роль медіаграмотності в контролі за якістю медіапродукту в умовах війни. *Актуальні проблеми журналістики: зб. наук. пр.* 2018. Вип. 3 (6). С. 157-161.
6. Чернишова Ю.В. Медіаграмотність як засіб захисту інформаційної безпеки в Україні. *Міжнародний науковий журнал “Інтернаука”*. 2020. Вип. 9 (79). С. 74-77.
7. 42% українців ніколи не перевіряють інформації на достовірність – дослідження. *Інститут масової інформації*. URL: <https://www.imi.org.ua/news/42-ukrayintsiv-nikoly-ne-pereviryayut-informatsiyu-na-dostovirnist-doslidzhennya-i38324> (дата звернення 08.05.2023).

The relevance of the study lies in the fact that the conditions of war create certain challenges for society, in particular in the field of media education and media literacy. It is especially important to ensure media literacy when disinformation and propaganda can be used as a weapon. The study analyses the state of media literacy in Ukraine during the war, identifies problematic aspects and suggests ways to address them.

Keywords: *information security; media literacy; academic social responsibility; intellectual responsibility; media environment; accuracy; war.*

УДК 122/129

Радченко А. О.,
студент 5-го курсу
Київського університету імені Бориса Грінченка,
спеціальність 033 «Філософія»

ПРОБЛЕМА ІСТОРИЧНОЇ ПРИЧИННОСТІ

На даний момент розгляд причинно-наслідкових зв'язків історичних та/або соціальних змін вважається чимось таким, що дає відповіді на питання, чому такі зміни відбулись. Натомість, є підстави думати, що це свого роду ілюзія, зачаклування світу нашим поточним способом мислення, що частково і буде показано в даній роботі.

Ключові слова: *причинність, історія, зачаклування світу, передбачення*

В цій роботі я хочу показати проблему причинно-наслідкового розгляду історичних подій. Для цього необхідно уявити собі просту ситуацію: Ви дивитесь на якусь рослину.

Перше питання звучить так: «чому ця рослина росте?». Воно означає відповідно: «які закони природи породжують феномен росту цієї рослини?».

На це питання, на мою думку, ми можемо дати відповідь. Можемо знайти дослідників, які встановлювали будову подібних рослин, вимірювали, наприклад, внутрішній тиск, встановили причини підйому води від кореня до стовбура тощо. Конкретна відповідь на це питання в контексті даної небіологічної роботи не має сенсу, важливо лише те, що ми можемо сказати – існують такі біологічні, хімічні та/або фізичні закони, через які ця рослина зростає, що в свою чергу буде означати, що при існуванні одних і тих же впливів ми отримуємо однаковий (або подібний, що може бути лише неточністю вимірів) феномен – зріст рослини з відповідною швидкістю відповідний час.

Яким чином ми це змогли дослідити? Шляхом експериментів, причому – не одного експерименту – а як мінімум двох, а то й більше. Чому саме не одного? Тому що послідовність багатьох експериментів дозволяє відійти від будь-яких випадковостей, неправильних результатів чи впливів сторонніх причин. Інакше кажучи, необхідно із частини світу зробити замкнуту систему, в якій можна буде виділити однакові причини, що і буде відповіддю на наше запитання.

Що дає така відповідь? Вона дає передбачення: в таких-то умовах рослина росте з такою-то швидкістю. Це можна назвати моделюванням, уявою, розрахунком – без різниці, я називаю це передбаченням, бо ми щось знаємо наперед, ще до того як подія відбулась.

Тепер настав час другого питання: «чому я дивлюсь на цю рослину?».

Чи можемо ми відповісти на це питання якимось чином так, що це буде мати хоч якийсь сенс? Мені здається, що сама інтуїція підказує, що з цим питання щось не так. Що відповіді або не існує, або вона, як тільки ми до неї наближаємось, вислизає від нас.

Можна точно сказати, що існували причини, без яких подібна подія ніколи б не відбулася: їх не може не бути. Наприклад, якщо додати умову, що ця рослина є квіткою і що вона росте в гарному місці за містом, то людина може відповісти, що якщо б вона не втомилася від роботи, якщо б вона не захотіла перепочити на природі і якщо б ця квітка не була красивою, то вона ніколи б не побачила цю рослину.

Але тут виникає питання: до якого моменту необхідно розглядати такі причини? Чому ми повинні зупинитись саме на тому, що людина втомилася від роботи? Чому саме таке – перше наближення або найбільш перші загальні причини для нас достатні, щоб зупинитися саме на них? А чи вплинув вибір людиною роботи на цю подію? А чи вплинули бджоли на те, що ця квітка тут з'явилася? Відповідь очевидна – так, все це впливає. Без будь-якої причини із серії великої множини взаємодій подібна подія не сталася би. Виникає питання: що є тоді відповіддю?...

Яка є фундаментальна і принципова різниця між цими двома питаннями? Відповідь дана в другому питанні: однократність події, а отже – необхідність її часової і просторової координати для локалізації. Відповідь на перше питання буде однаковою сьогодні, завтра, через рік або століття. Друге питання існує в площині часу і простору, в конкретний момент, а отже, дві дуже схожі або навіть однакові події з питанням «чому я дивлюсь на рослину?» можуть і будуть мати різні відповіді, якщо ми їх дамо.

Чи можемо ми в другому питанні, вказавши хоча б якісь причини, які ми приймаємо за такі, щось передбачити порівняно з першим питанням? Навіть якщо дізнатися всі причини за якими людина задала собі друге питання, то з цією інформацією неможливо щось зробити. Вона – безглузда просто тому, що світ як відкрита система вже не повернеться в той самий стан і ми ніколи не зможемо звести його до того самого стану, щоб створилась інша людина, життєвий шлях якої буде таким самим, як і у тієї людини, яка першою задала це питання.

Отже, мало того, що різні причини можуть приводити до схожого результату, так ще й названі причини не можуть нам допомогти щось передбачити. Це, в принципі, очевидно: якби вказання причин історичних подій дозволяло події передбачити, то ми б вже знали майбутнє.

Представимо іншу людину, яка, замість вас, дивиться на цю рослину. Ми можемо задати таке ж питання: «чому саме в цьому місці і в цей час вона дивиться на цю рослину?». Чи відрізняється по суті це питання від оригіналу? Те, що замість нас тут виступає хтось інший навряд чи щось змінює.

Тепер я пропоную поставити питання значно більш радикальне: «чому цей політичний лідер в цих умовах прийняв саме таке рішення?». І ось воно: нам здається, що повинні існувати якісь причини такого

рішення! І ми їх з необхідністю шукаємо і завжди знаходимо – завжди. Але – хіба це питання по суті відрізняється від нашого вихідного питання про рослину? Я такої відмінності не бачу. Що я бачу, так це наше мислення, яка каже, що рішення політичних лідерів – це не просто забаганка, це – відповідальність, а отже – політичний лідер повинен діяти на основі раціональності, яка завжди має причини; що рішення не може бути випадковим, що воно повинно бути підкріплено логікою. А отже, якщо так, то відповідно можна озвучити таку логіку і щось з нею зробити в майбутньому.

Проблема тут в тому, що політичний лідер на власний розсуд (не приймаємо до уваги помічників та радників) приймає рішення, бо самостійно бачить комбінацію тих чи інших подій і, використовуючи логіку, яка є саме в його розумі, приймає рішення. Можливо, ніхто інший в світі чи, навіть, в історії людства не прийняв би такого рішення. Або в іншу епоху рішення було б зовсім іншим, хоча зовнішню комбінацію причин можна припустити як таку саму. Тоді, що є причиною рішення? Об'єктивні причини чи логіка лідера? Чи причини, які породили такого лідера в такий час і в такому місті? Знову те саме питання: до якого моменту необхідно шукати ці причини? Коли треба зупинитися? Невже в той момент, коли зародилося життя на Землі? Коли?

Перейдемо до результатів. Які результати поточного раціонального світогляду? Повертаючись до сенсу відповіді на перше питання, ми отримаємо відповідь, яка вже була названа: передбачення росту рослини і можливість впливу на цей ріст. Щодо другого питання, то все, до чого ми можемо прийти – це встановлення причин, без яких подія не відбулася б. В такому ключі ми, по-перше, не можемо підтвердити, чи правильно ми виділили ці причини, а по-друге – ми не можемо нічого передбачити, взагалі нічого: ніякого майбутнього факту, ніякої події, ніякого темпу розвитку. Очевидно, що відповідь на друге питання не може дати закономірності – це сама відповідь може бути дана тільки з тих закономірностей, що ми вважаємо суттєвими, а отже – таку відповідь по праву можна назвати лише поясненням.

Що таке пояснення? Це твердження, яке намагається описати яку-небудь подію в контексті нашого світогляду. Якщо людина мислить раціонально, а не міфологічно чи релігійно, то вона буде пояснювати події на основі можливих природних законів, а не героїв, богів чи Бога. В іншому випадку пояснення може буде зведено до долі, впливів вищих істот, невідомого розуму тощо. В будь-якому варіанті – це психологічний прийом зачаклування світу, який повинен повністю бути вписаний в те, що ми про нього думаємо: тільки так і ніяк інакше. І це вірно для будь-якого світогляду. Тим самим кажучи про причини історичних подій, чи не впадаємо ми в ілюзію власного зачаклування дійсності?...

Якщо зробити акцент на тому, що раціональність лідера заснована на історичній дійсності, яка була в минулому, то виникає свого роду постійний зворотній зв'язок, коли події минулого через психологічне відображення в людях впливають на майбутнє. Що люди – як відображення реально існуючого минулого в теперішньому. При такій умові розгляд ізольованих причин немає взагалі ніякого сенсу, тому що тоді подія виступає як крок на шляху неминучих змін: зворотні зв'язки від минулого обов'язково змінюють майбутнє, причому, як правило, в одному і тому самому напрямленні. І тут постає зовсім інше питання: чи можна в плинні історичного часу виділити які-небудь локальні процеси, які почались, які неминуче розвиваються (змінюються) і які неминуче йдуть до свого завершення? Тобто, що деякий процес почався і завдяки зворотнім зв'язкам через людей, через їхні думки, через їх взаємодію він продовжується – тому що не може не продовжитись. Причому такий процес повинен бути виділений продуктивно, тобто так, щоб, розглядаючи його, можна було вказати хоча б загальні форми його майбутніх змін, а отже – дати хоча б якісь, але передбачення. Відповідно, при такому розгляді, причинно-наслідкові зв'язки є лише основою, неминучістю, чимось таким, що є обов'язковим для існування (саме тому з цієї точки зору ми завжди можемо їх назвати), але вони не вказують на те, як зміниться цей процес, на його фази або періоди. Якщо це можна зробити, то це означає тільки одне – що такий розгляд має набагато більше сенсу, ніж розгляд якихось причин подій, тому що він дає змогу щось сказати про майбутні зміни.

Відповідно, акцент треба робити не на тому, що нам зрозуміло, а на те, що дає більш достовірне передбачення так само як і з першим питанням.

Хотілося б ще дещо сказати про майбутні події, взявши в якості прикладу феномен масового вимирання. До цього часу людство нарахувало п'ять масових вимирань. Деякі дослідники вказують, що зараз відбувається шосте [1]. Чи можемо ми, оперуючи причинно-наслідковими зв'язками, вказати, що відбудеться ще сьоме, восьме та дев'яте масове вимирання? Очевидно що ні, тому що тоді ми повинні були б назвати всі причини, які привели до таких вимирань, а отже – знати майбутнє вже зараз. Але, дивлячись на періоди вимирань, знаючи приблизний період існування життя в майбутньому на Землі (~1 млрд. років [2]), ми можемо, майже достовірно, ствердити, що такі вимирання ще будуть, незалежно від конкретних причин. Звісно, це не можна довести, але для будь-якої людини зі здоровим глуздом зрозуміло, що якщо масові вимирання проходили з періодом 50-100 млн. років, то дуже мало ймовірно те, що за майбутній 1 млрд. років не буде як мінімум двох нових вимирань – да ще й в системі, яка має постійні зворотні зв'язки.

Це – нонсенс, і це показує, що просто аналізуючи періоди історії, можна сказати більше, ніж розглядаючи причинно-наслідкові зв'язки.

Відповідно, для причинно-наслідкового підходу відповідь на питання «як щось відбудеться?» рівносильна відповіді на питанню «що власне відбудеться?», в той час як хоча б в деяких випадках можна сказати «що», але не «як».

Таким чином, причинно-наслідковий зв'язок в одному випадку дозволяє достовірно виявити закони і надати передбачення, а в іншому – ні. Більш того, може бути так, що відкидаючи розгляд тих причин і наслідків в історичних подіях, які ми вважаємо суттєвими, і розглядаючи просто події з часовими проміжками ми можемо отримати більше знань і більше розуміння розвитку світу.

Джерела:

1. Колберт Е. Шосте Вимирання / Елізабет Колберт. – Київ: Наш формат, 2016. – 296 с.
2. Ward P. The Life and Death of Planet Earth: How the New Science of Astrobiology Charts the Ultimate Fate of Our World / Peter Ward., 2003. – 256 с.

At the moment the examination of cause-and-effect relationships in historical and/or social changes is considered something that provides answers to the question of why such changes occurred. Instead, there is reason to believe that this is a kind of illusion, enchanting the world with our current way of thinking, which will be partially demonstrated in this work.

Keywords: *causality, history, enchantment of the world, prediction*

УДК 17.03:378.091.3:37.091.12.011.3-051]:81'232

Чжао Ган,
аспірант

Українського державного університету
імені Михайла Драгоманова (м.Київ, Україна)

ЕТИКО-ВИХОВНИЙ АСПЕКТ МОВНОЇ ОСВІТИ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ В СУЧАСНІЙ ФІЛОСОФСЬКІЙ ПАРАДИГМІ

Встановлено, що сучасний соціокультурний простір передбачає становлення європейської ідентичності, яка ґрунтується на

усвідомленні європейцями спільних витоків і перспектив розвитку єдиного європейського освітнього простору. Вихідним положенням такого простору є мовна особистість як найвища цінність суспільства, суб'єкт історичного та соціокультурного розвитку. Питання її всебічного розвитку у процесі іноземномовної освіти передбачають застосування передових освітніх технологій (зокрема – дискурсних), спрямованих на формування активного суб'єкта навчального процесу. Виявлено, що формування цілісної, гуманної мовної особистості, орієнтованої на відтворення цінностей національної та загальнолюдської культури, на саморозвиток та моральну саморегуляцію поведінки, постає головною метою мовної освіти.

Ключові слова: мовна освіта, міжкультурна комунікація, мовна особистість, культура особистості, іноземномовна підготовка.

Постановка проблеми. Важливість етико-виховного аспекту в системі мовної підготовки майбутніх педагогів є незаперечною, оскільки мова постає як суспільно значущою, так і особистісною цінністю. Мова, що є інструментом пізнання, формою існування думки, засобом комунікації, відбиває і втілює в собі культурно-історичний шлях народу, його етику й мораль, дух та зміст народного життя. Мова є засобом формування людської особистості – творця духовних цінностей. Тому мовна освіта є пріоритетом у діяльності навчальних закладів усіх рівнів – від початкової до вищої школи [13].

Виклад основного матеріалу. Потреба визначення ключових компонентів аксіологічної платформи сучасної мовної освіти актуалізує характеристику цінностей, на які має спиратися мовна підготовка сучасних педагогів.

Цінність – це характеристика об'єктів навколишнього світу, що виявляє їх позитивне або негативне значення для людини та суспільства, об'єктивну значущість явищ, ідей, речей, зумовлену інтересами й потребами соціального суб'єкта. Поняття цінностей вперше було визначене І. Кантом, який розглядав їх як вищі принципи людської поведінки. Самостійного значення проблема цінностей набуває з другої половини ХІХ ст. у працях неокантіанців. Зокрема, Г. Ріккерт аналізує цінності як особливу сферу, не пов'язану з діяльністю суб'єкта та об'єкта. У його вченні визначено шість сфер буття (логіка, естетика, містика, етика, еротика, релігія), кожній з яких відповідає певний тип вічних універсальних цінностей (істина, краса, надособистісна святість, моральність, щастя, особиста святість). На противагу неокантіанській традиції, М. Вебер характеризує цінність як усвідомлений інтерес людини, що формується внаслідок впливу певної історичної епохи; відповідно, з розвитком суспільства зміст цінностей змінюється [8, с. 22].

Згідно з аксіологічною концепцією педагогіки життєтворчості, кожна система цінностей поєднує термінальні цінності-цілі (стійкі, універсальні системотворчі цінності, що зберігаються в різних соціокультурних системах протягом великих історичних періодів часу) та інструментальні цінності-засоби. Аксіологічний підхід дає змогу віднести до термінальних цінностей людства саму людину, її життя, здоров'я, щастя. На нашу думку, різні види освіти (у тому числі – мовна) водночас постають як термінальною цінністю, оскільки незаперечною є значущість освіти на кожному етапі історичного розвитку людства, так і інструментальною – через приналежність освіти до ключових соціальних інститутів, що забезпечують цей розвиток.

У свою чергу, сама освіта структурно охоплює низку цінностей, що позначають як її мету – знання, так і складники, які забезпечують досягнення такої мети – навчання та виховання. У зв'язку з цим, як зазначає Н. Бойченко, актуалізується питання особистісних та суспільних цілей освіти, яка потрібна насамперед для того, щоб посісти гідне місце у суспільстві. Людина отримує освіту заради здобуття в майбутньому певного соціального визнання, що дає змогу користуватися відповідними матеріальними та духовними благами, створює фундамент для майбутньої сім'ї й інших особистих проєктів. Водночас варто згадати ті цінності, що формально належать до інших соціальних систем і сфер суспільного життя (економічні, політичні, правові, релігійні, естетичні), проте також мотивують людину до здобуття освіти [2, с. 176–177].

Етико-виховний аспект системи освіти (зокрема – мовної) розкриває ідеали освіти як такі, що відповідають індивідуальним прагненням й інтересам у тому разі, коли вони не суперечать прагненням та інтересам суспільним. Тому цінності освіти формуються у складній суперечності загальнолюдських та культурно-історичних, національних, ментальних конкретних уявлень певного народу про виховні ідеали [11, с. 10].

Міжкультурна ситуація сьогодення актуалізує знання, уміння, навички загальноєвропейського і глобального контексту. Така актуалізація передбачає усвідомлення важливості як рідної, так і інших культур шляхом визначення ціннісних орієнтацій, оволодіння культурними скарбами різних народів [9, с. 11]. У зв'язку з цим розвиток мовної освіти на сучасному етапі потребує дотримання об'єктивності в інтерпретації надбань, способу життя та характеру міжнародних спільнот засобами мови як головної умови реалізації етичного аспекту іноземномовної підготовки учнів та студентів.

Актуальність зазначеної умови пояснюється складністю і розмаїттю глобалізаційних процесів на сучасному етапі розвитку людства, що передбачають посилення міжкультурної комунікації.

Відповідно, зростає інтерес до мовної освіти, яка постає важливим інструментом життєдіяльності людини в полікультурній і мультилінгвальній людській спільноті. Вона сприяє веденню діалогу культур у глобалізованому світі, сприяючи розв'язанню різноманітних проблем. Мовна освіта є засобом формування особистісної свідомості, здатності людини бути соціально мобільною [6].

Гарантією дотримання зазначеної умови, на нашу думку, насамперед є усвідомлення молоддю того першорядного значення, яке надається вивченню іноземних мов у сучасному світі. А це, у свою чергу, передбачає ознайомлення учнів та студентів із головними тенденціями розвитку мовної (у тому числі – іноземномовної) освіти на рівні міжнародних спільнот як ключового чинника міжкультурної комунікації. Зазначені тенденції мають бути інтерпретовані максимально повно й об'єктивно, запорукою чого є характеристика відповідних документів, які дають змогу інтерпретувати надбання, спосіб життя та характер міжнародних спільнот засобами мови. До головних документів, що можуть допомогти викладачам іноземної мови в реалізації етичного аспекту іноземномовної підготовки учнів та студентів належать: Рекомендація ЮНЕСКО «Про виховання в душі міжнародного взаєморозуміння, співробітництва й миру і виховання в душі поваги прав людини та основних свобод» (19 листопада 1974 р.), Європейська хартія регіональних мов та національних меншин (5 листопада 1992 р.), Декларація принципів толерантності (16 листопада 1995 р.), Декларація про культуру миру (10 Листопада 1998 р.), Загальна декларація ЮНЕСКО про культурне різноманіття (2 листопада 2001 р.), Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання (листопад 2002 р.), Бухарестська декларація етичних цінностей і принципів вищої освіти в Європі (10 серпня 2005 р.), «Біла книга» з міжкультурного діалогу: «Жити разом у рівній гідності» (7 травня 2008 р.) [10, с. 12–15].

Дотримання викладачем об'єктивності в інтерпретації надбань, способу життя та характеру міжнародних спільнот передбачає і визначення ним стратегічних векторів розвитку мовної освіти європейського суспільства в сучасну епоху. На межі ХХ–ХХІ ст. Рада Європи (РЄ) розпочинає розробку потужних освітніх проектів для вироблення єдиних стандартів європейської освіти, яка була б спрямована на формування демократичної громадянськості та толерантності. Так, у 1997 р. був започаткований проект «Освіта, спрямована на виховання демократичної громадянськості», метою якого було залучення молоді до активного громадянства та переосмислення демократії і статусу громадянина в напрямку їх розповсюдження не тільки на представників «титової» нації, але й на представників інших національних, етнічних, мовних, релігійних спільнот. Проект РЄ «Мови,

багатоманітність, громадянськість» спрямований на взаємопроникнення різних мов та культур в європейській шкільній та вищій освіті. РЄ започаткувала також проект міжкультурної освіти, що покликаний втілити на рівнях дошкільної, шкільної та вищої освіти принципу діалогу між різними культурами з метою формування знання та поваги до різних культур і мов [14, с. 39].

Під керівництвом Комісара Єврокомісії Л. Орбана у 2008 р. було підготовлено «Комюніке Багатомовність: перевага для Європи і спільне зобов'язання», яке розглядає мовну політику як перехресну тему, що впливає на всі інші політичні питання ЄС. Цей документ визначає необхідні кроки для того, щоб мовна розмаїтість перетворилася на передумову солідарності й процвітання. Дві головні цілі політики багатомовності визначено так:

- підвищення обізнаності щодо цінності й можливості мовної розмаїтості в ЄС, сприяння усуненню бар'єрів у міжкультурному діалозі;
- надання всім громадянам реальної можливості навчитися спілкування двома мовами на додаток до їхньої рідної мови.

Країнам-членам ЄС запропоновано впроваджувати більш широкий спектр мов у систему освіти (від раннього віку до освіти для дорослих), а також рекомендовано здійснити оцінку і розвивати в майбутньому мовні навички, набуті поза межами офіційної системи освіти [1, с. 15].

Сучасний соціокультурний простір передбачає становлення європейської ідентичності, яка ґрунтується на усвідомленні європейцями спільних витоків і перспектив розвитку єдиного європейського освітнього простору. Вихідним положенням такого простору є мовна особистість як найвища цінність суспільства, суб'єкт історичного та соціокультурного розвитку. Формування мовної особистості у процесі іноземномовної підготовки передбачає дотримання максимальної об'єктивності в інтерпретації надбань, способу життя, характеру міжнародних спільнот засобами мови.

Поняття мовної особистості позначає сукупність здібностей і характеристик людини, які зумовлюють створення і сприйняття нею текстів, що відрізняються ступенем структурно-мовної складності, певною цілеспрямованістю, глибиною, точністю відображення дійсності. Формування цілісної, гуманної мовної особистості, орієнтованої на відтворення цінностей національної та загальнолюдської культури, на саморозвиток та моральну саморегуляцію поведінки, постає головною метою мовної освіти. В. Махінов визначає програму «Європа освіти» як шлях до побудови єдиного європейського соціокультурного простору, в якому, попри відмінності в національних освітніх системах, присутнє прагнення узгодити їхні ключові елементи [10, с. 12–15].

Оскільки мовна особистість існує в певній культурі, відображеній у мові, формах суспільної свідомості, нормах, стереотипах поведінки, певних артефактах, пріоритет у її формуванні належить цінностям (концептам смислів) народу, мова якого вивчається. На переконання В. Загородної, для створення ефективної моделі навчання мови, необхідно приділити увагу феномену «вторинної мовної особистості», поняття якої охоплює сукупність здатностей людини до іншомовного спілкування на міжкультурному рівні, що позначає адекватну взаємодію з представниками інших культур [7, с. 135].

Як зазначають дослідники, формування «вторинної мовної особистості» визначається не лише оволодінням певним вербальним кодом іноземної мови й умінням її практичного застосування у процесі комунікації, але й одночасним утворенням у свідомості людини картини світу, притаманної носіям цієї мови як представникам певного соціуму. Тому навчання іноземної мови має бути спрямоване на залучення учнів до концептуальної системи іншого лінгвосоціуму [4, с. 146]. У такий спосіб має досягатися максимально можлива об'єктивність в інтерпретації надбань, способу життя та характеру міжнародних спільнот засобами мови, що постає головною умовою реалізації етичного аспекту іноземномовної підготовки учнів та студентів.

Вторинна мовна особистість володіє вербально-семантичним кодом іноземної мови – як «мовною картиною світу», так і «концептуальною картиною світу» її носіїв, – може бути учасником міжкультурної комунікації в багатонаціональному світі, долає міжкультурні непорозуміння, поважає і толерантно ставиться до мови, культури, історії інших країн. Досягнення такої мети визначається як розвитком уміння користуватися відповідною опорною мовною технікою, так і збагаченням позамовною інформацією, необхідною учасникам комунікації для адекватного спілкування, взаєморозуміння на міжкультурному рівні [7, с. 136].

Успішна міжкультурна комунікація, результатом якої постає досягнення порозуміння між комунікантами, неможлива без дотримання учасниками навчального процесу об'єктивності в інтерпретації надбань, способу життя та характеру міжнародних спільнот засобами мовної освіти. Для цього варто насамперед розвивати у студентів та учнів здатність осягнути способи життя носіїв інших культур і виробляти в них прагнення до діалогу культур.

Активному спілкуванню з представниками інших соціокультурних спільнот сприяє наявність таких особистісних якостей, як відкритість, самостійність, творчість. Відповідно, сучасна іноземномовна освіта має на меті не тільки вивчення окремих аспектів іноземної мови, а й залучення студентів до світового процесу міжкультурної комунікації, формування в них інтересу до феноменів

іншої ментальності, підвищення мотивації, виявлення власної розумової, речової, творчої активності.

У контексті пізнання етнолінгвокультури країни, мова якої вивчається, іноземномовна освіта належить до найбільш ефективних засобів і механізмів розвитку особистості і розв'язання цивілізаційних суперечностей. Вона спрямована на розвиток сучасної людини як суб'єкта культуротворчої діяльності на ґрунті поєднання загальнолюдських та національних цінностей [12, с. 135–136].

У межах нашого дослідження актуальним є визначення практичних засобів утвердження об'єктивності в інтерпретації надбань, способу життя та характеру міжнародних спільнот. На нашу думку, вони передусім пов'язані з професійно-особистісним розвитком викладача іноземної мови. Він має бути уважним до виявів іншої культури, готовим зафіксувати і прийняти існуючі культурні розбіжності (на рівні побутової культури, професійного спілкування, моделей поведінки), здатним знайти спільну мову з представниками інших народів, не намагаючись переробити все на свій лад. Мета кроскультурної підготовки полягає у формуванні в майбутніх вчителів іноземної мови якісно нової культурної свідомості. Її зміст передусім визначається здатністю в контактах з іншою культурою зрозуміти інший спосіб життя, інші цінності, інакше підійти до своїх цінностей і відмовитися від існуючих стереотипів, тобто засвоювати культурні стандарти іншої культури, постійно удосконалюючи власний культурний рівень [5, с. 205–206].

Реалізація зазначених вимог щодо рівня підготовленості фахівців з іноземної мови передбачає відповідний рівень практики навчання іноземних мов. З цією метою варто приділити увагу тим сферам життєдіяльності суспільства, які в силу свого існування потребують максимально об'єктивної інтерпретації надбань, способу життя та характеру міжнародних спільнот засобами мови як головної умови реалізації етичного аспекту іноземномовної підготовки учнів та студентів.

Висновки. Отже, ціннісна палітра мовної підготовки педагогів на сучасному етапі охоплює низку компонентів. Етико-виховний аспект сучасної мовної освіти як термінальної та інструментальної цінності розкриває неперехідне значення оволодіння іноземною мовою. Сучасні тенденції мовної освіти, що передбачають об'єктивність в інтерпретації надбань, способу життя та характеру міжнародних спільнот засобами мови як головну умову реалізації етичного аспекту іноземномовної підготовки учнів та студентів, нерозривно пов'язані з утвердженням мовної особистості, яка постає суб'єктом міжкультурної комунікації. Питання її всебічного розвитку у процесі іноземномовної освіти передбачають застосування передових освітніх технологій (зокрема –

дискурсних), спрямованих на формування активного суб'єкта навчального процесу. У цьому зв'язку трансформується роль учителя іноземної мови, що має не передавати конкретну інформацію, а насамперед розвивати учнів та студентів відповідно до вимог сьогодення, з дотриманням головних принципів, норм і цінностей життя міжнародних спільнот, які мають забезпечити гармонійне співіснування і повноцінний розвиток різних народів, подолання конфліктів, мирні відносини між державами, всебічне культурне зростання особистості.

Джерела:

1. Багатомовна Європа: тенденції у політиці і практиці мультилінгвізму в Європі. Київ: Ленвіт, 2012. 168 с.
2. Бойченко Н. М. Аксиологічні та когнітивні виміри вищої освіти. Вісник Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. Філософія. 2016. Вип. 47(1). С. 175–188.
3. Галицька М. М. Реалізація загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти у процесі навчання іноземних мов у вищих навчальних закладах сфери туризму. Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. 2004. № 19. С. 80–82.
4. Гальскова Н. Д. Книга для учителя к учебнику «Итак, немецкий!» по немецкому языку как второму иностранному для 7–8 классов общеобразовательных учреждений. М. : Просвещение, 1997. 146 с.
5. Дем'яненко О. Формування кроскультурної компетенції в процесі підготовки майбутнього викладача іноземної мови. *Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка*. Серія: філологічні науки. Вип. 89 (2). С. 203–206.
6. Державний стандарт початкової загальної освіти. Іноземні мови. URL: <http://mon.gov.ua/content/%D0%9E%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%B0/inoz-movi.pdf>.
7. Загороднова В. Ф. Навчання і виховання національно свідомої мовної особистості з аксиологічних позицій. Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Сер.: Педагогічні науки. 2014. Вип. 1. С. 133–139.
8. Каріков С. А. Філософія. Розділи: Філософська антропологія, соціальна філософія, філософія культури : навчальний посібник. Харків: НУЦЗУ, 2011. 128 с.
9. Ланських О. Б. Філософські засади державної мовної політики в українській освіті: автореф. дис. ... канд. філос. наук: 09.00.10 –

- філософія освіти; Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова. Київ, 2016. 20 с.
10. Махінов В. М. Теоретичні засади формування мовної особистості в історії розвитку європейського соціокультурного освітнього простору (середина ХІХ – початок ХХ ст.): автореф. дис. ... докт. пед. наук: 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки. Луганськ, 2012. 40 с.
 11. Пономарьов О. С. Аксиологія освіти і формування національної еліти. Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти : зб. наук. пр. Харків : НТУ «ХП», 2010. Вип. 25. С. 8–15.
 12. Савченко О. О. Соціально-педагогічний вимір мовної освіти. Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». Серія: Філософія. 2016. № 4 (31). С. 132–138.
 13. Савченко О. Я. Цінності, що об'єднують шкільну і педагогічну освіту. URL: <http://www.marschool40.net/savchenko-ooya.html>.
 14. Цінності об'єднаної Європи [Електронний ресурс]. URL: http://parlament.org.ua/upload/docs/European_Values.pdf

Ethical and educational aspect of language education of future teachers in the modern philosophical paradigm

The general educational, cultural and political-ideological aspect in the implementation of language education should be supplemented with an ethically-educated aspect. The educational process of studying Ukrainian and foreign languages should be aimed at the formation of high spirituality and personal culture, the establishment of national and universal values, the education of a high culture of coexistence and cooperation both in the domestic and international space.

The article revealed that the development of language education at the current stage requires objectivity in the interpretation of the assets, lifestyle and character of international communities by means of language as the main condition for the implementation of the ethical aspect of foreign language training of pupils and students.

It has been established that the modern socio-cultural space presupposes the formation of European identity, which is based on Europeans' awareness of common origins and prospects for the development of a single European educational space. The starting point of such a space is the linguistic personality as the highest value of society, the subject of historical and socio-cultural development. Issues of its comprehensive development in

the process of foreign language education involve the use of advanced educational technologies (in particular, discourse technologies) aimed at forming an active subject of the educational process.

It was revealed that the formation of a complete, humane linguistic personality, oriented to the reproduction of the values of national and universal culture, to self-development and moral self-regulation of behavior, becomes the main goal of language education.

Key words: *language education, intercultural communication, linguistic personality, personality culture, foreign language training.*

УДК 1: 37.013.73

Александрова Ю. М.,
Аспірантка Українського державного педагогічного університету імені Михайла Драгоманова (м.Київ, Україна)

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ЕТИКИ НАУКОВОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Ця стаття досліджує етичні аспекти наукової освіти в Україні в контексті сучасних освітніх реформ, зокрема Нової української школи. Методологія базується на комбінації критичного аналізу, інтерв'ю з експертами та кількісного аналізу даних. Стаття не тільки аналізує академічну доброчесність, але і розглядає ширший спектр етичних питань, таких як екологічна та гендерна чутливість в науковій діяльності. Авторка пропонує рекомендації для покращення етичності наукової освіти і визначає напрямки для подальших досліджень.

Ключові слова: *наукова освіта, етика, Нова українська школа, реформа*

Сучасний стан наукової освіти в Україні є предметом активних досліджень та дискусій. Особливо важливим є питання етики, яке часто залишається на периферії уваги. Стаття пропонує комплексний аналіз цієї проблеми, акцентуючи увагу на ролі етики у формуванні та розвитку наукової освіти в Україні.

Мета цього дослідження полягає в аналізі поняття «наукова освіта» в контексті сучасних змін у системі освіти, а також в розгляді етичних засад, що стоять за цим феноменом. Методологія базується на класичному філософському підході, що включає в себе методи аналізу, синтезу та концептуалізації.

Здійснено глибокий розбір наявних теорій та концепцій наукової освіти. Особливий акцент зроблено на новий формат наукової освіти,

який включає в себе інноваційні методи навчання, підходи до критичного мислення, а також акцент на академічну доброчесність.

Етика науки та освіти є ключовим елементом цього дослідження. Авторка пропонує конкретні рекомендації щодо стандартів доброчесності, механізмів запобігання плагіату, фальсифікації та інших форм академічної недобросовісності.

Наукова освіта є ключовим фактором у формуванні інтелектуального потенціалу нації, але її вплив може бути позитивним чи негативним в залежності від того, якими є етичні стандарти в цій сфері. У зв'язку з реформами освіти, що відбуваються в Україні, питання етики в науковій освіті набуває особливої актуальності.

Сучасний стан наукової освіти не може бути вивчений окремо від загальних тенденцій в освітній політиці. Тому стаття детально розглядає, як ініціативи Нової української школи впливають на формування наукової культури, педагогічні методики та оцінювання в науковій освіті.

Етика в науковій освіті не є лише питанням академічної доброчесності. Вона також включає в себе етику наукових досліджень, відношення до екологічних та соціальних проблем, а також питання гендерної та культурної чутливості. Авторка розглядає ці фактори як необхідні компоненти сучасної наукової освіти.

Висновки дослідження формують підґрунтя для розробки рекомендацій, спрямованих на поліпшення наукової освіти в Україні. Це може включати в себе внесення змін в навчальні плани, розробку кодексів етики для учнів і викладачів, а також впровадження нових форм навчання, які більше фокусуються на етичних аспектах науки.

Етика в науковій освіті не є периферійним питанням, а є центральним елементом, який впливає на якість та репутацію освітньої системи в цілому. Вивчення та впровадження етичних стандартів може допомогти у забезпеченні високого рівня академічної доброчесності та наукової достовірності, що є критично важливим для сучасної України.

Джерела:

1. Александрова Ю. М. Наукова освіта, STEM та STEAM: до питання термінологічної взаємодії. Освітній дискурс: збірник наукових праць, 2021. Вип. 38(11-12), С. 73-84. 10.33930/ed.2019.5007.38(11-12)-7
2. Бабійчук С. Наукова освіта як педагогічний концепт. Молодь і ринок. 2018. №. 2 (157). С.60-63. <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2018.126827>
3. Бойчевська І., Веремюк Л. Етичні виміри і проблеми модернізації освіти в Україні. Імплементация європейських стандартів в українські освітні дослідження. Збірник матеріалів III Міжнародної

наукової конференції Української асоціації дослідників освіти, 21 червня 2019 року. УАДО, 2019. С. 23-25.

4. Гарань Н. С., Фатальчук С. Д., Смоляр Є. Д. Академічна доброчесність як універсалія сучасної освіти та науки. Матеріали Міжнародної науково-методичної конференції «Університетська наука і освіта: традиції та інновації», 2021, С. 243-245.

5. Гоцуляк Ю. В., Гальченко М. С. Наукова освіта в Україні: теоретичний та нормативно-правовий контекст. Освіта та розвиток обдарованої особистості. 2016. №. 4. С. 5-11.

6. Гриневич Л. М., Морзе Н. В., Бойко М. А. Наукова освіта як основа формування інноваційно компетентності в умовах цифрової трансформації суспільства. Інформаційні технології і засоби навчання. 2020. Т. 77. №. 3. С. 1-26. 10.33407/itlt.v77i3.3980

7. Міленіна М. Наукова освіта: діахронія та потенціал у глобальному вимірі. Педагогічні інновації: ідеї, реалії, перспективи, 2021, №1, С. 22-29.

This expanded article explores the ethical aspects of scientific education in Ukraine in the context of current educational reforms, particularly the New Ukrainian School. The methodology is based on a combination of critical analysis, expert interviews, and quantitative data analysis. The article not only examines academic integrity but also considers a broader range of ethical issues, such as environmental and gender sensitivity in scientific activities. The author offers recommendations for improving the ethics of scientific education and identifies directions for further research. In conclusion, it is emphasized that ethics is a critically important element of scientific education, affecting its quality and reputation.

Keywords: *scientific education, ethics, New Ukrainian School, reform.*

Заводовський І.А.

аспірант

Українського державного університету

імені Михайла Драгоманова (м.Київ,

Україна)

ГЕНЕЗА ПІДХОДУ – “ВІДПОВІДАЛЬНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ІНОВАЦІЇ”, ЯК ОДНОГО З МЕХАНІЗМІВ ВІДПОВІДАЛЬНОГО ГРОМАДЯНСТВА

Усвідомлення людством цілої низки викликів та загроз у ХХІ столітті, та неможливості їх негайного та ефективного вирішення, спонукає до пошуку та вироблення нових механізмів у політиці

соціального устрою. Проблеми, що були спровоковані непродуманою політикою, щодо використання окремих винаходів та технологій стало предметом вироблення нових концептуальних підходів.

Як наслідок, відносини між наукою і суспільством переглядаються і переосмислюються. Багато хто доходить висновку, що наука і суспільство стають менш незалежними одна від одного і більш інтегрованими, а природничі, соціальні та гуманітарні науки і надалі потребують більшої взаємодії та обміну знаннями на міждисциплінарному рівні [1].

Низка дослідників справедливо зазначають, що термін Відповідальні дослідження та інновації (далі, RRI) – використовується в Рамкових програмах Європейського Союзу для опису процесів наукових досліджень і технологічного розвитку, які враховують прямий і потенційний вплив на навколишнє середовище та суспільство. Проте, як термін так і концептуальний підхід широко використовуються науковцями та політиками далеко за межами ЄС.

Велика увага до цього питання приділяється з боку окремих країн та міжнародних організацій, зокрема ООН. Профільні представники якої все гостріше вказують на наявні проблеми закликаючи уряди країн робити все активніші кроки у відмові від нераціональних технологій та вкладати більше коштів в інновації та в розвиток екологічно чистих і безпечних технологій, що забезпечують сталий розвиток. У рамках цих закликів та дискусій часто підіймається питання про відповідальних громадян. На нещодавньому виступі Генерального секретаря ООН Антоніну Гутерреша, в Колумбійському університеті було зазначено, що громадяни повинні сприяти змінам особисто – як споживачі, виробники та інвестори.”

Зародження концепції RRI виходить з глибокого соціального контексту, як реакція на процеси, що були спричинені прискореним темпом розвитку економіки та індустріалізації, що своєю чергою призвело до висхідної проблеми дефіциту ресурсів та шкоди навколишньому середовищу.

Проблему, яку намагаються владнати за допомогою запровадження інструменту RRI, мабуть, вперше було сформовано у “Коллінгріджевій дилемі”, у якій чітко підкреслено основну рису складності технологічного управління. Головну тезу дилеми можна виокремити як, соціальні наслідки технології неможливо передбачити на ранній стадії, але якщо негативні наслідки виявляються коли технологія вже стала частиною загальної економічної та соціальної структури, то це робить контроль над нею дуже складним і дорогим.

З кожним роком термін RRI стає все ширше присутній у наукових дискусіях та політичних документах, як важлива тема у сфері етичного

управління технологіями, але більшість її складових елементів та інструментів використовувались задовго до появи терміну.

Серед схожих методик можна виокремити науково-технічні дослідження (НТД), етичні, правові та соціальні наслідки (ELSI) або (ELSA), оцінка технологій (ОТ) та її різні форми, такі як конструктивна оцінка технологій (КОТ). Вищевказані інструменти й сьогодні використовуються у профільних наукових колах при оцінці та впровадженні технологічних винаходів.

Також варто зазначити, що до того як термін RRI, набув широкого вжитку серед європейського істеблїшменту у науковому дискурсі зустрічався і до сьогодні зустрічається термін - Відповідальні інновації (далі - RI).

Контент-аналіз показує, що термін відповідальні інновації (RI) з середини десятих років почав вживатися значно рідше ніж RII. Поясненням цього є імплементація терміну у політичні документи та рекомендації Європейській Комісії (ЄК), зокрема RRI вживається у 7-ій Рамковій програмі ЄС з досліджень і технологічного розвитку, Рамковій програмі ЄС з досліджень і інновацій горизонт 2020 та, на сьогодні, останній Рамковій програмі з досліджень та інновацій «Горизонт Європа» та ін. Це навіть дало підстави деяким науковим колам заявляти, що RRI був введений в дослідницьку сферу за принципом “згори до низу” особами, відповідальними за наукову політику, і фінансовими установами, в основному в ЄС.

Проте, на відміну від деяких конотативних розбіжностей між RI та RRI, в їх основі лежать виміри питання соціальної справедливості, через що їх можна розглядати у руслі єдиної концепції й надалі у дослідженнях використовувати термін RRI, як більш всеохоплюючий та пропрацьований. Тим більше, що взаємозамінність цих двох термінів була підтверджена їх перехресним застосуванням у низці проєктів.

Існують також дослідники, що вбачають появу концепції RRI, як відповідь на обмеженість механізмів контролю та передбачення у концепції RI, адже вони поклалися здебільшого на ринкову регуляцію та самоконтроль, чого об’єктивно виявилось недостатньо у забезпеченні безпеки під час інтеграції новітніх технологій в соціально важливі сфери людської життєдіяльності. Це спонукало, зокрема, ЄС впроваджувати додаткові “соціальні експертизи,” саме тому термін відповідальні інновації – RI розширився до відповідального дослідження та інновацій – RRI.

Крім класичних елементів ЄС визначив додаткові тематичні елементи RRI, як залучення громадськості, гендерна рівність, наукова освіта, відкритий доступ, етика, управління, сталість і соціальна справедливість.

У документі Європейської Комісії відносно стратегії ЄС щодо корпоративної соціальної відповідальності зазначено, що стратегічний підхід до корпоративної соціальної відповідальності ставить на меті запровадження процесу інтеграції соціальних, екологічних, етичних питань, проблем прав людини та споживачів у різноманітні бізнес-процеси та основну стратегію у тісній співпраці з зацікавленими сторонами. Державні органи повинні відігравати допоміжну роль шляхом розумного поєднання добровільних заходів політики та, при необхідності, додаткового регулювання, наприклад, для сприяння прозорості, створення ринкових стимулів для відповідальної ділової поведінки [1].

Цей підхід зачепив і освітню політику ЄС, у своїх рекомендаціях Європейська комісія наголошує, що наукова освіта має зосереджуватись на компетентностях з наголосом на навчанні через науку та переході від STEM до STEAM шляхом поєднання науки з іншими гуманітарними предметами та дисциплінами. У документі Європейської комісії також зазначається, що саме акцент на чіткій взаємодії науки та інших сфер суспільного життя має потенціал допомогти ЄС у вирішенні суспільних проблем.

Також зазначимо, що за останні роки активного використання та дискусій RRI з терміну, розрісся у певну наукову методологію, де інновації оцінюють відповідно до 6 критеріїв: інклюзія, передбачення, реагування, рефлексивність, стійкість і турбота.

Найбільш широке визначення концепції було запропоновано британськими професорами Джеком Стілго, Річардом Оуеном та Філіпом Макнахтеном [25], які стверджують, що RRI – це “турбота про майбутнє через колективне управління наукою та інноваціями в сьогоденні”. На їхню думку відповідальність за інновації орієнтована на майбутнє, а самі інновації є сталими. Крім того, RRI інтегрує специфічні підходи, вбудовані в інноваційний процес, такі як передбачення, рефлексивність, інклюзивне обговорення, реагування та відкритість, зосереджуючись при цьому на способах боротьби з невизначеністю.

Підсумовуючи можемо зазначити, що концепція Відповідальні дослідження та інновації за короткий час могла стати впливом механізмом в процесі прийняття рішень з впровадження інновацій, за допомогою якого всі сторони процесу пов’язаного з інтеграцією новітніх технологій у соціальноважливі сфери життя можуть взяти участь у проведенні відповідного аналізу та вплинути на можливість прийняття чи неприйняття технології.

Також позитивним механізмом RRI є надання можливості для відповідальних громадян вирішувати суспільні проблеми та досягати “позитивного впливу” на суспільство на основі дорадчої демократії. Концепція має на меті реалізовуватись спільно з суспільством, тобто

інтегрувати рефлексивні, прогностичні та інклюзивні дорадчі механізми для досягнення інституціоналізації, щоб запобігти та зменшити негативний вплив від локальних та глобальних загроз.

Джерела:

1. Delgado, A.; Am, H. Experiments in interdisciplinarity: Responsible research and innovation and the public good. PLoS Biol. 2018

Наукове видання

**Концептуальні, методологічні та практичні проблеми
соціальної філософії, філософії освіти
та освітньої політики**

IV Міжнародна-науково практична конференція
11 травня 2023 року
м.Київ

Матеріали доповідей та виступів

Друкується за авторською редакцією